

RUHUN GEMİSİ

ŞANA TAKA

KÜLTÜR | SANAT DERGİSİ

www.sanataka.com

YIL: 1 SAYI: 2 OCAK - ŞUBAT - MART

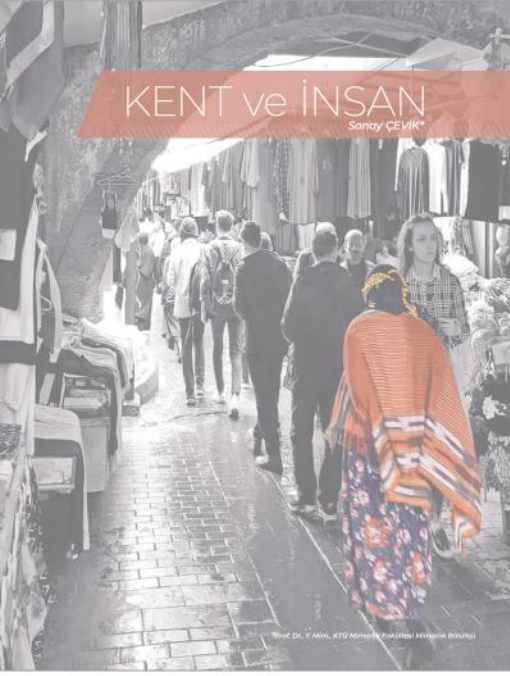
ISSN NO: 2980-0161

BİR KENT: SELANİK VE KÜLTÜRLERARASI BULUŞMA • ÇEKİMLERLE TRABZON'U KEŞFETMEK
BİR VİYANA HAZİNESİ • BİZİM BİR HAYALİMİZ VARDI • **YAYLADA ÇOCUK OLMAK**
YOMRA DEĞİRMENLERİ • **SAHİDEN VAR MIYDIK** • KANSER RİSK FAKTÖRLERİ
ROBOTLAR VE İNSANLAR • FAROZ'A RENK VEREN USTA OSMAN ZEKİ DEMİRKALE

KENT ve İNSAN

Sanatçı ÇEVİK*

Prof. Dr. F. ARIK, KTÜ İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İktisadi İstatistik

TRABZON'A DAİR

TRABZON DEYİNCE

Trabzon deyince aklıma bir salık karayemiş gelir
Bahçeler göküsü zindan yeşili
İçin için kandı kandı balları
Kandıler içinde bir kandı yararı
Bir kız deli gibi koşmaya başlar
Yanaklarında amfotaların ahi
Dudaklarında karemyiğlemin monu
Göğsünde... elinin kuru

Trabzon deyince aklıma Sogukku gelir
Sogukku deyince bir dizi karayemiş ağacı
Karayemişlerin altında bir kız biri oğlan iki çocuk
Ne çocuğu ki belki ki hıyam
Nefesim kediinceye kadar kovalanmışım
Dağıtım dıymesine 45'ten 30'u
15 yapındayım

Trabzon deyince aklıma Kemerkeya gelir
Kayanın dibinde bir kız soyunur
Bir sarıngımpetir çıkar kamağır gözlerim
Bir sarıya bile kurmas olan biter
Ama kaya yanılmıştır çoktan derinlemesine
Orta yarından

Bir orıngıplak aydınlık
Oleştire saplıngı kalıncıdır artık
Kayanın dibinde bir kız soyunur
Daya daya bakılmaz Memruş uyanır
Sımdı durmuş koku koku duyanlar

Trabzon deyince aklıma Fıstık gelir
Kara kara kazaanlar hesterim dizi dizi
Kuruğun gibi ağır bir balık yağ kokusu
Kıtır kuluhanu kamaedisi
Hantal bir bulut güç belli havalanır
Bulutun içinde yüzlerce Yurus ağır ağır
Yarım kalıng bir deniz tokusuna
Deniz dibi yeşilini katran morunu
Çok mavisine katmaktadır
Sonra ağrıngı zırodem bembeyaz uğultusu
Dünyanın bütün denizleri de yetim yapayalız
Dünyanın her yerinde begaz, sessiz, sevimli
Meryeya sinis denilik değıl mi?

Bekir Rahmi FİDROĞLU

EDEBİYAT

*Bir taraf dağ
Bir taraf deniz
Ortasında biz
Biz dağ aslanları
Deniz kızları
Biz denize benzeriz*

SİNEMA

PORTRE

MODA

MUTFAK

SAĞLIK

AKADEMİK | ARAŞTIRMA

2022
EKİM-KASIM-ARALIK
SAYI
01

**KENT VE İNSAN - FLORANSA NEYSE TRABZON DA ODUR - DEMANS PANDEMİSİ KAPIDA
KARADENİZ HAVZASININ ENERJİ POTANSİYELİ - ÜLKEYİ YÜKSELTEN KENT : TRABZON
KIRSAL KESİMDE KAYBOLAN SPOR VE SPORCULAR - BİLİNMEYEN YÖNLERİ İLE ŞANA
KİTAPSEVERLER KAFKASEVERLER - TÜRK SİNEMASINDA ŞARKI KLİPLERİNE İKİ ÖRNEK**

RUHUN GEMİSİ

ŞANA TAKA

KÜLTÜR | SANAT DERGİSİ

www.sanataka.com - info@sanataka.com

İmtiyaz Sahibi ve Editör

Bahaettin KABAHASANOĞLU

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Gökhan KELEŞ

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Sonay ÇEVİK	-	Başkan
Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ	-	Üye
Prof. Dr. Abdullah AKAT	-	Üye
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ	-	Üye
Doç. Dr. Mahir BAYRAMOĞLU	-	Üye
Öğr. Gör. Nazmiye AYDIN	-	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Aysun Aydın SANCAROĞLU	-	Üye

*Üç ayda bir yayımlanır.

*Yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

*Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

E-Posta:

info@sanataka.com

WEBLIFE
ADVERTISING
AGENCY

WEBLIFE REKLAM ORG. HİZ. İTH. İHR. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Ajans Başkanı
Gökhan KELEŞ

Kaşüstü Mh. Devlet Karayolu Cd. Sabırlar İş Merkezi B Blok
Kat: 1 / 4 61290 Yomra - TRABZON

www.weblife.com.tr
info@weblife.com.tr

İÇİNDEKİLER / INDEX

EDİTÖRDEN – Bahaettin KABAHASANOĞLU 06

2023 YENİ YIL

KENT VE İNSAN 08

BİR KENT: SELANİK VE KÜLTÜRLERARASI BULUŞMA – Sonay ÇEVİK 09

14 ŞUBAT SEVGİLİLER GÜNÜ

TRABZON'A DAİR 19

HORONUM – Niyazi TARAKÇIOĞLU 19

24 ŞUBAT TRABZON'UN KURTULUŞU

YAYLADA ÇOCUK OLMAK – İsmail KANSIZ 21
DURSUN ALİ İNAN MÜZESİ – Zühtü AKYILDIZ 23
YOMRA DEĞİRMENLERİ – Mustafa BIYIK 26
ESKİ KÖY EVİ KÜLTÜRÜMÜZ – Hasan SUIÇMEZ 28

EDEBİYAT 31

SAHİDEN VAR MIYDIK – Yaşemin UZUN 32
GURBETTEN SILAYA GİDEN CENAZELER – Adil HACİÖMEROĞLU 33

8 MART DÜNYA KADINLAR GÜNÜ

SİNEMA 36

ÇEKİMLERLE TRABZON'U KEŞFETMEK – Haluk GÖL 37

14 ŞUBAT SEVGİLİLER GÜNÜ

PORTRE / RÖPORTAJ 40

BİZİM MARCO POLO ÇOŞKUN ARAL – Varol UZLU 41
FAROZ'A RENK VEREN USTA OSMAN ZEKİ DEMİRKALE – Kadir ŞİŞGİNOĞLU 43

MODA 47

1940'LI YILLARDA ÇAYKARA HOPŞERA KÖYÜNDE BİR GELİN GİYSİSİ – Nazmiye AYDIN 48

MUTFAK 54

HAMSİLİ KAYGANA – Nihan KARAALIOĞLU 55

MÜZİK 56

DÂRÜ'L-ELHÂN TRABZON DERLEMELERİ VE MAHMUT RAGİP GAZİMİHAL – Abdullah AKAT 58

12 MART İSTİKLAL MARŞI'NIN KABULÜ

14 MART TIP BAYRAMI

SAĞLIK 66

KANSER RİSK FAKTÖRLERİ – Fazıl AYDIN 67

SPOR 70

KUPALARIN EFENDİSİ 71
BİZİM BİR HAYALİMİZ VARDI – Galip DEĞERLİ 72

21 MART NEVRUZ BAYRAMI

21 MART DOWN SENDROMLULAR GÜNÜ

DEPREM 76

1-7 MART DEPREM HAFTASI

DEPREM FELAKETİ İÇİN ULUSLARARASI DAYANIŞMA – Musa ALİOĞLU 78

İÇİNDEKİLER / INDEX

AKADEMİK / ARAŞTIRMA 80

- DOĞANIN YIKICI GÜCÜ DEPREMLER - Sadettin KÖRKMAZ 81
LİYAKAT SORUNU NASIL ÇÖZÜLÜR ? - Mustafa ÖZDEMİR 85
ROBOTLAR VE İNSANLAR - Ömer DEMİR 87

18 MART ÇANAKKALE ZAFERİ

GEZİ / GEZGİN 98

- BİR VİYANA HAZİNESİ - Okşan SVASTICS 99
KITOVA BÜYÜSÜNE YOLCULUK - İmdat YILMAZ 102

27 MART DÜNYA TİYATRO GÜNÜ

27 MART 2 NİSAN KÜTÜPHANE HAFTASI

EDİTÖRDEN

Bahaettin KABAHASANOĞLU

Ruhun Gemisi'nden, Karadeniz'in kalbinden merhaba...

Dolu dolu 2. sayı ile huzurunuzdayız.

Türkiye'de ve Türkçe konuşulan her yerde olmak için demir almıştık ya...

Devir dijital dünya devriydi ve o liman senin, şu liman benim dolaşarak dokunmadığımız konu kalmayacaktı.

Derken... **6 Şubat Kahramanmaraş** depremi dağları taşı sarsınca...

Köyleri kentleri yerle bir edip, on binlerce canımızı alınca...

Bizim de onca cümlemiz enkaz altında kaldı doğal olarak.

Deprem Güney'de değil de sanki buralarda bir yerde olmuştu.

Sokaklar, içlerinden geçerken bizleri de çekip almış...

Binalar üstümüze üstümüze gelmiş...

Uyumuşuz uyanamamışız.

Ölmüşüz kalmışız işte.

Gözümüz ekranda, sosyal medyada...

Kimyamız bozuk mu bozuk.

Dilimizden dökülenler de ortada...

"Ne şiirin tadı kaldı ne şarkıların."

Fakat mademki hayat devam ediyordu.

Edebiyat durur mu, sanat?

Hepimiz, tarihe kayıt düşmenin derdindeyiz.

İyi de ne yaparsak yapalım suçluyuz aslında.

Hak etmediğimiz yerlerde...

Hak etmediğimiz şekilde mala mülke konduğumuzdan ağır bir faturayla karşılaşmıştık.

"Niye" diye sorunca kendimize...

Annesiz babasız kalmak, evlatsız, kardeşsiz...

Nasıl bir yalnızlık ve çaresizlikti, anlamıştık.

Bazı cümleler, fotoğraflar, sesler hiç olmadık yerde çıkar karşımıza...

Sarılr elimize ayağımıza...

Patlar yüzümüze gözümüze, kulağımıza...

Bugünlerde perperişanız.

Gördük ki felsefe, estetik, tüm derslerden sınıfta kalmışız.

Uygarıklar Ülkesi Türkiye'de abartmış da abartmışız.

Konuşmalarımız çalıntı, yazdıklarımız çizdiklerimiz...

O kadar ki... Demir, çimento bir kenara... Fay hattından bile çalmışız.

"Nasılsa zaman geçecek, unutulur" demesin kimse. Sosyal medya, biz unutsak bile unutuyor, hatırlatıyor. Bilelim ve yüksek sesle haykıralım ki bu topraklar kimsenin yazboz tahtası değil.

"Kültür sanat kalır geriye" diyerek atalım kendimizi Ruhun Gemisi'ne.

Yedi iklime yelken açalım. Başlasın yolsuz yolculuğumuz.

Birlikte güçlüyüz, unutmayalım.

Kültür, sanat olmazsa olmaz, başta...

Okuyalım, yazalım, sevelim sevelim.

Birbirimize daha fazla geç kalmayalım.

2023

Kutlu Olsun.

KENT VE İNSAN

Sonay ÇEVİK*

*Prof. Dr., Y. Mim., KTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

BİR KENT: SELANİK VE KÜLTÜRLERARASI BULUŞMA

*"İnsanlarla olan karşılaşmalar hayatı değerli kılar"
Guy de Maupassant*

Atatürk'ün doğduğu kent SELANİK'e yolumuz düştü...

Selanik kenti Yunanistan'ın en güzel kentlerinden biri olması dışında, bizler için pek çok açıdan farklılaşan anlamları, bağları olan önemli bir kent... Bir liman kenti...Çok kültürlü bir kent...Söz konusu bağlar kapsamında orada yaşayanlar için de Trabzon ve komşu illeri ve Türkiye'den diğer iller için de aynı ilgililik, bağ söz konusudur. Selanik'te yaşam; insanları, kültürel özellikleri /kültürel göstergeleri ile bizim kentlerle ve bizlerle benzeşen yönleriyle devam etmektedir.

Yaşayanlarının önemli bir bölümüyle benzer, ortak hikayelerin anlatıldığı, yeni kuşaklarla devam ettirildiği bu hikayeleri destekleyen somut detaylardan ve isimlerden memleketlerine olan özlemin büyüklüğü ve boyutları gözlenebilmektedir.

Literatürde,Yunanca adı Thessaloniki olan Selanik Kenti, M.Ö. 315 yılında Büyük İskender'in üvey kardeşi Makedonya Kralı Kassandros tarafından kurulmuş olduğu, ismiyle eşine atfedildiği belirtilmektedir.

Uzun bir dönem Osmanlı'nın da Balkanlarda bulunan en önemli kentlerinden biri olan Selanik, Yunanistan'ın kuzeyinde Orta Makedonya adıyla anılan bölgede yer alan bir liman kentidir. Ege Denizi'nde bulunan Selanik /Thermaikos Körfezi'nede konumlanmıştır.Yunanistan'ın Atina'dan sonra ikinci büyük kentidir.

Önemli bir liman kenti olan Selanik, denizle kentin ve kentlilerin buluşma şekline bakıldığında İzmir'e, Kordonboyu'na benzerliği şaşırtıcı ve etkileyicidir. Kent, yaşadığı dönemlere bağlı olarak çok sayıda tarihi eseri bulundurmaktadır. Bunların arasında Osmanlı Dönemi'nden çarşılar, camiiler, hamamlar, kuleler, sivil mimari örnekleri sayılabilir.

Selanik,bilindiği üzere Atatürk'ün doğduğu kent olması, evinin orada olması nedeniyle bizler için öne çıkan çok özel bir değer ve anlam taşımaktadır.

Yukarıda değinilen kültürlerarası bağlar; benzerlikler, aynılıklar kapsamında Trabzon ve komşu illerle ve Türkiye'den farklı bölge ve kentlerle Selanik arasında oluşan ve süren bağlar, birlikte yaşanan dönemlerdeki olağan akışında gelişen etkileşimlerin yanında 30 Ocak 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Nüfus Mübadelesi Antlaşması'na dayanmaktadır. Bu kapsamda Trabzon'da tüm Türkiye'de yaşayan Rumlar ve Yunanistan'da yaşayan Türkler zorunlu bir değişime, zorunlu bir göçe tabi tutulmuşlar, bu süreç on yıl kadar sürmüştür. Bu süreç kapsamlı bir göç ve göçmen sorunu ortaya koymuştur. Göç ve Göçmen olgusu; Mübadele, mübadil, muhacir, muhacirlik kavramları, olayı açıklamada kullanılan tanımlamalar ile dilde yerini almıştır.

Mübadele/Zorunlu Göç nasıl ifade edilirse edilsin önemli sayıda göçmen/mübadilin hayatlarını tamamen değiştirmiştir...Daha doğrusu alt üst etmiştir denilebilir. Hayatları değişen bu insanların sayılarla ifadesi anlamsız ve zor görünse de veriler doğrultusunda iki milyon kadar insanın yerlerini yurtlarını terk etmek zorunda kaldığı bilinmektedir.

Söz konusu mübadele sürecinde her iki taraf için de iskan-yerleştirme sürecinde izlenen politikalar; sürecin gerçekleştirilme ve çözüm bulma adımlarında; değişim öncesi, değişim zamanı ve sonrası yaşanan ve farklı başlıklarda ele alınabilecek bazı olumsuzlukların da yaşanmış olduğu bilinmektedir.

Türkiye-Yunanistan arası söz konusu 1923 yılı başlangıçlı mübadelede Karadenizli Rumların göçleri ve göç durumları önemli ve özel bir durumu oluşturmaktadır. Konuya Trabzon ve yakın iller, ilçeler: Giresun, Samsun, Gümüşhane, Santa, Maçka, Akçaabat vd., kısacası Doğu Karadeniz kapsamında bakıldığında Trabzon, mübadele zamanında da en önemli merkez olma özelliğini taşımıştır.

Trabzon ve Selanik arası değişimler çoğunlukla limanlardan (Trabzon-Çömlekçi Limanı ve Selanik Limanı), iskelelerden hareket eden vapurlarla deniz yolu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan çevre ilçe ve vilayetlerdeki Rumların da Trabzon Limanı üzerinden Yunanistan'a gönderildiği bilinmektedir.

İlginç olan, Trabzon ve çevre illerden Yunanistan'a giden Rumların önemli bir bölümü Selanik ve yakın çevresinde yerleşmiş olmalarıdır. Bu, iki şehir arasındaki bağın daha da güçlü görülebilirliğine zemin hazırlamıştır. Gidenlerin kendi aralarında birliktelikleri ve dayanışmaları devam etmiştir. Doğal olarak dil ve kültürel unsurları da birlikte taşımışlardır. Trabzon'dan göçenlerin dili Yunanistan'da yaşayanların konuştuğu dilden belirgin farklılık göstermektedir. Bu konu bazen onların orada problem yaşamalarına da sebep olmuştur. Kurdukları yerleşmelere göçtükleri kentlerin adlarıyla hitap ederlerken Trabzon'dan göçenler de Nea Trapezounta /Yeni Trabzon olarak yerleşmelerini adlandırmışlardır. Yani özlenen memleketler, anılar, onlar için çok önemli kutsal yapıların (Sümela: yeni bir manastır) inşası ve adlandırmalarında somutlaşmıştır.

"Mübadele yol açtığı hasret"...

"Tarihî süreç ardında sayısız öykü bıraktı..."

"...kendini '**Müslüman**' veya '**Hristiyan**' olarak gören insanların o güne dek belki de hiç kullanmadığı '**Türk**' ve '**Yunanlı**'...."

"...'**yanlış yerde doğmuş olana**' ata topraklarını terk etme dışında bir seçenek sunmayan politik bir çözüm yöntemi..."

yazılı ifadeleri olayın özetini ortaya koymaktadır.

Yukarıda da açıklandığı üzere günümüzde de gözlemlenen ve aynı veya benzer kullanılan ortak soyut ve somut kültürel değerlerden:

binalar ve çarşıların yanında etkili bir şekilde kendini gösteren kemeçe... horon...müzik...yemekler ve yemek mekanları: restoranlar-kafeler, içilen kahvelere... yemek sonrası tatlı ikramlarına konuşma dilindeki aynılıklar: adlar, anlamları ve karşılıkları, bazen iki dile de hakim olma konuları, sıcak kanlı ve dostane yaklaşımları, birbirleriyle aynı yerden olma/gelme tanıdık çıkma çabaları ve çabaların karşılık bulduğu durumlardaki yakınlık ve sevinci birebir yaşadığımız gerçeklikler; Selanik Kenti ve Yaşayanları ile nasıl derin bir kültürel geçmişe sahip olduğumuzun göstergeleridir...

Makalenin adından ve yazı akışından da görülebileceği üzere çalışma ilişkili iki bölümden oluşmaktadır. Buraya kadar verilen çalışmanın birinci bölümü, Selanik Kenti ve Hikayesi; Selanik ve Trabzon-Doğu Karadeniz kültürel bağları ilişkisinde konular yer almakta ve ikinci bölümde bizleri oraya götüren buluşmayla ilgili detay konular, hem kapsamlı araştırma hem de birebir orada olma ve oradakilerle buluşmaya temelli olarak verilmektedir.

Buluşmayla ilgili ikinci bölümde bizleri öğrencilerimle birlikte Atatürk'ün doğduğu kent SELANİK'e yolumuzu düşüren, Trabzon Kenti ile derin kültürel bağları olan Selanik Kenti ve yaşayanları ile buluşmamıza zemin hazırlayan durumu ve yaşanılanları konu alan bölümle ilgili detaylar yer almaktadır.

Kültürlerarası programlanan ve projelendirilen ortak atölye çalışmaları kapsamında Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Öğrencilerinin Yunanistan - Selanik Aristoteles Üniversitesi'ndeki Kısa Proje-Workshop çalışmalarına katılımı bağlamında Yunanistan - Selanik'te Aristoteles Üniversitesi'nde 09-14 Ekim 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilecek atölye çalışmalarına Proje koordinatörü ve yöneticisi olarak mimarlık öğrencilerimle birlikte katılım sağladık.

Etkinlikle ilgili kısaca bilgi vermek gerekirse bu buluşma, pandemi öncesi döneme dayanan daha önce programlanan ve gerçekleştirilen Buluşma-Atölye Dizisi' nin üçüncüsü idi. Kısa Proje olarak adlandırılan bu atölye çalışmaları farklı konular bağlamında gerçekleştirilmek üzere KUP-I, KUP-II ve KUP-III olarak adlandırıldı.

Söz konusu atölye çalışmaları; ben Prof. Dr. Sonay ÇEVİK (KTÜ, TÜ), Prof. Karsten Weigel (HfT Stuttgart), Prof. Dr. Styliani LEFAKİ (Selanik Aristoteles Üniversitesi) tarafından, kültürlerarası paylaşımlar-buluşmalar bağlamında kısa proje başlığında farklı konular bağlamında gerçekleştirilmek üzere üç (3) kültür temsiliyetinde programlandı ve projelendirildi.

Çalışmanın birinci ve ikinci aşamaları üç ülke katımlı olarak Stuttgart - Almanya' da ve Trabzon - Türkiye ' de, üçüncü etabı ise Yunanistan - Selanik'te Aristoteles Üniversitesi ev sahipliğinde yine üç ülke katımlı olarak,

Almanya Stuttgart'ta HfT ev sahipliğinde **KUP-I**; „Mobile Wände international“ aus Recycling- oder Verpackungsmaterial **“Hareketli Duvarlar”** konusu ile 20-23 Mart 2019 da, 33 Öğrenci ,

Trabzon'da **Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Trabzon Üniversitesi** ev sahipliğinde, **KUP-2; El Sanatları+Mekan konusu** ile 01-05 Ekim 2019, 40 Öğrenci,

Yunanistan - **Selanik'te Aristoteles Üniversitesi** ev sahipliğinde **KUP-III** ; Architecture and Film ana başlığında:“Inter-cultural Experiments with the Urban Space / Kentsel Mekan İle Kültürlerarası Deneyimler” konusu ile 09-14 Ekim 2022, 42 Öğrenci katılımı ile gerçekleştirildi.

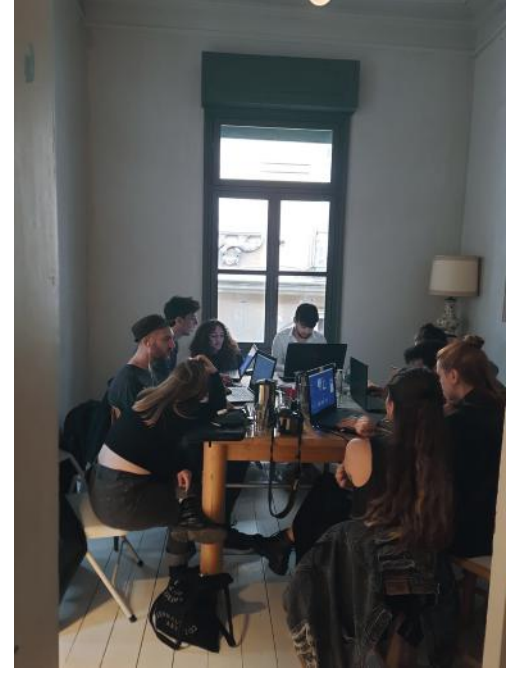
Kısa projenin üçüncü ayağı olan Selanik'te, gruba ev sahibi üniversiteden Prof. Vanessa Tsakalidou, Hellenic Open University Athens'den Prof. Stavros Alifragis ve Jade Hochschule Oldenburg'dan Prof. Birgit Remuss da katıldılar.

Kentsel Mekan İle Kültürlerarası Deneyimler konulu atölye çalışmasının amacı, öğrencileri kültürel izlerin kesiştiği dinamik ve çok yönlü bir alan olarak Selanik'in kentsel görünümünü eleştirel ve aktif bir şekilde yorumlamayı amaçlamıştır. Ayrıca atölye, öğrencileri kendi şehir senfonilerini üretmeye davet ederek hareketli görüntünün retorik ifadesini denemelerini, yani kentsel mekanların/görünümlerin hem deneysel hem de uygulamalı bir çalışma ile kısa film sunumlarının yapılması olmuştur.

“Mimarlık ve Film ana başlığında Kentsel Mekan İle Kültürlerarası Deneyimler “ belirlenmiş olan konu kapsamı gereğince, kent içinde merkez bölgede konumlanan sokak mekanı çalışma alanı olarak tanımlandı.

Selanik'te atölye çalışmaları, tanımlanan bir alışveriş sokağında yer alan ve doğru yenilenmiş ve işlevlendirilmiş örnek bir bina olarak değerlendirilebilecek özelliklere sahip YPSILON' da gerçekleştirildi. Binanın bulunduğu sokak / EKSEN de atölye çalışma alanı idi ve çarşı içinde yer alıyordu.

Atölye çalışmaları kapsamında öğrenciler filmlerini görsel-işitsel denemeler olarak düşünmeye yönlendirildiler. Her öğrenci grubu için farklı olan bir konseptin senaryoya dönüştürülmesi ödevleri oldu. Farklı sanat ortamlarını ve araçlarını denemeye teşvik edildiler. Onlardan kentin hareketli görüntüsü, fotoğrafik veya metinsel anlatımlar gibi anlatı yolları ve araçları üzerinden/kullanımıyla Selanik'in zengin ve çeşitlilik bulunduran kültürel tarihinden yararlanarak yaratıcılıklarını öne çıkarmaları istenmiştir. Böylece hareket yoluyla kentsel formun özelliklerini tanımlamayı, işlemeyi, analiz etmeyi, yorumlamayı ve görsel olarak ifade etmeyi düşünmenin devamında görüntüler ve sesler üzerinden, anlamlı ve çekici bir hikayeyi anlatımın önemli anlarını sahneler ve sekanslar halinde düzenleyen görsel bir anlatımı ifade edecek olan kısa filmler üreteceklerdi.

Çalışma alanı ve Atölye'den

Fotografılar: Sonay ÇEVİK

Rotonda

Rotonda "Göç" Sergisi

Rotonda

Rotonda; Selanik' in yaşadığı değişimin gözlenebildiği özellikleriyle önemli simge yapılarından biridir. M.S.306 yılında Galerius tarafından yaptırılan yapı Süreçte pagan tapınağı, kilise ve cami olarak kullanılmış olup günümüzde önemli bir müzedir.

Beyaz Kule

Beyaz Kule; Osmanlı İmparatorluğu Dönemi' nde yaptırılan kule, kıyıdaki etkili konumu, görünümü ve hikayesi ile kentin en önemli simge yapılarından biridir. Yapı farklı dönemlerde "Aslan Kulesi", "Kalamarya Kulesi" / "Kanlı Kule" ve son olarak ta "Beyaz Kule" olarak adlandırılmıştır. Günümüzde çok özel bir müze olarak kent hayatına katılmaktadır. Yapı 1988 yılından beri UNESCO koruması altındadır.

Vergina

Vergina Kraliyet Mezarlığı / Büyük İskender'in aile mezarlığı; -Büyük İskender'in babası, II Philip'e ait kral mezarının bulunduğu yeraltı müzesi, 1977 yılında Arkeolog Manolis Andronikos tarafından keşfedilmiştir.

Selanik Kentinin öne çıkan binaları ve Vergina gezisi

Fotograflar: Sonay ÇEVİK

Atölyenin son çıktısı, söz konusu çalışma sürecinin aracılığıyla Selanik Kenti'ndeki kültürel karşılaşmanın öznel ve kendine özgü sunumlarının üretimi. -gruplar halinde- kısa hareketli görüntü çalışmalarının oluşturulması hedeflenmiş ve çalışma-üretme süreci temalı ve farklılaşan vurgulamalar içeriğiyle gerçekleştirilen çalışmalar; 7 Grup bünyesinde üretilen 7 kısa film ile sonlanmıştır.

Atölye programı kapsamında anlamlı başka birliktelikler de yaşandı ve etkinliğe önemli destekler verildi. Üniversitemiz - KTÜ ve TC Selanik Başkonsolosluğu ve Alman Başkonsolosluğu'nun, üç kültürlü olarak gerçekleştirilecek olan bu buluşmaya kuvvetle destek vermeleri de ayrıca mutlu eden, yapıcı bir tavır olarak değerlendirilebilir.

Selanik Başkonsolosumuz Efe CEYLAN ve Alman Başkonsolosluğu hem açılış buluşmasına hem de sunumların yer aldığı kapanış toplantısına katıldılar. İlk günümüzde Atatürk'ün Evi ziyaret edildi, Başkonsolos Atatürk'ün Evi' ne gelen tüm konukları, bahçede tüm katılımcıları ağırladılar. Atatürk'ün Evi bilhassa Başkonsolos eşliğinde ve anlatımıyla gezildi. Özel bir gündü...

Son günde de Alman Başkonsolosluğu'nun desteklediği Vergina arkeolojik sit alan ziyareti gerçekleştirildi. Etkili bir müze ziyareti oldu. Yolculuk aralarında yaşanan güzel birliktelikleri de unutmamak gerekiyor.

Proje kapsamında, çalışmalar sonucu üretilen Filmler, Sırbistan Güzel Sanatlar Akademisi/Bilim ve Sanatlar Akademisi bünyesinde „On Architecture – Strand Association“ teması ile gerçekleştirilen 10. Uluslararası Konferans ve Sergiye katıldı ve Sergi kataloğunda da projeyi ve ürünleri anlatan yazı ve afişlerle yerini alacak.

“Tüm katılımcılar: öğrenciler ve öğretim üyeleri için SELANİK' teki bu buluşma; pratikte getirdiği ve devamında getireceği çok yönlü yararların yanında, ilginç ve heyecan verici deneyimler getirecek olan bu ziyaret ve buluşmada Selanik' in çok kültürlülüğü ile önemli bir temas ortamının sağlandığı kuvvetli bir şekilde gerçekleştiği gözlemlendi.

Sonsöz olarak belirtmek gerekir ki; en önemlisi de projenin ana amaçlarından biri olan farklı kültürlerden gelen katılımcıların buluşması, tanışması, birliktelikleri, paylaşımları ve üretmeleri yine Selanik'te de başarıyla ve en güzel şekliyle anlar-anılar bağlamında tüm katılımcılar için yaşama katılmış oldu.

Selanik Kenti, gerçekleşen buluşma akademide getirdiği ve devamında getireceği nice güzelliklere ev sahipliği yaptı. orada yaşayanlarla nice derin kültürlerarası ortaklıklara sahip olduğumuzun en güzel deneyimiydi... Sıcakkanlık, samimiyet, duygusallık, duygusal bağların karşılık bulduğu önem, anılara, adlara ve anlamlara, hikayelere bağlılık... benzeri sunumlarla kendini gösterdi... Bir de bunlara ortak yemekler ve adları, özlem duyulan memleketlerden bir parça olmaya yönelik isimlerin yerleşme, bina, sokak ölçeğinde tekrar gerçekleştirilebilmesi, aynı veya yakın yerlerden veya ülkeden olmanın getirdiği duygusal yakınlık/yakın olma, yakınlık hissetme... biçimlenmelerine tanıdık olduğumuz çarşılarda yer alan satılan şeyler ve sergilenme biçimlerindeki yakınlıkla... o bütünsel atmosfer iki kültürün arasındaki ortaklıkların ve benzerliklerin hâlâ sürdürülebilir olması ile öne çıkmaktaydı.

Benzeyen... Benzemeyen... Ortak Paylaşımları olan veya olmayan Kültürlerle Nice buluşmalara... paylaşımlara... tanışmalara...tanıdıklıklara... anılara...nice ortaklıklara...

Atatürk Evi

Notlar

*Selanik aynı zamanda Nazım Hikmet -Şair ve Yazar, Afet İnan -Tarihçi, General Refet Bele- Asker ve Siyasetçi, Cahit Arf- Matematikçi, ulusal sembol kişi, Yazar ve Gazeteci Hasan Tahsin gibi birçok ünlü ismin de doğum yeridir.

*1923 Mübadelesi'ni hazırlayan sebeplere, ortama bakıldığında 1912'ye Balkan Harplerine kadar dayandığı açıklamaları konunun anlaşılmasında önemli olacaktır.

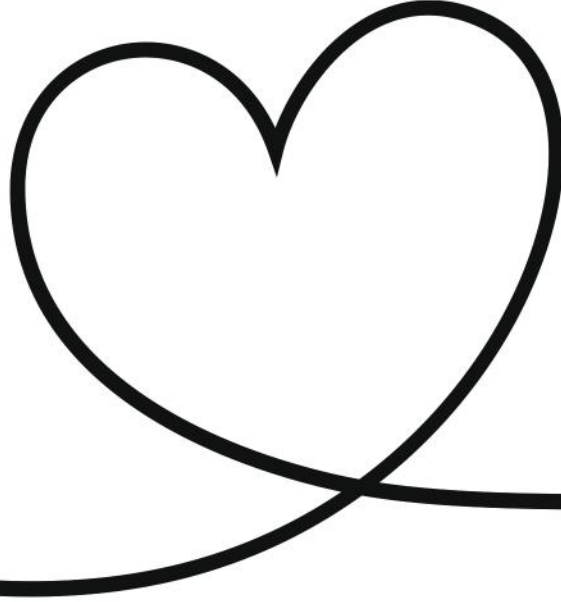
* Sümela Manastırı: Mübadele ile gönderilen Rumlar tarafından 1953 yılında Selanik'ten 80 km uzakta yer alan Veria kenti, Vermios dağı eteklerindeki Kastania köyünde inşa edilen yeni bir manastırdır... Burada her yıl 15 Ağustos günü binlerce kişi toplanarak eski vatanlarını anmakta ve dini bayramlarını kutlamaktadır.

Kaynaklar

- Arı, K. (2003). Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları: 27.
- Çapa, M. (1991). İstikbal Gazetesine Göre Trabzon'da Mübadele ve İskân. Atatürk Yolu Dergisi, 2(08).
- Çevik, S., Lefaki, S., Weigel K., Tsakalidou, V., Alifragkis, S., Remuss, B., (2022). Architecture and Film: Inter-cultural Experiments with the Urban Space (KUP/KURZPROJEKT-3), Uluslararası Workshop, Aristotle University of Thessaloniki, 09-14 Ekim 2022, Selanik, Yunanistan.
- Geray, C. (1962), Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı (1923-1961), Ankara.
- Güner, Z. (2007). Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İskân Politikası. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi ICENAS, 38, 10-15.
- Tufan, M. (1989). Göç Hareketleri ve Yugoslavya Türkleri. Erdem, 5 (15), 925-976.
- URL-1, <https://www.ktb.gov.tr/TR-96346/selanik-ataturk-evi.html>, 28.02.2023
- URL-2, <http://selanik.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/249477>, 28.02.2023
- URL-3, Muzaffer Başkaya, Trabzon'da Nüfus Mübadelesi, <https://www.takagazete.com.tr/trabzonda-nufus-mubadelesi-makale,158255.html>, 28.02.2023
- URL-4, Asya Eren, Yunanistan'da Küçük Bir Karadeniz Kenti: Katerini, <https://www.evrensel.net/haber/339419/yunanistanda-kucuk-bir-karadeniz-kenti-katerini>, 28.02.2023
- URL-5, Ekrem Buğra Ekinci, Vatana Göç Mü, Gurbete Sürgün Mü? 100. Yılında Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, <https://www.ekrembugraekinci.com>, 28.02.2023
- URL-6, <https://www.dunyabulteni.net/bir-zamanlar/mubadelenin-yol-actigi-hasret-h318123.html>, 28.02.2023
- URL-7, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Vergina>, 28.02.2023
- URL-8, Dimitri Daravanoğlu, Selanik Notları: Geçmişten Günümüze Selanik, Vergina ve Meteora, <https://www.2mi3.com/selanik>, 28.02.2023
- URL-9, <https://www.turna.com/blog/selanik-beyaz-kulenin-hikayesi>, 28.02.2023
- URL-10, <https://blog.eyobus.com.tr/beyaz-kule-selanik/>, 28.02.2023
- URL-11, https://tr.wikipedia.org/wiki/Beyaz_Kule, 28.02.2023
- URL-12, Orhan Öztürk, 1923 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesinde Karadenizli Rumların Durumu, <https://ozhanozturk.com>, 28.02.2023

*Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış
Selanik Kenti; Thermaikos Körfezi'ne konumlanması, kent
yaşamına sunduğu olanaklarla özel bir liman şehri*

14 ŞUBAT
SEVGİLİLER GÜNÜ
Kutlu Olsun.

TRABZON'A DAİR

HORONUM

Horon, bu tek kelime neler ifade etmez
Yüzlerce mısra yazsam onu tarife yetmez

O, güzel yurdumuzun bir bölgesi demektir
Horon bu bölge için su, hava ve ekmektir

Onsuz tarla ekilmez, onsuz biçilmez başak
Onsuz fındık toplamaz kara zıpkalı uşak

Horonum sulh demektir, sükûnun ölçüsüdür
Derneklerin neşesi, düğünlerin süsüdür

Bütün bayramlarıma başka bir ahenk verir
O kıyar nikahımı, askere o gönderir

Horon benim sevgilim, benim gençlik çağımdır
Horonum hiç tükenmez enerji kaynağımdır

Seyreyle horonumu inanacaksın bana,
Bu çeviklik doğuştan verilmez her insana,

Ben onu oynuyorken o benliğimi sarar
Onda durgun suları taşıran bir kuvvet var

Ben onunla taşarım, onunla kükrerim ben
ALLAH ALLAH diyerek savaşa giderim ben

Sulhu severim elbet, sahtesine gelemem
Erkekçe düşerim de kahpece yükselemem

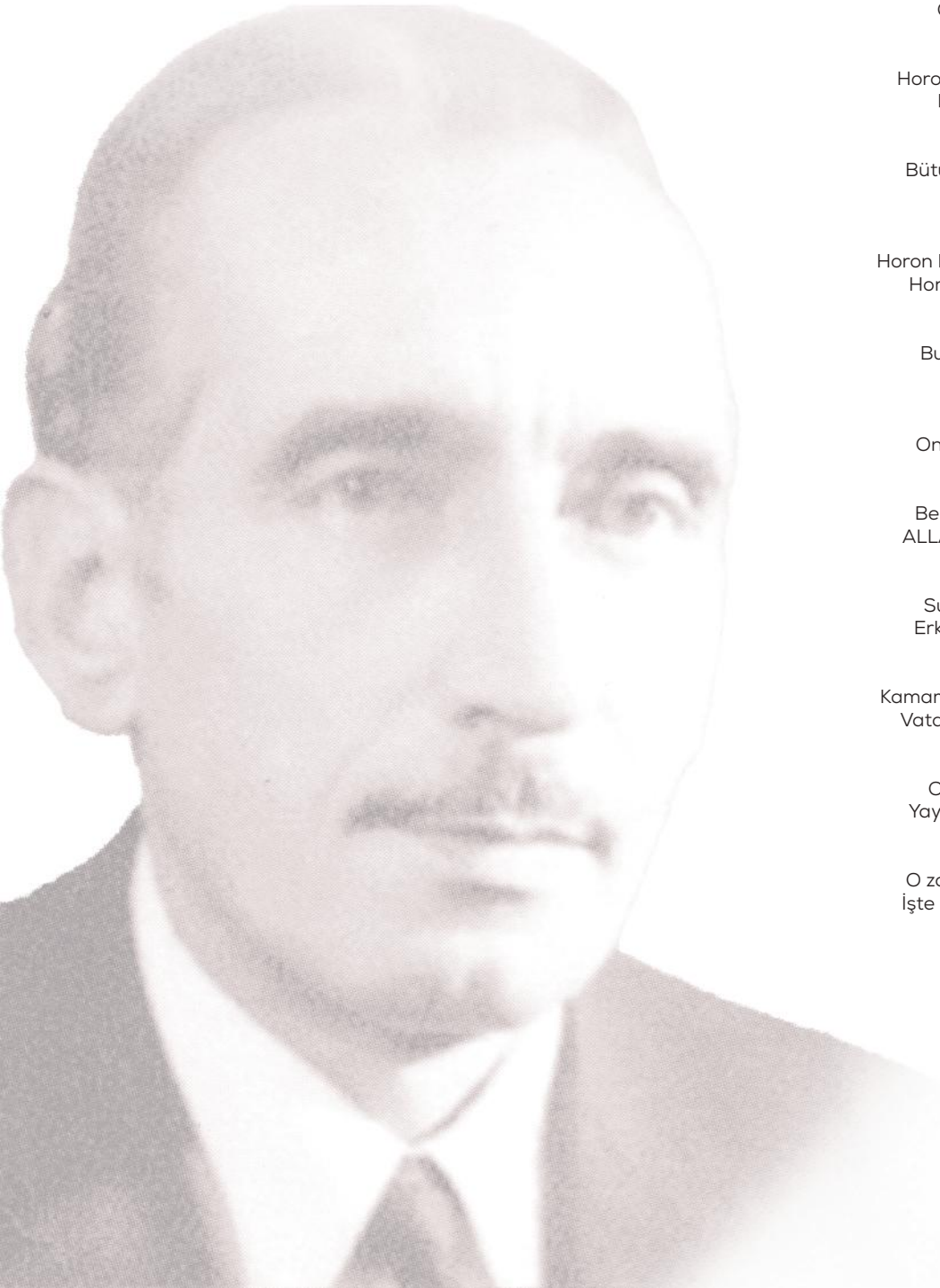
Kamam öyle her zaman uslu durmaz belimde
Vatan, namus uğruna derhal parlar elimde

O zaman var hızımla hudutlarda olurum
Yaydan çıktım demektir, hedefimi bulurum

O zaman ardım sıra koşar oğlum, torunum
İşte o zaman başlar benim büyük horonum

Bir zerre toprak için akar kanım ter gibi
Ölüme atılırım, Kabe'ye gider gibi

*Niyazi
Tarakçıoğlu*

24 ŞUBAT 1918

**TRABZON'UN
KURTULUŞUNUN**

105. Yılı Kutlu Olsun.

YAYLADA ÇOCUK OLMAK

İsmail KANSIZ*

Sabahın ilk ışıkları kelifin damını örten hartamaların aralığından içi 'kırtıl'la doldurulmuş yatağıma vurmaya başladığında söz vermiştim bu sabah koyunlarla birlikte ben de çobanlarla dağlarda dolanacaktım.

Sabah olmuştu

Gün çoktan açmış.

Koyunlar ahırından çıkmış.

Çobanlar çantalarına koydukları bir parça ekmek, yağ ve peynirden oluşan azıkları ile yola koyulmuşlardı.

Oysa akşamdan ocak başında konuşur giderken "bu sabah sizinle ben de gelmek istiyorum" demiştim... Henüz ateş sönmemiş. Dağın öte yakasından at sırtında getirilmiş kuru çam dalları çatır çatır yanıyordu. "Olmaz, sen o saatte kalkamazsın" dedilerse de ben ısrar ediyordum bir günlük olsun çobanlık yapmaya. Bir de ilave ediyordum "uyanamazsam beni kaldırın" diye.

"Tatil dönüşü şehir çocuklarına anlatacak hikayem olsun" diyordum kendi kendime. Çok anlatmıştılar yine ocak başında kara lamba altında yanan ateşin karşısında laflarken büyüklerimiz...

"Kurtlar sürü halinde bir saldırı mı sen görsen koyunları korumak için bir aslan gibi kurtların üstüne atılan bizim Karabaş'ı" diye...

Öylesi bir macera beklentisi içinde gecenin ilerleyen saatinde gökyüzündeki yıldızları tutarcasına yaklaştığını sandığım güzel bir yayla akşamında kırtıl döşeğine uzanıverdiğimde sabahki hayallerimi süsleyen rüyalar içinde uyuyuvermişim.

Sabah yine olanca güzelliği ile bize gülümsüyordu.

Yaylanın içinden akıp giden derenin şırıltısı bütün mahmurluğuma rağmen insanı rahatlatan bir eserin notaları gibi kulağımda mutluluk nağmeleri biriktiriyordu.

Bir günlük çobanlık hayalim sona ermiş, yayladan dönüş günlerim de kısalmıştı.

Sonradan yine o bitmek bilmeyen yayla günleri... Konuşanlardan öğrendim ki sabah sürüyü dağdan yukarı otlatmaya çıkaran çoban amcamız, horul horul uyuyan benim gibi şehir çocuğunu uyandırmaya kıyamamış ve her günkü mesaisine gün doğmadan başlamış...

Haftada bir gün köyden gelen kamyonları seyretmek, yaylanın başına kadar gelen kamyonun içinden bizimkilere gönderilmiş bir çuval var mı diye beklemek bugünkü işimizdi. Öğleye kalmadan karşı tepelerden, tarladan biraz iyice yollardan o dağları inleyen motor sesi ile birkaç kamyonun geçtiğini görmenin heyecanı sarmıştı bizi. Henüz sevinmek için erkendi ama... Öyle ya hangisi bizim yaylaya gelecekti? O kadar yayla vardı ki oralarda. Araçlar yanaştıkça bizim yaylanın kamyonunu tanımak mümkündü. Biraz daha zaman geçtikçe "tamam bu bizim köyün kamyonu" diye sevinen arkadaşların peşine takılıp karşı düze kadar koştuk. Araba da yolların elverdiği kadar kağnı hızıyla düze kadar yanaşmıştı.

Şoför "herkes alsın yükünü" diye seslendi. Okur yazar olmak lazımdı. Çuvalların üstüne yazılmıştı kimin kime gönderdiği...

Herkes yükünü aldı.

* Gazeteci - Yazar

Karşı düzün bayırlarından keliflerine doğru yöneldi.

Çuvalın birini babam göndermişti. Değirmendere'den kalkan kamyonla birlikte.

Yem yiyecekle birlikte "haftaya gelecek kamyonla sen de dön artık okul zamanı geliyor" diye de bir not iletmiş bana zarfın içinde...

Bir hafta sonra dönecektik ama henüz bir macera yaşayamamıştık. Günler yayla düzünde top oynamakla, dereye göl yapıp içine girmekle, arada bir yayla camiindeki hocadan ders almakla geçiyordu.

Bir parça peynir ve tereyağı ile yeterince ekmek akşama kadar yetiyordu bize.

Artık akşam olmuştu.

Koyunlar sağılmak üzere pere geldi. Sırasıyla üstü tülbentle kaplı bir kazana sağılan koyunların sütü peynir olacak, yağ olacaktı.

Günler havanın da ender bulunan güzelliği ile o kadar çabuk ve yaşanası geçiyordu ki...

Trabzon'a dönmeme iki üç gün kalmıştı. Dağ dere tepe gezip top oynayıp dereye girip, gugaga ve ligarba toplamamıza rağmen şöyle güzel bir macera yaşamamanın üzüntüsüyle akşam olmuştu yine.

O parlak yıldızlar yoktu. Birdenbire gökyüzü katran karası bir hal aldı. İnekler henüz ahıra da girmemiş, birkaç tanesi karartı halinde uzaktan geliyordu.

Müthiş bir gök gürültüsü ile her bir damlası sanki süt kazanı büyüklüğünde damlalar kıraç yayla toprağına düşmeye başlamıştı. Rahmetli teyzem "biraz bekleyelim bakalım, ineklerden gelen olur. Olmazsa aramaya çıkarız" deyince "işte sana macera" dedim Trabzon'a gitmeme iki gün kala...

Ellerimizde fenerler kadın erkek ve bizim gibi çocuklarla gecenin katran karası karanlığında ahırına gelmeyen inekleri aramaya başladık Zigana Dağının 2300 metre yüksekliğindeki yaylamızda.

Dereye düşsek o kadar ıslanmazdık. Ayaklar su içinde. Fenerler idareli kullanılıyor. "Sarıköz, Yaşmaklı, Alaylı" sesleri ile inekler çağrılıyor. Büyükler, "bu hayvanlar kendilerini korumak için bir taşın kovuğuna sığınır" demesinin üstünden birkaç dakika geçmeden hayvanlardan birini bulmuştuk.

Bu arada komşu yaylalara yaklaştığımızda, "e gıızz Hatice, ahırına yabancı sığır geldi mi" seslenişine karşılık alınan cevaplar çoğu zaman umutsuzluk yaratabiliyordu.

O gece o karanlıkta yaylacı büyükler yolu nasıl buluyordular hâlâ anlamış değilim. Hele komşu yaylanın keliflerine o seslenişler vardı ki bana dayanışmanın en yücesini hissettiriyordu...

O gece iki inek bulundu

Sırılsıklam geri dönüp, ocak başında kurunup yattık.

Sabahın erken saatinde kelifin önünde yine bir hareketlilik...

Meğerse akşam bulamadığımız Aynalı gün açınca kapıya gelmesin mi?

Yarın kamyon gelecek mi düşüncesi ile o günü de arkadaşlarla yağmursuz ama sis ve duman içinde oynayarak geçirdik.

Sabah hava güneşli idi.

Emektar kamyonun sesi karşı sırtlardan duyulmaya başlandı. Bir şey daha öğrendim, her kamyon ayrı bir ses çıkarırmış o dağ yollarında, o yüzden arkadaşlar bizim yaylaya gelmekte olan arabayı sesinden tanıyorlardı.

DURSUN ALİ İNAN MÜZESİ

Zühtü AKYILDIZ*

Bu yazı, "Öncü olmaktan bilge olmaya" doğru akıp giden bir "Dursun Ali İNAN" hikâyesidir. Yıl 1974...

Şerah, bir adamın göl kenarında kazma kürek sallayışına tanık oldu. Bu anlamsız girişimi, komşuları çok garipsemişti. Hatta "Bizim Dursun delirmiş olmalı" diye sesli düşünenler bile vardı.

O, kulaklarını tıkayıp aşk ile hayaline doğru kazma sallamaya devam etti. Ne olacağını ondan başka bilen yoktu; zira O, uzun süre kimselerin anlamlandıramadığı bir yolu tek başına açmaya koyulmuştu. Üstelik arkasına bakmadan.

Zaman, o garip girişimciyi haklı çıkarttı. Çünkü çok geçmeden bütün köylü; derken, bütün Trabzon O'nu izlemeye başladı. O; göl kenarını nakış nakış işlemiş, hayal ettiği yolu açmıştı. Artık Trabzon'un Uzungöl'ü vardı.

Hikâye bu çılgınlık fırtınasıyla başladı ama orada sonlanmadı elbet. Bilirsiniz hikâyelerin bir de gelişme bölümü vardır.

Bu bölümde "Dursun Ali Bey'in açtığı yoldan acaba biz de yürüeyebilir miyiz" diye düşünen yeni girişimciler sahne almaya başladı. Köy topyekûn turizme açılırken, köylünün kaderi de değişmeye başladı.

Artık, Dursun Ali Bey'in komşuları yeni ufuklara yelken açmıştı. Nihayet çok az kişinin bildiği o küçük Şerah Köyü; evrensel bir efsaneye, Uzungöl'e dönüştü.

Yüzlerce insan, hikâyenin baş aktörüne güvenerek yola koyuldular ve bu "Yeni Dünyanın" yüzü gülen mutlu bireyleri oldular.

Hikâyenin gelişme bölümü çok sancılı yaşandı; zira Uzungöl, asla kaldıramayacağı bir abanmayla karşı karşıyaydı. Rant; efsaneyi ciddi şekilde hırpalıyordu, adeta bir kara bulut gibi çökmüştü kültürün üzerine.

Uzungöl gönüllüleri, elbette gölün doğayla ve kültürle içselleştirilerek büyümesinden yanaydılar. Değerler korunarak geliştirilmeliydi. Küresel yok oluş dalgası buraya sığramamalıydı ama sızdı. Aynılaştırılan paketçi turizm anlayışı; Uzungöl'ü gölsüz, Şerah'ı nefessiz bırakabilirdi!

Artık zaman, Uzungöl'ün özüne ve kadim kültürüne dönme zamanıydı. Dikkatleri tam da buraya çekecek bir hamle gerekiyordu.

Dursun Ali Bey, hikâyenin bu bölümünde de devreye girmeliydi. Uzungöl'ün kadim kültürüne dikkat çekmek, ülkemizin ve dünyanın bu öz kültürle tanışmasını sağlamak ve belki de yeni bir dönüşümün kapısını aralayabilmek adına yeni ve çok büyük bir hayalin peşine takıldı. Tıpkı 1974'teki gibi yüreği kıpır kıpırdı, beynindeki fırtınaysa delice.

Karar vermişti, bir müze kurmalıydı. Uzungöl kültürüne ancak böyle dikkat çekebilir ve ancak bu şekilde kültürel miras ölümsüz kılınabilirdi.

Uzun yıllar ve uzun çalışmalar, maddi ve manevi inanılmaz emekler...

* Eğitimci - Yazar

Nihayet tünelin ucu göründü. Artık Uzungöl'ün yeni yüzünü sergileme zamanı gelmişti.

Ve yaklaşık 3700 metrekare üzerinde, "Dursun Ali İnan Müzesi" bir kutup yıldızı gibi ışıdamaya başladı. Dursun Ali Bey gerçeği bir kez daha sahne aldı ve şimdi daha da ölümsüz.

Birçok kişisel müze gördüm ama içlerinde en etkileyici olanı Dursun Ali İNAN Müzesi'ydi. Ancak bu kadar olur. Sanırsınız ki Kültür ve Turizm Bakanlığı yıllarını vererek bu birikimi gerçekleştirmiş. Oysa birikimin başında da sonunda da Dursun Ali Bey'in sınır tanımayan hayalleri vardı.

Müze sizi içine çekiyor, küresel ciğerin nefesini kesiyor ve sadece o kadim kültürü solutuyor. Müzenin içeriğini burada anlatmak yakışık almaz. Ancak şu kadarını söylemeliyim ki profesyonel bir müzecilik anlayışıyla kadim değerlerimiz harmanlanıp baş döndüren bir zenginliğe ulaştırılmış.

Kültürel değerlerimiz oradan sizi çağırıyor.

Dursun Ali Bey bu girişimiyle Uzungöl'e yeni bir ufuk kazandırdı ve yepyeni bir heyecan yarattı. Artık Uzungöl'ün uzun uzun anlatılacak bir müzesi var. Dursun Ali Bey'in yaratmaya çalıştığı bu farkındalık, belki de Uzungöl için yeni ve aslına doğru dönüşümün kapılarını açacaktır. Müzeyi gezerken ben de böyle bir hayale kapıldım. Üstelik biliyorum ki bu müze hamlesi O'nun son girişimi değildir. Zira O, Uzungöl'e dönük düşünmeye ve ömrü oldukça üretmeye devam edecek, biz de O'nu imrenerek izleyeceğiz.

Yani bu hikâyenin giriş ve gelişme bölümü var ama sonuç bölümü yok...

Bu hikaye burada bitmez Dursun Ali Bey, bilgeliğinin yeni hamlelerini bekliyoruz. Ömrüne bereket, hayallerine yeni renkler diliyorum.

YOMRA DEĞİRMENLERİ

Mustafa BIYIK*

Kültür ve tabiat varlıklarımızı koruma adına ne yapılıyorsa çok kıymetlidir.

Anıt ağaçlar, mağaralar, şelaleler, göller...

Eski evler, fırınlar, yollar, köprüler, çeşmeler, camiler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, kaleler, mezarlıklar, tabyalar, serenderler...

Ve yine bize geçmişi hatırlatan, mısır ve buğday öğütüp sohbet ettiğimiz değirmenler. Yeşillikler arasında derinleşen vadiyi süsleyen o güzelim taş yapılar...

Her şey un fabrikaları ve market zincirleriyle fırınlar yüzünden!.. Köy değirmenlerinin gittikçe azaldı müdavimleri ve iyice yalnızlığa gömüldüler. Ne çarkları döndü ne de çoluk çocuk sesleri yankılandı. Bazıları zamana direnemedi, kaybolup gitti dere yatağında... Bazıları şanslıydılar, muhtarlar korudu, sahipleri ve köy sakinleri...

Ve Yomra Belediyesi...

Kıyıda köşede unutulmuş köy değirmenlerini yeniden canlandırmak için 2019 yılının güz döneminde bir proje başlattık. Yöre halkının da desteğiyle altı değirmen adeta yeniden hayata döndürüldü.

Köy değirmenleri yalnızca zahire öğütmeyecek aynı zamanda korunan kültür varlıkları olarak cazibe merkezleri de olacaktır.

Karadeniz Bölgesinde örnek gösterilebilecek bir proje bu... Viraneye dönüşmekten son anda kurtarılan değirmenlere toplam 500 bin TL'lik mini bütçe ayırarak "tarihe ve tabiata saygı" açısından büyük bir adım atmış olduk.

"Değirmenler bizim kültürümüzde çok önemli bir yer teşkil ediyor. Unutulmaya yüz tutmuş değirmen kültürünü canlandırmak, çiftçilerimize katkı sunmak ve üretimi teşvik etmek amacıyla değirmenlerimizi tekrar halkımıza kazandırdık. Belediyemiz uhdesinde bulunan bu değirmenler tamamen ücretsiz olarak halka hizmet verecektir. Aynı zamanda vatandaşlarımızın TMO'dan almış oldukları arpa, yem, mısır gibi zahirelerin de öğütülmesi yapılmaktadır. Bu kapsamda çalışmalarımıza ilerleyen dönemlerde de devam edeceğiz. Yerli mısır tohumunu yaygınlaştırmak için de çalışmalar gerçekleştirileceğiz."

Kültür ve tabiat varlıklarını korumak için 2023'te bir seferberlik başlatacağız. Bölgemizin ve ülkemizin çok önemli bir turizm destinasyonu olan **Trabzon**'un parlayan yıldızı **Yomra**'nın "**tarihe ve tabiata saygı**" çalışmalarıyla adından söz ettireceğine inanıyoruz.

* Yomra Belediye Başkanı

Özdil Değirmeni

Özdil Değirmeni

Tepeköy Değirmeni

Tepeköy Değirmeni

Ocak Değirmeni

İkisu Değirmeni

Çamlıyurt Değirmeni

Kılıçlı Değirmeni

ESKİ KÖY EVİ KÜLTÜRÜMÜZ

Hasan SUIÇMEZ*

Çoğumuzun en güzel hatıralarının geçtiği köylerimizde sabahın alacakaranlığında keskin bir horoz sesi ile uyandırdığımız çok olmuştur. Kümes sakinlerinin bütününe uyanmak zorunda olduğu bu ses, evin ahır bölümüne sıkıştırılmış bir merkezden de gelse fark etmez, evin içindeki insanların da bütününe uyanmasına sebep olurdu.

İlk kalkan her zamanki gibi yaşlı dedelerimiz ile onlara sadakat ile hizmette yıllarca kusur etmemiş iyilik abidesi ninelerimiz olurdu. Biz çocukları uyandırmama gayretleri, çoğu kez kulakları ağır işittiğinden daha fazla gürültü yapmalarına sebep olur, bu durum bizim de yataklarda sağa sola dönerek sabah uykumuzla adeta kavga etmemize zemin hazırlardı. Köylerimizde eski evlerimiz genellikle ahşap ağırlıklı yapılarıdır. Geleneksel ev planları hep birbirinin tekrarıdır ve genellikle iki ya da üç kattan meydana gelirdi. En alt katta **"ahır"** dediğimiz ve hayvanlarımızı barındırdığımız bölüm bulunurdu. Burası evimizin adeta ekonomik limanı gibidir. Sağılan sütler buradan alınıp, ahırın üstündeki esas ev dediğimiz bölüme getirilir ve süt makinesi marifeti ile **"makineye vurulur"** ve kaymağı ayrıştırılarak evin yağ ihtiyacı için ahşap bir varilde biriktirilirdi. Ahır bölümünde tarlalardan biçilmiş, kurutulmuş ve taneleri alınmış **"ot"** dediğimiz yiyeceklerin hayvanlara verildiği **"panti"** denilen ilkel bölümler olurdu. Otlar **"yığın"** denilen biçilmiş mısır saplarının bir araya toplanıp, ortaya dikilen sağlam bir ağacın çevresine sarılmış kümelerden alınır, orakla bölünür ve pantilere doldurularak hayvanların beslenmesi sağlanırdı. Bu işi her gün evin varsa gelini, yoksa genç kızları, o da yoksa evin büyükleri önemli bir görev olarak yaparlardı. Devamında ahırın temizliği yapılır ve hayvanlara su verilerek günün ilk hizmetleri ve bakımları tamamlanmış olurdu.

Köylerde bu işleri yapmak için evde yaşayanların sayısına göre günlük iş bölümü yapılırdı. Ahır hizmetleri görülürken evde kalanlar; sabah temizliği, uyuyanların uyandırılması, kahvaltının hazırlanıp, yere serilen bir örtü üzerine konulan ve **"sini ya da sofrası"** denilen yekpare seyyar yer masalarının etrafına hane halkının toplanması ile kahvaltı başlardı. Ana yemeğin, sofranın ortasında bulunan ve **"kıyılı"** denilen bakırdan genişçe bir kapta sunulduğunu köyde yaşayanlarımızın hepsi bilmekte ve hatırlamaktadırlar. Ana yemek öncesi evin ekonomik durumuna göre verilen ara yemekler ki bunlar genellikle **"bakır sahan"** veya **"bakır tas"** denilen kaplarda verilen lahana ve ya mısır çorbasından ibaret yemeklerdi. Ana yemek ise çoğu kez tereyağı ile hazırlanmış kuymak, kesme makarna, lapa gibi maliyeti az ancak doyurucu yemekler olurdu. Büyük bir iştahla ve olabildiğince sessiz yenilen yemekten sonra sofradan uygun bir şekilde kalkılır ve günlük iş bölümünün yapılmasına kadar beklenilirdi.

Köy evleri aynı zamanda çocukluk ve gençlik yıllarımızın en güzel hatıralarının yaşandığı mekânlar olarak hafızalarımızda silinmez izler bırakmıştır. Ahşap işçiliği sanatkârane bir bakış ve uzun uğraşlar gerektiren bir çalışma sürecini kaplardı. Teknolojinin bugünkü kadar henüz gelişmediği dönemlerde insanların bu evleri yapmak için ihtiyaç duydukları zamanları yeterliydi. Ahşap işçiliği, sabır ve zaman gerektiriyordu. Ancak ne zaman ki sanayi ve teknoloji gelişmeye ve bu gelişim baş döndürücü şekilde hızlanmaya başladı; köylerimizdeki o güzelim ahşap evlerimizin yerini şekilsiz ve ruhsuz **"beton evler"** almaya başladı.

Köy evlerimizin mevsimlerin durumuna göre ayarlanmış evin içerisine yerleştirilmiş **"tedarik depoları"** vardı. Mesela ahşap **"ambarlar"** ve **"kiler odası"** bunların en önemlilerindendi. Ambarlar, içerisine fare ve haşarat giremeyecek şekilde tamamen kestane tahtasından yapılmış, ihtiyaca göre ebatları 1.5x1 metre civarında ve ortasından bir insanın içine girebilecek kadar bir kapağı olan ailenin hububat depolarıydılar. Mesela mısır hasadından sonra kurutulan mısırlar, varsa arpa, buğday, kuru fasulye gibi gıdalar burada saklanırdı.

* Tarihiçi - Yazar

Ambarların anahtarlarını, harcama ayarlarını yılın bitimine göre yapma tecrübesizliğinin olumsuzluklarına karşı genellikle evin dominant yöneticisi olarak annelerimiz taşırdı. Kiler odalarında ise daha çok yıllık turşular, yetiştirilmiş ise patates, soğan, kuru fasulye, kış için alınmış kuru gıdalar ve genellikle yazları yaylalarda üretilen ya da üreticilerden alınan yağ ve peynir varilleri bulunur, buraların da anahtarları annelerimizde olurdu. İhtiyaçlarımızın depolandığı alanların sorumluları olarak annelerimizin gözümüzde ayrıca ve çok önemli değerleri vardı. Ne zaman acıksak hep annemiz aklımıza gelirdi! Neden? Çünkü ambarın da kilerin de anahtarları onun kuşağına bağlıydı. Bu tür yaşantılar, hafızalarımızdan hâlâ silinmeyen köy evleri yaşantı kültürümüzü oluşturmuş ve de zenginleştirmiştir.

Eski köy evlerimizin iç mekânlarında istisnalar dışında genellikle tuvaletler bulunmazdı. Bu yapılar evlerin dışında ve hemen yakınında ayrı yapıldı. Evlerde ihtiyaca cevap verecek ve banyo yapılacak alanlar da yok denilebilecek kadar azdı. Duş alma ihtiyacında olanlar, bu iş için kullanılan evin köhne bir köşesinde ya da ahır bölümünde bakır güğümlerde ısıttığı su ile duşunu alabilirdi. Evlerin çatı katlarının altında, **"tavan"** denilen bölümler vardı. Buralara da genellikle annelerimizin bilgisi dâhilinde kışlık fındık, varsa ceviz, uzun ömürlü elma ve köylerimizde çok bilinen ve adına "beyaz kabak" denilen ürünler depolanır, kış gelir, kar yağmaya başlar ve bereketli kar yığınları oluşunca gününbirlik bu ürünlerden annelerimizin tayin edeceği miktarda alınıp, akşamları pişirilip evlerde adeta bir bayram havası oluşturularak zevkle yenilirdi.

Eski köy evlerimizin odalarının içerisinde özenle yapılmış bir tahta eni ve boyunda ebatı olan "oda rafları" bulunurdu. Günlük kullanılan ihtiyaç maddeleri; iğne, kibrit, mum, "şişeli lamba", "fiske lambası" ayna, tarak, makas, çuvaldız, terramis denilen yara merhemi, babalarımızın tıraş jileti ve makineleri ile varsa kitaplar bu raflarda bulunurdu. Bu otantik raflar adeta bir açık dolap vazifesi görürlerdi. Günlük yaşantıda ev halkı hangi ihtiyaç maddesini nerelerde bulacağını çok iyi bilirdi. Yiyecek maddelerinin bulunduğu alanlar hariç evin kilitli bölümü olmazdı. Kilitlemenin sebebi yokluk ve genellikle de fakirlik ve geçinme korkusundandı. Öyle ya alınan malzemeler, önemli getirisi olan "fındık ayında" ya da bazı köylerimiz için "yaş çay" dönemine kadar yettirilmeliydi. Küçük veya büyükbaş hayvan bakıcılığı yapan aileler için ödemeler ise genellikle yayla dönüşü, güz dönemi olan Eylül, Ekim aylarında yapılırdı. Çünkü genellikle köy bakkallarından alınan yıllık kuru gıda, şeker, gaz, tuz, piriç, bulgur ve un gibi temel gıda maddelerinin ödemeleri çoğu kez ve ancak köyde yaşayanlarımızın ürettiklerini satabilecekleri zamanlara göre yapılabilirdi. Bunun için alınan gıda maddeleri mutlaka o zamana kadar yettirilmeliydi. Bakıldığında, o yokluk ve fakirlik zamanlarında bazen sekiz on kişiyi bulan aileleri bir yıl boyunca yedirip içiren ve de hiçbir zaman aç bırakmayan annelerimiz, ekonomi yönetimi açısından çok başarılı insanlardı.

Eski köy evlerimizde genellikle "açık ocak" biçimindeki yerlerde ateşler yakılır ve ısınılırdı. Ocak denilen yerin altında taş ya da çamurdan, ekmek pişirmek için "bileği" denilen malzeme bulunurdu. Ateş yandığı zaman, tavandan asılan siyah zincirin ucuna asılan kazanlarda günlük yemekler pişirilirdi. Yemek pişerken alttaki bileği de ateş yanmasıyla ısınır ve yemeğin pişmesinden sonra ekmek pişirmek için hazırlanırdı. Küçük bir ekonomik faaliyet sayılırdı bu çalışmalar. Ocak boşaltılır, bileğinin içi hazırlanmış hamur ile doldurulur, onun üzeri bileğinin hacmine göre yapılmış "sac" denilen kapak ile kapatılır ve üzeri de kenara çekilmiş ateş kalıntıları ile örtülür ve ekmek pişmeye bırakılırdı. Yaklaşık bir saat sonra üzeri açılır, içinden mis kokulu mısır ekmeği çıkarılır ama öyle hemen yenmeye başlanılmazdı. Çünkü ekmek sıcak yenilirse kolayca bitebilir, gün içinde ikinci kez hazırlanması mümkün olmazdı. Annelerimiz burada da yine devrededir ve ekmek belli bir zaman bekletilip, sıcaklığı giderildikten sonra ihtiyaca göre sofraya taşınırdı. İlkel gibi görülen bu döngü aynı zamanda bir taş ile birçok kuş vurmak gibi pratik ve dâhiyane bir çözüm modeliydi.

Bazen köy evlerinin iç mekânları yeterli olmaz ya da aileler kalabalık olursa evin hemen yakınlarında "Çiten" ve "Merek" denilen sıradan yapılarla "Serander" denilen ahşap sanat eserleri de bulundurulurdu. Bunların hemen bir köşesine yaslanmış olarak göreceğimiz "köstere taşlarımız" vardı. Çitenler, genç fındık çubuklarından, beceri isteyen bir maharetle yapılır ve genellikle dönemin en önemli geçim kaynaklarından olan mısırların depolanması için kullanılırdı.

Merekler ise daha çok evlerin odun ve ot ihtiyaçlarının depolandığı sıradan yapıları ama işlevleri çok değerliydi. Eski köy evlerimiz, merak ve çitenlerimiz zamana yenik düşerek hemen hemen kendi ellerimizle yok edildi ama seranderlerimiz hâlâ direniyorlar.

Dönemin buzdolabı ihtiyacını karşılayan bu yapılar aynı zamanda köylerdeki ahşap işçiliğinin de zirvesi sayılırdı. Dört yuvarlak direk üzerine inşa edilip, alt kısmı her yönden açık bu yapıların, direk başlarına yerleştirilen yuvarlak başlıklar sayesinde gıdaların baş belası fareler bu yapılara asla çıkamaz, yiyeceklere de ulaşamazlardı. Köstere taşları ise bağ ve bahçelerde kullanacağımız araç ve gereçlerin bilene için kullanılırdı. Evlerde kullandığımız bıçaklar ile odun kesmek ve yarmak için kullandığımız tara, balta, orak gibi aletlerimizi köstere taşlarında kolayca biletir, işlerimizi rahatça görürdük.

İnsanlık tarihi boyunca yapılan icat ve buluşlar hep insanoğlunun ihtiyaçlarından kaynaklanmıştır. Köylerimizde yaşayanlar da kendi ihtiyaçlarından kaynaklanan birçok pratik araç bulmuş ve geliştirmişlerdir. Mesela birçok evde şimdi tarihi dekor olarak kullanılan ve "şoromil" denilen tamamen taştan yapılmış "el değirmenlerimiz" vardı. Evde mısır unu bittiğinde su değirmenine yüklü miktarda çuvalarla sabahın alacak aralığında ulaşamayan aileler, günlük ihtiyacı için bu el değirmenlerini kullanarak un elde ederlerdi.

Yaşanılan zamanın özelliklerine göre köylerdeki ahşap evlerimizde kullandığımız alet ve yararlandığımız mekânlar ile hafızalarımızdan hâlâ silinmeyen güzel hatıralarımızı bu dönemi kısaca anlatarak yaşamış gibi olduk. Ama ne yazık ki o dönemin kültürünü oluşturan ahşap evlerimizi, küçükken kardeşlerimizle saklambaç oynadığımız az ışıklı odalarımızı ve günlük ihtiyaçlarımızın giderilmesini kolaylaştıran araç ve gereçlerimiz bu günlere kadar muhafaza edemedik. Hiç olmazsa o dönemi yaşayan insanlar olarak yazdık, inşallah yeni nesiller okuyup öğrensinler diye.

EDEBİYAT

SAHİDEN VAR MIYDIK

*sürekli koşuyorum kimildamadan
susuyorum sürekli binbir cümle içinde
hüzün kovan kuşunun dalı kırılmış
yaprağına ağlıyor benim içimde*

*göstermiyor deniz kırışik kederini
kalbim sıkışmıyor olur olmaz
tutulmaz oluyor ateş içinde ırmak
hatırlamıyorum dün sahiden var mıydık
ellerini bütün yarım öykülerden çıkardım
varlığını üstüme alınmıyorum
artık*

GURBETTEN SILAYA GİDEN CENAZELER

Adil HACİÖMEROĞLU*

Tarih boyunca insanlar hep göç etmiş türlü nedenlerle. Siladan gurbete gidiş zor bir şey... Bir insanın doğup büyüdüğü toprakları terk etmesi çoğu zaman onulmaz acılara, özlemlere, pişmanlıklara neden olmakta. Hele yıllarca silaya uğramamak ise zorun zoru, katlanılmaz bir durum, dayanılmaz bir dert. Zaten insanoğlu, bu dünyaya dert çekmek için gelmedi mi?

Ülkemizde yıllardır iç ve dış göçler yaşanmakta. Bir avuç toprak, o toprakta üretilen tarım ürünleri insanımızın geçimini sağlayamamakta. Bu nedenle insanımız, ekmeğinin peşine düşüp ülkemizin başka kentlerine ya da yabancı ülkelere gitmekte. Çoğu kişi, gittiği yerde ekmeğini büyütmekte. Geçim sıkıntısının kahredici eziyetinden kurtulmakta. Ancak usu, gönlü hep geldiği topraklarda. Yüreğini doğup büyüdüğü topraklara bırakmakta çoğu kişi.

Çocukluk dönemi, insanların en mutlu anlarıdır. Ayrıca çevresini en hızlı algıladığı dönemdir bu güzel yıllar. İnsanoğlunun bilgiyi en hızlı algıladığı devredir çocukluk. Kişinin neden-sonuç ilişkili düşünmesi bu yıllarda olur. Çocukluk döneminde kişilik biçimlenir, yetenekler ortaya çıkar, insan ilişkileri bu dönemde anlam kazanır, iyi ile kötü bu yıllarda belirginleşir insan belleğinde. Yenen yemeğin, çiğnenen lokmanın tadı bir başkadır. İçilen suyun verdiği ferahlık, erişilmez bir mutluluktur.

Doğa ile insan arasındaki dostluk, çocukluk döneminde kurulur. İnsan, doğanın sırrına erişir bu dönemde. Doğanın verdiği nimetler fark edilir. Doğayla hem uyumun hem de savaşın dengede tutulduğu bir zamandır çocukluk. Bu dengedir ki kişiyi başarıya götürür. Ayrıca yaşama sevincinin doruğa çıktığı dönemdir bu. Dengeyi kuramayanlar, hiçbir zaman mutluluğu yakalayamaz.

İnsan yaşlandıkça çocukluk ve gençlik dönemlerindeki anılarıyla yaşar. Usunda hep o dönem vardır. Çocukluk ve gençlik, insan belleğinin, yüreğinin hiç solamayan goncalarıdır. Goncadan uzaklaştıkça onun değeri artar. Kokusu, siladan gurbete dek erişir goncanın. Onun içindir geçmişin anılarının capcanlı kalması. İnsanın hep o dönemi anlatması, dostlarıyla tatlı anı yolculuklarına çıkması bundandır.

Kişi, yaşlandığında ve sonsuz yolculuğun yaklaştığını fark ettiğinde geçmişi uzak diyarlardan bir film şeridi gibi geçer gözünün önünden. Bazı bölümler, soluktur kimi zaman. O anılar canlandığında bellekte insanın yaşama gücü çoğalır birden.

İnsanımız, kilometrelerce uzakta yaşasa da yüreği kendi toprağında filizlenen bir fidandır hep. O fidan, anılar ve amaçlarla hep canlı tutulur silanın yürek toprağında. O yürek toprağıdır kişiye yaşama gücü ve sevinci veren. Yürek toprağı, yurttur. Yurt ise kişinin olmazsa olmazı. İnsan çocukluk ve gençlik döneminde kavrar yurtseverliği. O yurtseverlik duygusudur kişiyi gözüpek yapan. Gerektiğinde yurdu için ölümü göze almak bundandır.

İnsan, gurbet elde son soluğunu verir. Artık silada başlayan yaşam sona ermiştir. Onun için gurbetin bir anlamı yok! Bedeninin var olduğu topraklardır onun sonsuza dek yatacağı yer. Onu var eden toprak, var ettiği bedeni ister bağrında. Toprağın koynunda erinç bulacaktır cansız beden.

* Eğitimci - Yazar

Ölen kişinin yakınları seferber olur. Zaman yitirmeden cenazeyle sılanın yolu tutulur. Yolun uzaklığı önemli değildir. Çünkü bir görevi yapmanın mutluluğu, erinciyle aşılar sılaya uzanan ırak yollar. Toprağı, yurt edinmenin yoludur bu. Gelecek kuşaklar, toprağından kopmasın diyerdir bu çile. Çocuklar ve torunlar, en azından bayramda seyranda atalarının, analarının gömütünü görmeye gitsin de topraklarını, köklerini unutmasın diyerdir bunca çaba.

Bazı kişiler bir türlü anlayamaz gurbetteki ölülerin sılaya taşınmasını. Toprağın kokusunu hücrelerine sindirmeyenlerin anlayacağı bir şey değildir bu.

Toprak ölüyü de diriye de bağıında sakladığıında yurt olur bizlere. O zaman biz de ulus oluruz yaşadığımız toprak üzerinde.

“Dünyadaki HER ŞEY
Kadının Eseridir”

H. Atatürk

8 MART DÜNYA KADINLAR GÜNÜ

SINEMA

ÇEKİMLERLE TRABZON'U KEŞFETMEK

Haluk GÖL*

TRT İstanbul Televizyonu'nun Ulus semtindeki binasının koridorlarında konuşulan söylentilerden biriydi! Yetmişli yılların sonlarına doğru, Trabzonspor'un sahasında bir lig maçının canlı yayını var. Statta kameralar kurulmuş, maç saati beklenirken, kameramanlar stat yakınında bir kahvehaneye giderek, dördü okeye oturur, biri de izleyici olarak masa kenarında yerini alır. İddialı oyunlar üst üste sürerken, kahvehanede açık bulunan televizyonda maç yayını başlar. Kameramanlar oyun sırasında bir yandan da maçı izlerler ama hiçbirinin aklına, ekranda izledikleri maçta görevli oldukları gelmez. Statta ise kameraman vasfı olmayan teknik kadrolarda çalışan personel, çaresizlikten kameraların başında görevlendirilmişlerdir. Görüntüler geniş açılarda ve hareketsizdir. Yönetmen görevi başındayken, yayın kurulu müdürlerinden, canlı yayın sırasında hayli eleştiriler almakta ve savunmaya geçmekten maça odaklanamamaktadır. Kameramanlar okey oyunundan fırsat bulup ekrandan maça göz attıklarında, sabit kamera görüntüleri ve çerçeve hataları üstüne yorumlarını da elden bırakmazlar ki maçın birinci yarısı bitip ara verildiğinde izledikleri maçta görevli olduklarını fark edip apar topar stada koşacaklardır.

Seksenli yıllarda Trabzon'da uçaktan inen bir Yeşilçam film ekibi, kiralanmış bir otobüse binerek Artvin'e doğru yola çıkarlar. Kaptanın keyfi yerindedir, yolcuları arasında ünlü oyuncular vardır, otobüsü hareket ettiren kasetçaları da çalıştırır. Sanatçı Ali Avaz'ın "Bir baltaya sap olamadım" şarkısı duraksamaksızın çalmaya başlar. Kaptan, kasetin iki yüzüne de bu şarkıyı kopyalamıştır. Kısa bir süre sonra ekiptekiler arasında homurdanmalar başlar. Dev cüssesiyle Kadir Savun, yerinden kalkar, gözlerini diktiği kaptana haddini bildirir. Adamı zor kurtarırlar Kadir Savun'un elinden.

1991 yılında, kameramanı olduğum, TRT programı olan "Gün Başlıyor" ekibi olarak Karadeniz'in bu şirin şehrinde, nasıl çekimler yaparız diyerek zorlu ve sarsıntılı bir Fokker F-28 uçağıyla yolculuğumuz süresince ekip arkadaşlarımla konuştuğumu hatırlıyorum. Trabzon'a indikten sonra Valiye ziyarete giderek, ekibimiz ve çekim çalışmamız hakkında kendilerini bilgilendirerek çalışma izni alırken çekimler boyunca ulaşımlarımızı sağlayacak şoförlü bir araç da talep etmiştik.

Talebimizle ilgilenen Vali Yardımcısının, bizleri dağ köylerine götürmesi için İl Tarım Müdürlüğü'nün hizmetinde bulunan veteriner aracını tahsis ettiğini sonradan öğrenecektik. Bu araçla gittiğimiz her köyde, kadınlı erkekli insanlar, kovan balcılığından, büyükbaş hayvanların doğumlarına kadar birçok sorularını bizlere soracaklardı. Ekip arkadaşlarımla şaşkınlık yaşarken, veteriner aracını tanıyan ve bizlerin de sağlık taraması kontrollerine gelen bakanlık ekibi olduğumuzu düşünen misafirperver insanların sorgulamaları ve enfes yiyecek ikramları karşısında karınlarımızı tika basa doyururken çekimleri bir sonraki güne ertelemiştik.

Bir sonraki Trabzon seyahatime, 1992 yılında Star TV personeli olarak çıkmıştım. Trabzonspor ile Fenerbahçe takımları arasında şampiyonluk maçı yayınında görevliydim. Futbol otoritelerinin tahminlerine göre Trabzonspor banko maçı kazanacaktı, hırslı ve istekli taraftarlar şampiyonluk ile statta ve şehrin her köşesinde kutlamalara başlayacaklardı. Ekip arkadaşlarımla arasında **Şule Bekrioğlu** yönetmen, **Ümit Aktan** anlatıcı, **Bülent Karpat** ise yorumcu olarak görevliydi. Ben pilotaltı kamerada (yakın çekimler yapan kamera) görevliydim, o zamana kadar drama ve belgesel programlar kameramanı olarak çalışmıştım. Bu maç, ilk kez görev aldığım bir çalışmaydı. Ümit Aktan ve Bülent Karpat'ın maç sırasında nispeten İstanbul seyircilerine yönelik yorumları ve Fenerbahçe'nin maçı kazanması ile stat karışacaktı. Maçın haliyle canlı yayının bitiminden birkaç saat sonrasında ancak polis gözetiminde stattan çıkmak zorunda kalmıştık.

*Yapımcı - Yönetmen

TGRTTV’de çalışırken televizyon filmleri ve belgesel programlar için bir kez daha Trabzon’a yolum düşecekti. Yine Trabzonspor ve Fenerbahçe arasında şampiyonluk maçı. Fenerbahçe yönetimi ile kulüp başkanı Ali Şen’in, maçta seyirci desteği için onlarca otobüs kiralayıp İstanbul’dan Trabzon’a, çoğunluğu holigan sayılabilecek Fenerbahçe taraftarını götürmeleri ilgimi çekmişti. Yolculuk boyunca taraftarla birlikte olup yol ve futbol belgeseli hazırlamak uğruna otomobil programı sunucusu Mehmet Ali Tuncer’in Fiat-Uno’su ile üç kişi yola çıktık. Yol boyunca kafile ile birlikte çekimler yaptık. Sahada ise güzel görüntüler kaydettiğimi hatırlıyorum. Fenerbahçe, maçın sonlarına doğru öne geçecekti, Trabzonspor seyircisi, şampiyonluğu ellerinden kaçırmak üzere olduklarından ve de Fenerbahçe taraftarlarının kışkırtıcı sloganlarından dolayı çılgınlar gibiydiler.

Maçın bitimine 15 dakika kala, kalabalığa kalmadan yola çıkmıştık. Akçaabat dolaylarında, karanlıkta karayoluna çıkan fanatik gençlerin savurdıkları sopalarla 34 plakalı aracımızın ön camı ile şoför kapısı camı tuz buz olmuştu. Mehmet Ali’nin usta sürüş manevralarıyla taraftarların arasından sıyrılıp geçecektik.

1999 yılında Kanal D için Keşifler Atlası belgeseli çekimlerinde de yolumuz Trabzon’dan geçecekti. Sponsor destekli olarak çekimlerde kullandığımız ekip otolarından biri olan Mercedes marka ML350 serisi cipin sağ kapı dikiz aynası, şoförün dikkatsizliği ile bir ahşap telefon teli direğinin yanından geçerken, aynanın direğe sürtmesiyle üç parçaya ayrılmıştı. Almanya’dan gelecek ve 1000 Mark civarında fiyatıyla bizi dumura uğratan, haliyle faturası şoförün maaşına yazılacak ayna için birkaç gün şehirde kalmamız gerekiyordu. Karayolu güzergahında kurulu bir oto sanayi sitesinde, dükkanına uğradığımız Trabzonlu bir oto cam ustası ekibimizi hayrete düşürecek. “Ustalar Ustası” unvanını layık gördüğümüz, hoşsohbet ve babacan Tahir Usta, üç parçaya dağılmış ve başı düşmüş halde kasaya asılı duran aynayı yerinden söküp, kapağını neredeyse orijinaline benzer bir şekilde yeniden imal edince, üstelik bombeli camı da hünerli elleri ve keskin zekasıyla orijinalinden asla ayırt edilemeyecek bir benzerlikte kesip ayna gövdesine, ardından kasaya aynayı monte ederken... Ha sahi! Bu arada bizlere duyurmaksızın sipariş verip, altı kişilik ekibimize yemek ve tatlı ikramları da yaptıınca, ustaya sarılıp ona sevgilerimizi ve saygımızı göstermemizi canı gönülden yaşamıştık. Bu hizmet ve yemek siparişlerine karşılık misafir ve de medya çalışanları olduğumuz için bizden ücret de almayacak, amansızca ısrarlarımıza rağmen ücret ödeme konusunda bizleri susturup hayırlısıyla ve selametle ekibimizi yolcu edecekti. Allah; insaniyetin, ellerin öpülesi zanaatkâr ustalığın ve samimiyetinden razı olsun Tahir Usta’m.

2001 yılındaysa Trabzon’a bir tanıtım filmi için çekim mekanları araştırmaya gelmiştik. Şehir merkezinde konakladığımız ve tarihi binasının mimarisi ilgimizi çeken bir otelde kalmıştık. İngiliz yazar Brian Clement’in, And Soon The Darkness adlı senaryosundan filme çekilen, 1971 yılında sinemalarımızda Tehlike Yakında adıyla gösterime giren ve iyi gişe getirisi kazandıran bu filmin konu itibarıyla bir benzerini yönetmen Nejat Okçugil, Macera Yolu adıyla filme çekmişti. Zeynep Değirmencioğlu ve Beyza Başar’ın rol aldığı film sinemalarımızda 1974 yılında gösterime girmişti. Clement’in bu senaryosunu 2010 yılında Arjantinli yönetmen Marcos Efron da filme çekmiştir.

Otelde konakladığımız ilk gece, bu filmin TRT 2 kanalında yayını vardı, çocuk halimle sinema salonunda izleyip etkisi altında kaldığım bu korku filmini, bu kez de televizyon ekranından izlemek hoşuma gidecekti. Ekip arkadaşlarımdan odalarına çekilip derin uykulara daldıkları gecenin ilerleyen bir saatinde, otelin üst kat lobisindeki TV ekranı karşısında, tek başıma bir izleyici olarak yüksek tavanlı ve aydınlatması loş bir salonda kalakalmıştım. Bu salonu üç cepheden saran koyu renkte neredeyse tabandan tavana boy veren ahşap pencere doğramalarının, gecenin karanlığında bir nevi ayna etkisi veren camlarında, yine koyu renkli koltuk takımları arasından bir berjere oturmuş ancak filmin gerilim sahnelerinin etkisinde kalıp gömülmüş halimle, üç yanımda da pencere camlarına düşen ve az aydınlatma ışıklarının etkisiyle hayli silüet hallerde camlarda beliren görüntülerimden huylanmış olmalıyım ki İngiliz Sinemasının kasvetli anlatımı ve grotesk film kadrıjları karşısında fazla dayanamayıp filmi izlemeyi bir başka zamana bırakarak odama çekilecektim.

Yıllar sonrasında, Trabzon’da geçirdiğim günlerimi ve hoşça hatırladığım anılarımı, bir kez daha ve onca yıllardan sonra bölgeyi ve şehri yeniden gezerek tekrar yaşamak isterim.

PORTRE

BİZİM MARCO POLO ÇOŞKUN ARAL

Varol UZLU*

Bir elinde fotoğraf makinesi, diğer elinde kamera...

1977 yılından bu yana dünyayı karış karış dolaştı. İnsanların gitmek istemediği yerlere gitti. Lübnan, Kuzey İrlanda, İran, Irak Savaşları, muhabir olarak katıldığı savaşlardan sadece bazıları. 40 yıl süren savaş muhabirliğinde defalarca ölümle burun buruna geldi. Kaçırıldı, işkence gördü ama asla geri adım atmadı. Çektiği fotoğraflar dünyanın önde gelen ajanslarında, gazetelerinde yayınlandı. Yurt içi ve yurt dışında açtığı fotoğraf sergileri ve yaptığı belgesellerle çok sayıda önemli ödülün sahibi oldu.

Benim de hep hatırladığım işi; 1980'de kaçırılan bir uçaktan dünyada ilk kez hava korsanlarıyla röportaj gerçekleştirerek, Türk ve dünya basınında adından söz ettirdiği haberi.

Trabzon'da bir fotoğraf yarışması jürisinde bulunduğumuz Coşkun Aral ile memlekete dair güzel bir söyleşi yaptık.

"Coşkun Aral ne yapar?"

Varoluş yolculuğunda insanoğlunun ilk rehberi, olan biten birçok şeyin temel sebebi: Merak duygusu. Ve merak duygusunun peşinde, 1977'den beri dünyada ayak basmadığım hemen hiçbir toprak bırakmayarak insanın hayatta kalma mücadelesini, kültürlerini, yaşamlarını ve savaşlarını görüntüledim.

Kuzey Kore, Gabon, Kamerun ve Polinezya'da birkaç ada haricinde ayak basmadığım bir ülke kalmadı, bugün yalnızca savaş muhabirliğinden değil farklı coğrafyalar ve toplumlarla ilgili anekdotlardan lezzet avcılığına kadar geniş bir yelpazede, kişisel arşivimden özel notlar ve görselleri birçok kurumsal etkinlikte izleyicilerle paylaşmaya devam ediyorum.

Belgeselciliği bir meslek dalından çıkarıp bir yaşam biçimi haline getirirken tecrübemi ve arşivimi, kendi düşüncelerimin gezgini olmak isteyenlere açıyorum. Kurumsal motivasyon konuşmalarımında, dünyanın dört bir yanından derlediğim hikayelerle hem bir kültür takviyesi yapıyor hem de izleyicilerin kendi hayatlarını sorgulama ve anlamalarına yardımcı oluyorum.

"Trabzon denilince aklınıza ne gelir?"

Dünyanın en eski kent özelliklerini barındıran bir kenti aklıma gelir. Zamanında biraz muhafazakâr özellikleri olsa da Trabzon, Türkiye burjuvazisinin en sağlam olduğu burjuva alışkanlıklarının gerçekten temel bulunduğu bir şehirdi.

İpek Yolu'yla meşhur Kral Yollarının kesiştiği Kafkas coğrafyasıyla Anadolu üzerinden Avrupa'nın buluştuğu, Afrika ve Asya'nın geçiş yaptığı bir yer. O yüzden hepsinin izini bulabiliyoruz.

Şu anda unutulmuştur belki ama 1900'lerin başlarına kadar zeytinyağının bile en değerlisinin üretildiği bir kenttir. O yüzden benim bakışım çok farklı Trabzon'a...

Ben Siirtliyim ama anneannemin annesinin Trabzon'dan geldiğini biliyorum.

* Fotoğraf Sanatçısı - Yönetmen

Çocukluğumda bunu fark etmişim. Anneannemin konuştuğu dilin çok farklı olduğunu ve mutfağımıza onun getirdiği zeytinyağlı yemeklerin uzun bir dönem yendiğini hatırlıyorum.

Bugün belki Trabzonlular bilmezler ama dünyanın en iyi zeytininin yetiştirildiği ve zeytinyağının yapıldığı bir yeri Trabzon...

İz bırakan bir şehir... Trabzon'da yetişen birçok sanatçının temelinde bu topraklardaki farklı aroma yatar... Alt yapı çok zengin... Örneğin, Ayasofya'nın mimarisine baktığımızda o estetiğin arkasındaki coğrafya ile bir uyum içinde görürüz. Çok kişinin beyninin derinliklerinde ciddi izlerin çıkmasına yol açar bu estetik anlayış. Bizim amacımız, geçmişte bize bırakılan izleri takip edip iz bırakmaktır. Trabzon buna en uygun olan kentlerden biri...

"Peki Trabzon bunun farkında mı?"

Her dönem her kentte yanı başındaki bir coğrafyada patlayan bir volkanın külleri bir sürü şeyin üstünü örter. Türkiye, bilimin ve aklın yerine siyasetin, farklı konuların daha ön plana çıkartıldığı bir dönemi yaşadı. Dolayısıyla Trabzon da bu durumdan nasibini aldı.

FAROZ'A RENK VEREN USTA OSMAN ZEKİ DEMİRKALE

Kadir ŞİŞGİNOĞLU*

30 Kasım 2022 tarihinde kaybettiğimiz Osman Zeki Demirkale; Üniversitede aynı tarihte göreve başladığım bir meslektaşımı önce. Sonra aynı odayı paylaştığım mesai arkadaşım, sonra dostum ve yol arkadaşım oldu. Kim bilir kaç ülke, kaç şehir, kaç müze gezdik birlikte? Kuşkusuz hepimiz bir gün gideceğimizi biliyor, biliyorduk. Ama çok ani ve erken gittin.. Gidenin ardından yazmak zordur. Ben iyi ki bu yazıyı yaşarken yazdım. Değer verdiklerimize neden değerli olduğunu yaşarken söylemeli insan..

1950'li yıllar ülkemizde hızlı değişimin yaşanmaya başladığı yıllardır. Kentlerimiz Osmanlı'nın mimarlık mirasını hızla tüketerek Cumhuriyet döneminin yeniden yapılanma sürecinde dönüşümü yaşamaya başlar. Endüstrileşme, köyden kente göçü hızlandırır, bir anda kalabalıklaşmaya başlayan kentlerde konut ve imar sorunu yaşanır. Artan nüfusla kentlerin sosyal-yapısal dengeleri bozulur. Aynı yıllarda Trabzon da bu olumsuz gelişmeleri yaşamaktan kendini kurtaramaz. 1940'lardaki sakinliği, sürekli eklenen kentsel mekan ve insan kalabalıkları ile bozulur. Şehrin aristokrat yerlisinin çoğunluğu başta İstanbul olmak üzere büyük kentlere göç ederler. Onların yerini kırsal kesimden gelenler doldurur. Trabzon'un Rum-Ermeni-Osmanlı'dan kalan kültürel sentezi göçerlerin yarattığı yeni kent kültürü tarafından hızla kuşatılır. Ganita, Çömlekçi, Yeni Cuma, Arafil Boyu, Sotka, Mumhaneönü, Faroz Trabzon'un en eski mahallelerindedir. Çömlekçi, Ganita, Mumhaneönü ile Faroz Trabzon'un deniz kıyısında kuzeydoğusundan-kuzeybatısına doğru sıralanır. Mumhaneönü ile Ayasofya Kilisesi arasında kalan Faroz; emeği ile geçinen, hayatını denizden kazanan insanların yaşadığı yerdir. "Faroz" sözcüğü eski Yunancada "deniz feneri" demektir. Dünyanın yedi harikası olan Mısır'daki İskenderiye Feneri'nin adı Faroz'dur. 16. yüzyıl Trabzon şehir kayıtlarında ilk kez adı geçen Faroz; Trabzon'un en hızlı kentleşen, tarihsel ve kültürel belleğini en hızlı kaybeden mahallesidir. Önce taştan yapılmış, bahçeli eski yalı evlerini şekilsiz apartmanlar birer birer yutmuş, sonra sahil dolgusu ile denizinden uzaklaşmıştır.

1950'li yıllarda çocukluğu Faroz'da geçenler kendilerini "yalı uşağı" olarak tanımlar. Oturdıkları eski taş evlerin önünden kayıklarını denize indirir, küçük kayalıkların gerdanlık gibi süslediği tertemiz kumsaldan denize girerler. Deniz ve kumsal o dönem çocuklarının oyun alanıdır. Dalgalarda viya koşulur, şiddetli yağışlardan sonra denizden kütük çıkarılır, komşu bahçelerinden gizli gizli meyve yürütülür. Ara sıra denizin kıyıya vurduğu top gülleleri ve eski paralar bulunup harçlık çıkarılır. Düğünlerde eğlencelerde kolbastı oynanır. Şimdilerde Trabzonlu gençlerin Türkiye'den başlayarak dünyaya tanıttığı "kolbastı"nın doğum yeridir Faroz. Sanayisi olmayan kentte Farozlunun geçim kaynağı deniz ve balıkçılıktır.

1947 doğumlu Osman Zeki Demirkale Faroz'un bütün dönemlerini yaşamış, değişimlerine tanık olmuş bir Farozludur. Çocukluğu, gençliği Faroz'un en hızlı değişimlerinin yaşandığı döneme denk gelir. Çocukluğundan beri tekniğe, teknolojiye, güzel olan her şeye merakı resim öğretmenleri Kayıhan Keskinok'un etkileri ile biçimlenir ve bir hedefe yönelir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Faroz, Trabzon'un entelektüelleri ve sanatçıları ile tanışır. 1927 yılında Trabzon Lisesine gelen Resim öğretmeni Saim Özeren bunlardan biridir. Saim Özeren 1938 yılında Yurt Resimleri nedeni ile Türkiye genelinde seçilen 10 ressamdan biridir. Ondan bir yıl sonra Trabzon Lisesine gelen Zeki Kocamemi yedi ay kadar Trabzon Lisesinde görev yapar, sonra istifa eder. Bu dönem içinde Bedri Rahmi Eyüboğlu'nu keşfeder, onu Akademiye yönlendirir. Saim Özeren, Zeki Kocamemi Faroz'da oturur. 1950'li yıllarda Trabzon Lisesinin resim öğretmeni Kayıhan Keskinok öğrencileri ile Trabzon Lisesinin altından patikaları geçerek Faroz kıyılarında denize girerler.

*Resam-Akademisyen, Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi

Yurt Resimleri kapsamında 1938 yılında Trabzon'a gelen Saim Özeren'in sınıf arkadaşı Mahmut Cuda gemiden gördüğü ve Trabzon'a yaklaşırken anlattığı Trabzon manzarası Faroz'un resmidir. Faroz'un Zühdü Abisi (Zühtü Ellezoğlu) Kayıhan Keskinok ile Trabzon Lisesinde birlikte çalıştığı Farozlu resim öğretmenidir. Bu değerli isimler sayesinde resim sanatı Faroz'da hep sevilir, ilgi görür. Osman Zeki Demirkale'nin sanata yönelmesinde bu ortamın kuşaklara devredilen mirasının katkısı mutlaka fazladır. 1964 yılında liseyi bitirdiğinde kendini İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde bulur. Akademinin en bilinen hocalarından Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Trabzonlu olması, Trabzonlu gençleri mıknaş gibi akademiye çeker. O dönem Trabzon'dan Akademiye gelenler arasında Burhan Uygur, Mehmet Özer, Muzaffer Akyol, Mustafa Ata, Saldıran Özmen gibi isimler de vardır. Beş yıl İstanbul'un ve Akademinin havasını soluduktan sonra Adnan Çoker atölyesinden mezun olur ve tekrar Trabzon'a döner. Uzun yıllar Trabzon'un çeşitli okullarında resim öğretmenliği yapar...

Akademide bir çok hocadan aldığı dersler, öğrendiği bilgiler, derin ilgisi ve merakı ile çoğaldıkça resim öğretmenliğinin rutin yaşamı ona yetmez. Mesleğinin yanı sıra resim çalışmalarını da sürdürür. Sergiler açar. Siyah beyaz fotoğrafçılık ayrı bir tutkudur onun için. Siyah ve beyaz lekenin gizemine erdikçe; resimde leke ve biçim yalınlığına ulaşmak gerektiğine inanır. Çocukluğundan beri taşıdığı Faroz ve deniz tutkusunu teknik becerisi ile birleştirir. Bu tutku onu omurgasını kendi çatığı, kendi teknesini yapacak kadar usta yapar. Doğa tutkusu, inceleme, gezme, görme, keşfetme, araştırma yaşamının vazgeçilmezi olur

1995 yılında yollarımızın kesiştiği Osman Zeki Demirkale için KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Resim Bölümü yaşamının bundan sonraki belirleyeni olmuştur. Üniversitede görev yaptığı dönemde derin bilgi birikimini öğrencilerine samimiyetle aktarma gayreti içinde olur. Sanatta analitik düşünce tarzı ve teknik becerinin birlikteliğine inanır. Ona göre sanatsal yaratmanın temelinde etkin gözlem ve keskin kavrayış vardır. 2002 yılında özgür ruhuna uygun olmadığını düşündüğü üniversite ortamında kalmayı tercih etmez ve emekli olur.

Osman Zeki Demirkale'nin yaşamında ve sanatında çocukluğundan beri onu biçimlendiren Faroz kültürü hep vardır. 1963 yılında Sahil Yolu yapılip evi ile denizin arasına boylu boyunca uzansa da o, denizden hiç kopmaz. Deniz ondan uzaklaştıkça o denize gider. İlk çocuğunun adı Deniz'dir. Teknesinden vazgeçtikten sonra da sürer deniz tutkusu. Çünkü Faroz demek; deniz demektir, balık demektir. Faroz demek; martı çığılığı demektir. Faroz demek; hareket ve hayat kavgası demektir. Her gün sabahın erken saatlerinde Faroz'da kıyıya iner, sabah çayını Faroz Balıkçı Limanında yudumlar. balıkçıları, tekneleri, ağdaki balıkları, martıları, kuşları izler, fotoğraflar... Onları resme aktarır. Bu gözlem aynı zamanda hızla yok olan Faroz kültürünün gündelik görsel kaydı gibidir. Birkaç yıl önce açtığı "Faroz'un Kuşları" fotoğraf sergisi bu konuda bir farkındalık yaratma projesidir. Düşünün ki bir insan yaşamında doğduğu, büyüdüğü sahilin iki kez elinden alınıp doldurularak denizden uzaklaştırılmasına tanık olmuştur.

Osman Zeki Demirkale; kendi yaşamının önceliklerinin dayattığı sorunlara çözüm ararken dayanışmacı ve paylaşımcı kimliğinin getirdiği misyonla çevresindekilerin sorunlarına da çözüm bulmak için uğraşır. Mekanik tamir, inşaat, deniz ve tekne işlerini ressamlığı ve fotoğrafçılığı ile paylaşır. Fotoğraf makinası bozulan, elektronik aleti bozulan soluğu onun kapısında alır. Bu çok yönlülük ona bir alanda çok sayıda eser vermesini engellemiştir ama iyi gözlemci ve çözümcü olmayı öğretmiştir. Yaşamı, çözülmesi gereken bir problem gibi düşünen Osman Zeki Demirkale; sanatı estetik problem üretme çözüm bulmanın uygulama alanı olarak görür.

Resimlerini incelediğinizde; gözlem ve izlenimlerin aktarılması onu izlenimciliğe, iç dünyanın yansıması, anlık fırça vuruşları dışavurumculuğa yaklaştırsa da o ne izlenimci, ne de dışavurumcudur. Çalışırken ne izlenimci savrukluğu ile kompozisyon iddiasından vazgeçer, ne expresif taşkınlıkla aklın denetimini reddeder. Ona göre resim; ciddiye alınması gereken, aklın süzgecinden geçmiş, çoklu disipline dayalı estetik bir iştir. Kendi deyimi ile "Bu iş namusu ile yapılmalıdır. Hesapsız kitapsız; ölçüsüz, oransız resim yapılmaz". Resminde modern bir dil kullanmasına karşın Akademinin klasik eğitiminin resim süreçlerine hep bağlıdır. Resmin temel ilkeleri, yeni neslin pek ciddiye almadığı ama onun asla vazgeçmediği resminin anayasası gibidir. Resimde süslemeden ve fazla elemandan hep kaçınır. Her şey yeteri kadar olmalıdır. Mizacıyla da örtüşen resim dilindeki bu minimalist tavrı aynı zamanda hocası Adnan Çoker'in resim-sanat felsefesinin etkilerinin yansımalarıdır.

Üst üste bindirilmiş, çoğu zaman birbirini yatay yönde destekleyen fırça lekeleriyle oluşan yalın formlar önce kendini anlatır. Yeteri kadar teknik ve estetik olgunluğa eriştikten sonra bir hikayenin parçası olurlar. Bu nedenle konu ve tema çok önemli değildir Osman Zeki Demirkale için. Ancak samimi anlatımlar için yaşanmışlıklar önemlidir. Bu yaşanmışlıkların ana mekanı da Faroz'dur. Yetkin bir gözlemlerle damla damla biriktirdiği görsel algıları tual yüzeyinde çok samimi, sade, yalın, etkin ve çok renkli kompozisyonlara dönüşür. Bu kompozisyonlarda çoğu zaman deniz, balık, balıkçılar, tekneler, horon oynayanlar, ağ örenler, martılar, Karadeniz peyzajları görülebilir. Karadeniz (Trabzon) ressamı rengi sever. Osman Zeki Demirkale, rengi doğal gerçekliğin gereği olarak değil, resminin izleyici tarafından keyifle izlenmesi için tasarım problemi olarak ele alır. Bu nedenle özel karışımlarla olgunlaştırılmış renkler hangi armonik skalada olursa olsun ışık değeri ve doygunluk açısından sayısal değerlerle ifade edilebilir.

Altı yıl KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Resim Bölümünde birlikte çalıştığım, aynı odayı ve 1995 yılından beri dostluğunu paylaştığım Osman Zeki Demirkale, sanat üretiminde kesintiler yaşasa da Trabzon'da sanat kültürüne farklı alanlarda kırk yılın üzerinde katkı sağlamıştır. Taşrada sanat yapmak, üretmek zordur. Yaptıklarınızın bir şekilde karşılığını almanız gerekir ki yeniden üretebilesiniz. O hiçbir resmine para gözü ile bakmamıştır. Şimdilerde "tuale iki fırça atıp bunu kaç liraya kime satarım" şeklinde düşünenlerden olmamıştır. Düşlediği resmi yapabiliyor olmanın mutluluğu ona yetmiştir. Yetiştirdiği bir çok öğrenci de onun izlerini yansıtabilir.

Farabi'ye göre "Sanat ve bilim itibar gördüğü yerde barınır". Eğer bir toplumda bilim insanı ve sanatçılar değer görüyorlar ise o toplumların geleceği parlaktır. Trabzon'da yaşayan ressamlar içinde resmi en iyi bilenlerden biri diyebileceğim Osman Zeki Demirkale; olgunluk döneminde kendi memleketinde uzun bir aradan sonra tekrar eserlerini sergiliyor ise onun kentine verdiklerinin karşılığında kentinden ilgi ve değer görmeyi beklemek hakkına sahiptir. Trabzon da üstüne düşeni yapacaktır diye düşünüyorum.

A background image of a person wearing a red and white striped garment, with a yellow banner overlaid. The banner contains the word "MODA" in black capital letters.

MODA

1940'LI YILLARDA ÇAYKARA HOPŞERA KÖYÜNDE BİR GELİN GİYSİSİ

Nazmiye AYDIN*

Çaykara ilçe merkezine 2 km uzaklıkta, dağlık ve engebeli arazi yapısına sahip köylerinden biri olan Hopşera, gelenek, görenekleri, giysileri, dokumaları ve mimarisi ile çok zengin bir kültürel birikime sahiptir.

Hopşera, 1681 tarihli Avarız haneler defterinde belirtilen 14 köyden biridir. 1876 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesinde de ilçenin 25 köyünden biri Hopşera-i Sufla olarak geçmektedir. İlk yerleşenleri Türk boylarından Yerekapanlar olup, Sibirya'dan Artvin'e Artvin'den Rize'ye, Rize'den Soğanlı köyüne gelip yerleşmişlerdir. 1964 yılındaki düzenlemede köy Soğanlı adını almış, 2014 yılında çıkarılan 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile Trabzon'un bütün köyleri gibi Soğanlı Köyü de (Hopşera), tüzel kişiliğini kaybederek mahalle statüsü almıştır. Geçmişte bahçe tarımında ileri düzeyde ürün yetiştirilen köyde günümüzde az da olsa tarım ve hayvancılığa devam edilmektedir[1].

Fotoğraf 1. Hopşera köyü evleri mimari yapılarından örnekler[2]

Fotoğraf 2. Hopşera köyünde bir evde yaşam alanı ve duvar ayrıntısı[3]

*Öğr. Gör. KTÜ Meslek Yüksek Okulu

1. HOPŞERA KÖYÜ GELİN GİYSİSİ

Bir topluma kimlik kazandıran, onu diğerlerinden farklı kılan en önemli özelliklerin başında gelenekler gelmektedir. Gelenekler, uzun yıllar yaşamın içinde yer alarak toplumda kalıcı hale gelmiş, kuşaktan kuşağa aktararak kültürel zenginliğin bir parçası haline dönüşmüştür[4], kültürel zenginliğin bir parçası olan giyim kuşam her yörede sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik açıdan tarihi yaşamışlıkları kuşaktan kuşağa aktarmaları nedeniyle bir belge niteliği taşımıştır[5].

Çaykara ilçesi Hopşera köyünde gelenek, görenekler ile şekillenmiş, kültürel zenginliğin bir parçası olmuş ve giyim kültürü içinde yer alıp, 1940'lı yıllarda giyilmiş gelin giysisi araştırılmıştır. Gelin giysisi başa giyilenler ve bedene giyilenler olarak iki başlık altında incelenmiş, yöreye özgü bu giyim kültürü gelecek kuşaklara aktarılmaya çalışılmıştır.

1.1. Hopşera Köyü Gelin Giysisinde Başa Giyilenler

1.1.1. Gelin Duvağı: Başa bağlananların en üstüne atılır. Kare şeklinde olup, Anadolu'da, Bursa yöresinde üretilen yerli ipeklerin, kök boyalar ile boyanmış ipliklerinden dokunmuş kefiye örtüsüdür. Bursa yöresinde erkeklerin, Ege Bölgesi'nde efelerin boyunlarına atarak kullandığı bu kare dokuma, Çaykara Hopşera köyünde "Gelin Duvağı" olarak kullanılmıştır. Yöredeki bir diğer adı "Altın Yazması" olup, bu duvağın dört köşesinden ikisi omuzlara, biri öne, diğeri arkaya gelecek şekilde gelinin başına atılır. Gelin erkek evine getirildiğinde kaynana tarafından "kapılık" olarak geline altın verilecek ise bu altınlar bir kurdeleye dikilmiş şekliyle gelinin başındaki duvağın üstüne bağlanır (Fotoğraf 7). Düğünde görevlendirilen bir kişi, orada olanların duyacağı şekilde, "kaynanadan bir beşbirlik, altı lira" gibi ifadelerle takılan altınların ne olduğu hakkında duyuru yapar. Kaynana tarafından gelinin duvağına bağlanan altınlar yazmaya dikilir ve bir dönem, bu şekilde gelinin başında sergilenir[Ahmet Yıldırım Trabzon ili, Çaykara ilçesi, Hopşera köyünde dünyaya gelmiş, 2019 yılı itibarı ile Hopşera köyünde yaşamaktadır. Yöresel dokumalar ve yöresel giysilerden oluşan yaklaşık 10.000 adet üründen oluşan bir koleksiyona sahiptir. Fadime Hala tiplemesi ile televizyonda program yapmaktadır. 07/ 03/ 2019 tarihli söyleşi.].

1.1.2. Has Peştamal: Altın yazmanın altına bağlanır. Çaykara yöresinde Has Peştamal olarak isimlendirilir. Kalemleri[Yörede peştamal çizgilerine verilen isim.] turuncu, leylak, mor ve kızıl renklere olup, ipek iplikle dokunmuş, dikdörtgen bir örtüdür. Fildigoz peştamal, kara peştamal, üç kalem peştamal, beş kalem peştamal olarak isimlendirilen birkaç türü vardır. Gelin ağırlığında, erkek tarafınca alınır.

Fotoğraf 3. Gelin Duvağı[6]

Fotoğraf 4. Has Peştamal [7]

1.1.3. Pullu Çömber: Has peştamalın altındadır. Başa atılarak kullanılır. Beyaz renk, pamuklu tülbetten yapılır. Kare formunda olup, kenarı pul oyalıdır. Bazen boncuk oyalı çömberler de kullanılmaktadır.

Yörede peştamal çizgilerine verilen isim.

1.1.4. Tepelik: Pullu yazmanın altındadır. Özbekistan, Türkmenistan yöresinden gelen takıdır. Alın kısmına sarkan gümüş paralı bir tepeliktir.

1.1.5. Fes: Baş kısmında en altta olup, başa giydirilerek kullanılır. Genellikle bordo veya kırmızı renk tercih edilir.

Gelin giydirilirken en son baş giydirilmiş, fes başa geçirildikten sonra, üstüne gümüş paralı tepelik takılmış, üstüne pullu çömber atılmış, pullu çömber üstüne has peştamal ve en üste duvak olarak altın yazması atılarak gelin giydirme tamamlanmıştır.

1.2. Hopşera Köyü Gelin Giysisinde Bedene Giyilenler

Gelin kıyafetinde bedene giyilenler aksesuarları ile birlikte sekiz parçadan oluşmaktadır.

1.2.1. Dizluk (Don): Diz altı boyda olan don, kendir ipliğinden dokunmuş forotiko kumaştan yapılmıştır. Elde dikilmiş, bel ve diz kısmına uçkur takılmış, ten üzerine giyilmiştir. 40-45cm eninde dokunmuş forotiko kumaştan bir dizlik için 2.5m kullanılmıştır.

1.2.2. İçluk (Kömleg): Kendir ipliğinden dokunmuş forotiko kumaştan yapılmış, ten üzerine giyilmiştir. Kesiminde kumaş kaybı olmayan, kübik bir modeli vardır. Tezgah genişliğine göre 35- 40 cm ende dokunmuş kumaştan, dört en kullanılarak, elde dikilmiştir. Önü kopçalı, uzun kollu, atlet amaçlı kullanılan bir giysi olup, boyu diz hizasındadır. Önde, kopça dikilen açıklığın sağ ve solunda çeşitli işlemler yapılmıştır.

1.2.3. Gelinlik Entare: Gelin ağırlığında alınmış ipek kumaştan dikilmiştir. Renk olarak pembe tonları tercih edilmiş, genellikle belden kesik, uzun kollu, kol ağzı manşetli veya lastikli, diz altı boyda, eteği pilili modelde dikilmiştir.

1.2.4. Oğluk (Peştamal): Trabzon'un batı kesiminde peştamal, Çaykara yöresinde dolaylık, önlük olarak isimlendirilen oğluk, ipek iplikle, kalem olarak isimlendirilen çizgili desende dokunmuştur. Erkek evi tarafından gelin ağırlığında alınmış, gelinlik entarenin üstünden bele bağlanarak kullanılmıştır. Oğluk, entare etek boyu görünmeyecek şekilde, katlanıp toplanmadan, uzun bir şekilde bele bağlanarak kullanılmıştır.

1.2.5. Kaytan: Yaklaşık 2,5m uzunluğunda, 2cm genişliğinde, kök boyalar ile boyanmış yün ipliklerle, yer tezgahında dokunmuş bir şerit dokuma olup uçları püsküllü olarak yapılmıştır. Her gelin için mutlaka yeni dokunan kaytan, sadece gelin giysisinde değil, daha sonra kuşanması gereken bir giysi parçası olmuş, oğluk üstünden bele iki, üç kez dolanmış ve yana gelecek şekilde bağlanmış, püskülleri sarkıtılmıştır.

Gelin giysisinin önemli bir parçası olan kaytan, üzerine çeşitli nesnelere bağlanarak kullanılmıştır. Gelin olacak kişinin kaytanına, gelin gittiği evde kendisine lazım olacak şeyi hemen alıp kullanmak üzere çengelli iğne, çakı, kese, sandık anahtarı ve yiğneluk gibi bazı nesnelere bağlanmış, kaytan bu nesnelere ile bele sarılmıştır. Her gelinin kaytanında olmazsa olmaz bir diğer nesne kese olup, keseye yörede "sakul" denilmektedir. Kaytana bağlı kese yaklaşık 10 x 15cm boyutlarında ve forotiko kumaştan yapılmış, kenarı oyalandıktan sonra, ağız kısmına uçkur veya bağcık geçirilerek kaytana takılmıştır. İçinde kemik tarak, ayna ve cimviz mutlaka bulunmuş, ayrıca sandık anahtarı saklanmıştır.

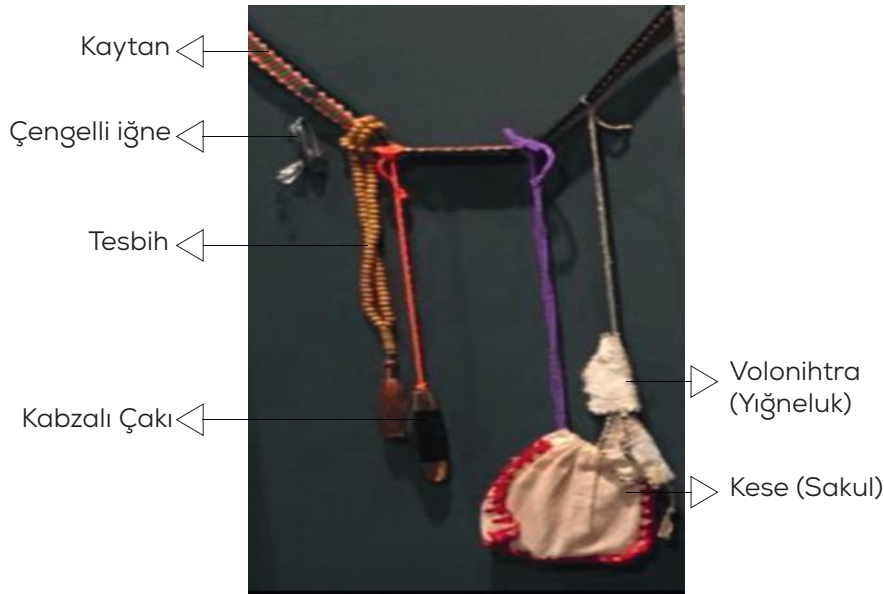
O yıllarda çanta bilinmediği için sakul, çanta yerine kullanılmıştır. Günümüzde üretimi olmayan bu kemik taraklar manda boynuzundan yapılmış ve tarama sırasında saçta elektriklenmeye yol açmamıştır. Acil bir şey olduğunda, bir sıkışma olduğunda, yayla yolunda hayvanların karşılaşabilecekleri olumsuzluklar karşısında ipi kesmek, her hangi bir yaraya müdahale etmek, yanında getirdiği bir meyveyi soyup yemek vs. için gelin kaytanında mutlaka çakı da bulunmuştur.

Gelin kaytanına takılan bir diğer nesne de yörede volonihtra adı verilen "yiğneluk" olmuş, "yiğneluk" içinde iki iğne bulundurulmuş, iğnelerden birine siyah, diğerine beyaz iplik takılmış, olmayanlar ayıplanmıştır.

Buna ait yörede söylenen bir atma türküsü şöyledir.

"Peştemalun yıpranmış, Sen ne biçüm karisun, Yiğneluğun da yoktur, Tamam deyil yarisun"[3]

Fotoğraf 5. Kaytan ve kaytana takılan nesnelere [4]

1.2.6. Lahori Kuşak: Erkeğin maddi durumuna göre ağırlıkta, ziynet eşyası olarak alınmıştır. Sınıf sınıf, kalite kalite farklı modelleri olan lahori kuşağın en değerlisi şal desenli ve ipek iplikle dokunmuş olanıdır[8]. Ayrıca İran'dan gelen Horasan kuşakları da gelin ağırlığında alınmıştır. Kare şeklinde, iki kenarı püsküllü, orijinal işlemeli lahori kuşak üçgen katlanmış, üçgenin 900'lik köşesi gelin giydirilirken arkaya gelecek şekilde, arkadan öne doğru, oğluğun üstünden, bele sarılarak kullanılmıştır.

1.2.7. Aynalı Kemer: Özbekistan veya Türkmenistan üzerinden getirilen aynalı kemerler, gelin kıyafetinde aksesuar olarak lahori kuşak üstüne takılmıştır.

Fotoğraf 8'de yer alan gelin kıyafeti Hopşera köyünde en son 1942 yılında Hanife Yıldırım tarafından giyilmiştir. Yukarı Hopşera Köyünde yaşayan Hanife Yıldırım gelin olduğunda erkek evine atla getirilmiş, oniki adet ceviz sandığa yerleştirilmiş çeyizi, altı at ile taşınmıştır. Sandıklar felemitli[Felemit, sandık içinde bulunan, sandığa sabitlenmiş çekmece.] olup, sandıklarda 10 kat Siirt battaniyesi, 240 donluk ham forotiko bezi, 18 adet işlemeli, püsküllü forotiko peşkir[Havlu işlevini gören, atkı ve çözüğü kendir ipliğinden yapılmış, iki kısa kenarı püsküllü, el tezgâhında dokunmuş kumaş.] çeyiz olarak götürülmüştür[Kaynak kişi, Ahmet Yıldırım]. Erkek tarafı Hanife Yıldırım'a ziynet olarak iki tane birinci sınıf, şal desenli Lahori Kuşak[Hindistan'ın Lahor kentinde dokunan, LAHORİ adı verilen püsküllü ve desenli yün kuşaklar düğünlerde kullanılmıştır.], bir tane Horasan kuşak, üç top kutni kumaş almıştır.

3 Kaynak kişi, Ahmet Yıldırım

4 Kaynak Kişi Ahmet Yıldırım, 07/03/2019 tarihli söyleşi, N. AYDIN fotoğraf albümü

5 Felemit, sandık içinde bulunan, sandığa sabitlenmiş çekmece.

6 Haulu işlevini gören, atkı ve çözgüsü kendiri ipliğinden yapılmış, iki kısa kenarı püsküllü, el tezgâhında dokunmuş kumaş.

7 Kaynak kişi, Ahmet Yıldırım

8 Hindistan'ın Lahor kentinde dokunan, LAHORİ adı verilen püsküllü ve desenli yün kuşaklar düğünlerde kullanılmıştır.

Hanife Yıldırım'ın düğününde, erkek tarafı düğüncülerin giymesi için, özel olarak 20 çift bazorafa dikişli çarık yaptırmıştır. Bazorafa, çapraz dikiş olup, çarığın üst kısmına yapılmış, arkada dikiş ipi çekilerek çarık ayağa oturtulmuştur.

Fotoğraf 6. Bazorafa Dikişli Çarık[9]

Hopşera köyü geleneklerine göre gelin erkek evine geldiğinde kaynana tarafından geline "kapılık" olarak isimlendirilen altın dışında, yine "kapılık" denilen hediye verilmiştir. Hanife Yıldırım'a kapılık olarak kaynanası tarafından manda yavrusu hediye edilmiş, Hanife Yıldırım manda yavrusunu iki yıl beslemiş ve sonrasında kurbanı vermiştir [Kaynak kişi, Ahmet Yıldırım, 07/03/2019, N. AYDIN fotoğraf albümü].

Fotoğraf 7. Başa takılan kapılık altın.

Kaynak kişi: Ahmet Yıldırım

1.2.8. Kudruf Yelek: Ağırta alinan kutni kumaştan, önleri işlemeli ve iç kısmı astarlı olarak dikilmiş, gelinlik entare üstüne giyilmiştir. Fotoğraf 8'de yer alan gelin kıyafetindeki "kudruf yelek" Hanife Yıldırım'ın kendine ait olup, gelin olurken giymiştir. Köyde Zaimler olarak bilinen ailedeki bir kadın tarafından, 1940'lı yıllarda dikildiği belirtilmiştir [11].

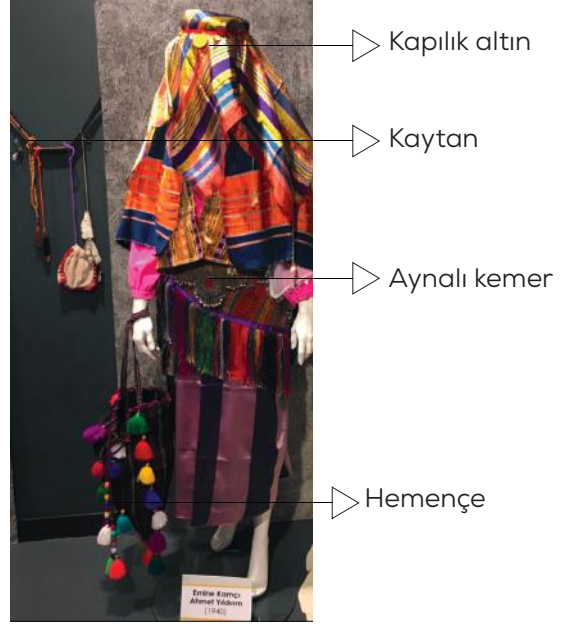
9 Kaynak Kişi Ahmet Yıldırım, 07/03/2019, N. AYDIN fotoğraf albümü

10 Kaynak kişi, Ahmet Yıldırım, 07/03/2019, N. AYDIN fotoğraf albümü

11 Kaynak kişi, Ahmet Yıldırım, 07/03/2019, N. AYDIN fotoğraf albümü

Fotoğraf 8. Çaykara Hopşera Köyü Gelin Kıyafeti[12]

Fotoğraf 9. Çaykara İlçesi Hopşera Köyü Gelin Kıyafeti ve Aksesuarları[13]

Hopşera yöresinde gelinler "hemençe" adı verilen, dastar dokumadan yapılmış kol çantası kullanmış, hemençenin içine mutlaka çıra koyulmuş, gelin sabah kalktığında evin büyükleri için abdest suyu ısıtmak üzere bu çirayı yanında götürmüştür.

Kaynak Kişi Ahmet Yıldırım, Trabzon Şehir Müzesi, Sandıktaki İzler Gelinlik Sergisi, 07/03/2019, N. Aydın fotoğraf albümü[9]

Ruhun Gemisi Şana Taka'nın ikinci sayısı, Moda köşesi için hazırladığım bu yazıda 1940'lı yıllardan sonra kullanılmayan, unutulmaya yüz tutmuş, müzelerde yer almayan Çaykara ilçesi, Hopşera köyü gelin giysisi tanıtılmaya çalışılmıştır. Gelecek sayılarda bu köşede yine Trabzon yöresinde giyim- kuşam üzerine yapılan araştırmalara yer verilerek giyim kültürü tanıtılmaya çalışılacaktır. Bir dönemin sosyal, kültürel, ekonomik özelliklerini yansıtan gelin giysisi veya yöre giyimi ile ilgili bilgi ve belgelere ulaşmanın çok zor olduğu günümüzde ancak aile arşivlerinde veya sandıklarda yer alan giysiler ile ulaşılabilmektedir. Çağdaş kentlerin en önemli göstergelerinden birisi müzeler olup, dokuma ve giysi türü olarak çok zengin bir kültüre sahip olan Trabzon'da bu zenginliklerin yer alacağı, araştırmacılara kaynak oluşturacak, kültürel zenginliği tanıtip, gelecek kuşaklara aktaracak müzelerin açılması umuduyla keyifli okumalar diliyorum.

KAYNAKÇA

[1]<https://www.caykaragazetesi.com/soganli-koyu/> erişim 22/ 03/ 2019

[2]<https://www.google.com/search?q=çaykara+hopşera+köyü&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=erişim 22/ 03/ 2019>

[3]<https://www.google.com/search?q=çaykara+hopşera+köyü&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=erişim 22/ 03/ 2019>

[4]BEGİÇ, H. Nurgül, "Ankara Çubuk Köylerinde Geleneksel Gelin Giysileri", AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 15, Sayfa: 1113-11, Kasım 2018, Türkiye

[5]KOCA, E., KIRKINCIOĞLU, Z., "Denizli İli Gelin Giyim-Kuşamının Göstergelimsel Açından Çözümlemesi", Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 11/8, S. 250, Spring 2016.

[6][https://www.google.com/search?q=kefiye+başörtüsü&tbm=isch&source=univ&sa=\(erişim 14/ 04./ 2019](https://www.google.com/search?q=kefiye+başörtüsü&tbm=isch&source=univ&sa=(erişim 14/ 04./ 2019)

[7][https://www.google.com/search?q=ipek+peştemal&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=\(erişim 14/ 04./ 2019](https://www.google.com/search?q=ipek+peştemal&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=(erişim 14/ 04./ 2019)

[8]<http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr/TR-57736/giyim-kusam.html> (erişim14/ 04/ 2019)

[9]Trabzon Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi, Sandıktaki İzler Gelinlik Sergisi, 08-31 /03 /2019

Kaynak Kişi

Ahmet YILDIRIM (Fadime Hala), 07/ 03/ 2019 tarihli söyleşi

MUTFAK

HAMSİLİ KAYGANA

Nihan KARAALIOĞLU*

Her mutfaktan çıktıktan sonra "ben bu işin kadını mıyım?" diye kendimce konuşuyorum. Detaylar, sebzelerin yıkanıp ortaya konulması, döküntüler, yere dökülen çer çöp, işin açıkçası değerli zamanımı benden çalıyor diye. Dedemin Emine teyzesi varmış, her yemek sofrasından kalktıktan sonra "yemek yok bulaşık çok" dermiş. Eskiden evlerimizdeki yardımcıları yaşamımızı kolaylaştırır, malzemeleri doğrar, ön temizliğini yapar, babaannem, annem ve yengem yemekleri tatlandırıp önümüze koyardı, biz de afiyetle yerdik.

Yaz aylarında köye göçer, tarladan soframıza şöminede kara bakır tencerelerde pişen mutfağımızdaki eşsiz kokular, mangaldaki su böreğinin kızarma cızırtıları ile mutfak kırsalın mutfağı olurdu.

Fındık ayında amelelere yapılan yemekler, kompostolar, güzün tutulan bildircinlerle yapılan pilavlar üzerine dağlanan tereyağları...

Neredeyse iki akşamda bir yapılan hamsili kayganalar... Köyün meşakkatli yaşamı, imkânsızlıklar, gaz lambaları, lüksler... İneklerin hizmeti, tarlaların takibinden sonra yorgun argın bize hamsili kaygana yapan Güllü Nenem... Akşam yemeğimizi şölene dönüştüren o eşsiz kadından size "Hamsili Kaygana" tarifini paylaşmak istiyorum.

4 adet yumurta
4 çorba kaşığı un
15/20 adet hamsi

İsteğe bağlı hamsilerin kılçıkları ayıklanır bir gece önceden suya konur. Hamsi suları ziyan edilmez dört kaşık unun içerisinde iyice çırpılır.

- Unlu malzemenin içine parçalanmış hamsiler konur.
- Üzerine yumurtalar ilave edilir, çırpılmaz yalnızca karıştırılır.
- İsteğe bağlı maydanoz ilave edilip sıvı yağda önu arkası kızartılır.

*Öğr. Gör. KTÜ Mimarlık Fakültesi

MÜZİK

Mahmut Ragıp 1936'da

DARÜLELHAN KÜLLİYATI

181 - 263

کتابخانه دارالاحیاء التراث العربیہ

دارالاحیاء التراث العربیہ کتب خانہ دارالاحیاء التراث العربیہ

DARÜLELHANDA MÜTEŞEKKİL HEYETİ İLMİYE TARAFINDAN TETKİK VE KABUL EDİLMİŞTİR

YAYINLAYAN: SEMA VAKFI İSTANBUL 1995

© Her hakkı mahfuzdur.

DÂRÜ'L-ELHÂN TRABZON DERLEMELERİ VE MAHMUT RAGİP GAZİMİHAL

Abdullah AKAT*

Osmanlı Devleti aydın zümresinin Anadolu halkını tanımaması, halkın müziğinin uzun süre derinlemesine incelenememesine neden olmuştur. Bununla birlikte Osmanlı'nın son döneminde "milliyetçilik" ve "Türkçülük" akımlarının etkisiyle özellikle halkbilim çevresinde "milli" müziğe karşı önemli bir ilgi ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle dönemin fikir dünyasındaki etkin şahsiyetlerden biri olan Ziya Gökalp'in halk müziğimizin batı müziği teknikleriyle işlenmesine yönelik anlayışı sonraki yıllarda Türkiye'de ulusal müziğin inşasında yol gösterici olmuştur. Ancak Gökalp'in burada asıl işaret ettiği husus evvelce Türk halk müziğinin derlenmesiyle ilgilidir. Zira yine dönemin önde gelen müzikologlarından Mahmut Ragıp Gazimihal 1922 tarihinde "Yeni Şark" gazetesinde yayınladığı bir makalesinde aynı hususu şu şekilde dile getirmektedir:

"Bizde de birkaç gayyur folklorcu gencin kalem ve kağıdını alarak, köy köy dolaştıklarını ne zaman göreceğiz? Bu iş fedakarlık olacak fakat müteşebbislerin isimleri altın harflerle tarihe geçecektir." (Gazimihal'den akt. Şenel, 1999: 106).

Cumhuriyet dönemine dek ne yazık ki yerli araştırmacılarımız tarafından müzik folklorumuzun derlenmesine yönelik sahada fiili bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bununla birlikte Türkiye'de ilk resmi derleme çalışmaları Ekim 1922 tarihinde Dârü'l-Elhân (bugünkü İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı) tarafından gerçekleştirilen "anket çalışması" ile başlatılmıştır. Dârü'l-Elhân müdürü Musa Süreyya Bey ve yardımcısı Yusuf Ziya Demirci'nin hazırladığı 14 sorudan oluşan 2000 civarında fiş dönemin müzik öğretmenleri, aydınları gibi ilgili kişilere gönderilmiştir. 1925 yılına kadar yani 3 yıl boyunca süren anket sonucunda Dârü'l-Elhân'a genellikle müzik öğretmenleri tarafından 100 civarında nota gönderilmiş ve bu notalardan 85'i 1926 yılında 2 defter halinde yayınlanmıştır.

Aynı yıllarda Hamit Zübeyr Koşay'ın çabaları sonuç vermiş ve 1925 yılında Bakanlık tarafından Mehmet Sezai ve Seyfettin Asaf kardeşler sahadaki ilk derleme çalışmasını yapmak üzere Batı Anadolu'ya gönderilmiştir. Bu derleme gezisi sonucunda ise 1926 yılında "Yurdumuzun Nağmeleri" adıyla 76 ezginin notası yayınlanmıştır. Böylece 1926 yılında yayınlanan 2 eserde toplam 161 ezgi yayınlanmış, ancak buna rağmen bu çalışmalar başarılı bulunmayarak tenkit edilmişlerdir. Çünkü bu derleme notalarından oluşan iki eserin ortak özelliği ezgilere ilişkin ses kayıtlarının olmamasıdır. Başka bir deyişle, derlemelerde ses kayıt cihazı kullanılmadığı için ezgiler dikte yoluyla derlenmiş, doğal olarak yayınlanan notalarda birçok yanlışlıklar tespit edilmiştir. Buna rağmen söz konusu eserler, bu alanda bir başlangıç olması açısından önemli olmuş ve olumlu sonuçlar da ortaya çıkarmıştır. Bunlardan biri, çalışma sonucunda artık Anadolu'dan gelen nota, yazı vb. dokümanların yeterli ve verimli olmadığına anlaşılması ve Anadolu'ya konservatuvar ekibi tarafından derleme gezilerinin düzenlenmesine karar verilmesidir. Ayrıca ses kayıt cihazı olmadan alan araştırmalarında başarılı olunamayacağı gerçeği de anlaşılmış ve bu çalışmalar için o dönemde Paris'te bulunan Cemal Reşit Rey'in aracılığıyla Türkiye'ye 30 Temmuz 1926 tarihinde bir fonograf getirtilmiştir.

*1-İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Müzikoloji Bölümü, Etnomüzikoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
2-Bu ankete Trabzon'dan 2 adet yazı gönderilmiştir. Gönderilen yazıların ilki "Trabzon Raksları" başlığıyla Mayıs 1921'de yazılmış olmasına rağmen anket kapsamında Dârü'l-Elhân'a gönderilmiştir. Yazarı belli olmayan bir gözlem yazısıdır. Diğer yazı ise Temmuz 1922 tarihinde "Trabzon'da Oyunlar ve A'dat" başlığıyla Murat Tekin tarafından yazılmıştır. Horonlar, horonlarda söylenen türküler ve bu esnada yaşanan gelişmeleri aktaran ve yine kişisel gözlemlerin aktarımına dayalı bir yazıdır.*

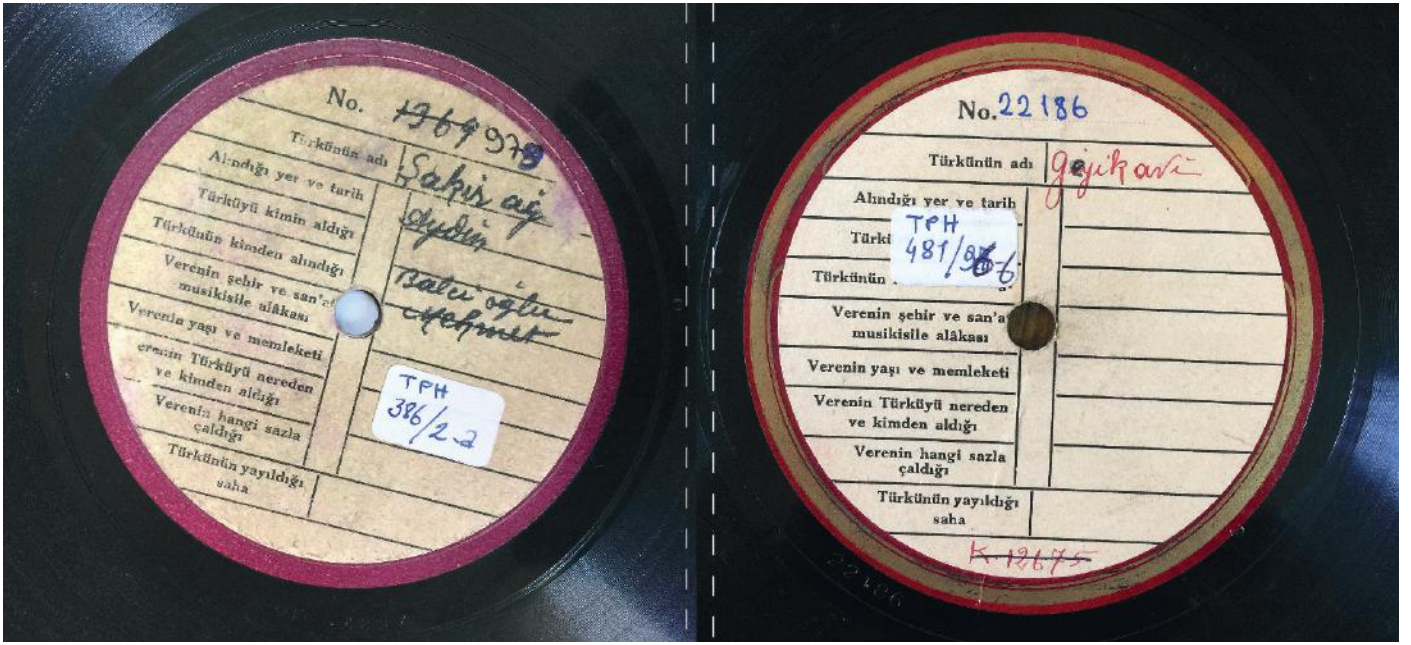
* Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü

Trabzonda Çalışırken

istanbultarihi.ist

Fonografla ilk derleme gezileri Dârü'l-Elhân tarafından fonografin Türkiye'ye gelmesinden hemen sonra başlatılır. İlk derleme gezisinde Adana, Gaziantep, Urfa, Niğde, Kayseri ve Sivas bölgelerinde çalışılır, devamında ise 1929 yılına dek üst üste her yıl bu geziler sürdürülür. 1927 yılında Konya, Ereğli, Karaman, Alaşehir, Manisa, Ödemiş ve Aydın; 1928 yılında İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Kütahya ve Bursa; 1929 yılında ise Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Giresun ve Sinop dolaylarına gidilir. 1929 yılında gerçekleştirilen 4. derleme gezisinde ilk kez sinema kamerası da kullanılır.

Dârü'l-Elhân'ın düzenlemiş olduğu 4 derleme gezisi de oldukça verimli geçer. Bu gezilerde 670 türküler derlenir ve bunlar 12 defter halinde yayınlanır. Bunun yanı sıra Mahmut Rağıp Gazimihal tarafından bu derleme gezilerini içeren 2 kitap da alan literatürüne kazandırılır. Bunlardan ilki (1928) "Anadolu Türküleri ve Milli İstikbalimiz" adını taşır ve ilk üç derleme gezisini içerir. İkincisi ise (1929) "Şarki Anadolu Türkü ve Oyunları" adıyla dördüncü derleme gezisi münasebetiyle yazılır. 1928 yılında İstanbul Konservatuvarı, ardından İstanbul Belediye Konservatuvarı adını alan Dârü'l-Elhân'ın çalışmaları 1929'dan sonra sahada olmasa da konservatuvar içerisinde devam eder ve özellikle İstanbul'a gelen mahalli sanatçılardan türküler toplanarak elde edilen kayıtlar arşivlenir ve bunlardan bir kısmı plak olarak da yayınlanır.

Bu yazıda, Dârü'l-Elhân'ın (1929'daki adıyla İstanbul Konservatuvarı) Karadeniz ve Doğu Anadolu vilayetlerine gerçekleştirdiği seyahate kısaca değinerek özellikle Gazimihal'in çalışmalar esnasında Trabzon yerel basınından Yeni Yol Gazetesi'ne verdiği beyanat (1929a), bu seyahat özelinde yazmış olduğu kitap (1929b) ve yine bu seyahatten çıkan neticeleri paylaştığı "Trabzonlular Kemeçeyi Nereden Buldular?" başlıklı Varlık Gazetesi'nde (1930) yayınlanan yazısının içeriğine yönelik bazı anekdotları ve önemli bulduğum bazı hususları sizlerle paylaşmak istiyorum.

İstanbul Konservatuvarı Folklor Heyeti, dönemin konservatuvar müdürü Yusuf Ziya Demirci'nin liderliğinde 15 Ağustos 1929'da İzmir vapuru ile İstanbul'dan hareket etmiş, 4 gün süren ve Karadeniz sahili boyunca Zonguldak, Sinop gibi farklı iskelelere uğranan seyahatin ardından heyet Trabzon'a varmıştır. Bu seyahate ilişkin olarak Gazimihal; "Sahil ahalisinin mizaçları da şarka doğru ilerlendikçe – yani, sahil, dağlık, mahsuldar, çifte, kışa ve dalgalara müsait bir hal aldıkça – çevikleşiyor, titizleşiyor, bu vasıfların hudutları içinde kapanmağa başlıyor: ki, bütün bu haller, o havali türkü ve oyunlarında mahsustur" (1929b: 18) demektedir.

Bununla birlikte bu seyahat esnasında uğranılan her merkezde folklor ile uğraşan Türk gençlerine rast geldiğini iftiharla zikreden Gazimihal, her yerdeki Türk Ocakları'nın konunun ehemmiyetine vakıf olduğunu belirtmektedir. Günümüzde Karadeniz sahil şeridinde en çok noksanlığını hissettiğimiz hususların başında gelen bu bilincin yeniden toplum içerisinde yeşermesini dileyerek bu konunun şehirlerin önde gelenleri ve yöneticileriyle de ne kadar ilintili olduğunu o döneme dönerek idrak etmeye çalışalım.

Gazimihal'in seyahat notlarından anlaşıldığı üzere heyeti karşılamak üzere Trabzon belediye azasından iki görevli Vali Hilmi Bey namına limana gelmiş, Dahiliye ve Maarif vekaletleri heyetin her hareketinde kendilerine yardımcı olmuştur. Bunu ilim namına şükranla karşıladıklarını kaydeden Gazimihal, Vali Hilmi Bey ile yolda buluşup görüştüklerini, valilik imkanlarıyla Trabzon merkeze köylerden türkücü ve sazcuların getirtileceğini, birçok vasıtanın hazırlandığını belirtmektedir. "Alim ve san'at muhibbi" bir valinin bu derleme çalışmalarında göstermiş olduğu yakın ilgi ve alakanın yöre halk müziği ve halk oyunlarının verimli bir şekilde tespit edilmesinde ne denli büyük bir rolü bulunduğu açıktır.

Konservatuvar heyetinin Trabzon'da çalıştıkları başlıca yerler şu şekilde aktarılmaktadır: "1) Hapishane mahkumları arasında. 2) Erkek Muallim Mektebi'nde tatil kursları münasebetiyle toplanan bütün Trabzon mülhekatından gelme genç muallim hanım ve beylerle. 3) Trabzon'da halk türkücülüğü ile tanınıp zarif Türk Ocağı binasında üç dört gün toplanan halk sanatkarları arasında" (Gazimihal, 1929b: 22). Bu çalışmalar sırasında özellikle hapishane mahkumlarının oynadığı oyunlar, jandarma eşliğinde dışarıda geçirdikleri o gün yaşadıkları sevinç ve bunun gibi bir çok duyguyu tasvir etmeye çalışan Gazimihal, bu süre boyunca kendilerine yardım edenleri de belirtmek lüzumu görmektedir.

3- Döneme ilişkin yaygın adlandırmadan dolayı literatürde fonograf olarak geçmesine rağmen getirtilen cihaz aslında bir tür gramofondur.

Hususi Zeytinlik Mektebi'ni açarak gençliğe hizmet eden, alaturka musikinin ve beşeri ilmin şehirdeki gelişiminde büyük katkıları olan (Gazimihal bu katkılara kitabında özel bir yer ayırmıştır) tanınmış alim ve şair İbrahim Cudi Bey'in oğlu Osman Cudi Bey, Cansızoğlu Mustafa Sıdkı Bey, Trabzon Erkek Muallim Mektebi'nin müdürü Hamdi Bey, dış tabibi ve musikîşinas Hatıpzade Süleyman Emin Bey başta olmak üzere diğer beyler... (listenin tamamlanmasının oldukça uzun süreceği Gazimihal tarafından özellikle vurgulanmaktadır.) Ayrıca Gazimihal kaldıkları otelden, kendilerine tahsis edilen şoföre kadar heyet olarak duydukları memnuniyeti, karşılaştıkları insanların ne kadar terbiyeli ve mahir kimseler olduklarını belirtmektedir (1929: 25-26). Trabzon'daki Necmi Atı Gençlik Kulübü'nün iki kısımlı musiki şubesinin faaliyetlerini özetleyerek bu şubenin kuruluşundan o güne kadarki şeflerini de tek tek zikreden Gazimihal, aslında bir şehrin önde gelenlerinin ilmi merak ve seviyelerinin o şehrin kaderini nasıl etkilediğini de bizlere bir kez daha göstermiş oluyor.

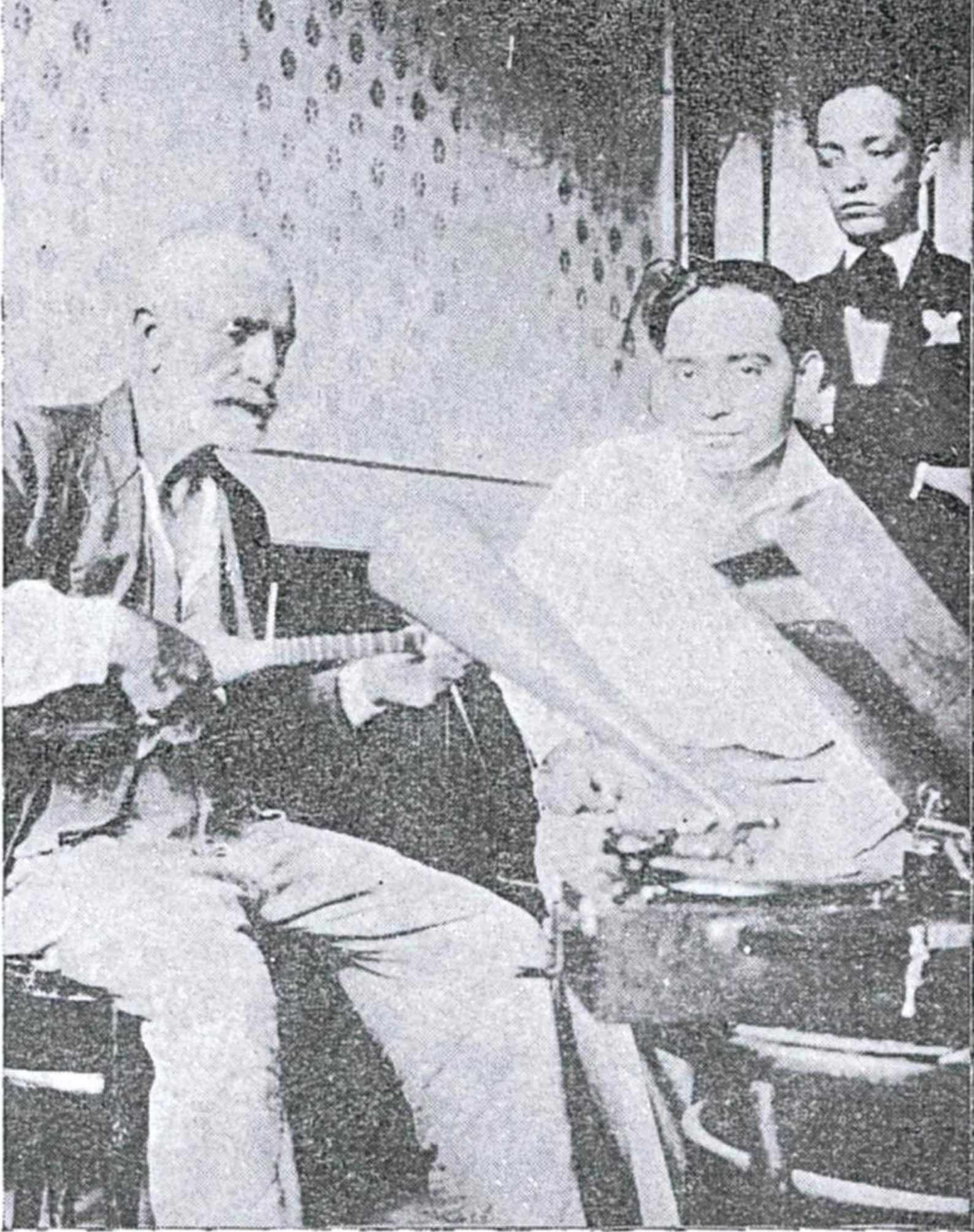
17 Eylül 1929 tarihli Yeni Yol Gazetesi'nde "Konservatuvar Heyetinin Tetkik Seyahati / Heyet Azasından Rağıp Beyin Gazetemize Beyanati" başlığıyla çıkan yazıda Gazimihal "Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Erzincan ve havalisindeki tetkikler neticesinde, mezkûr vahdetin hiçbir istisnası bulunmadığını anladık. Son seyahatte fazla olarak milli raksların sinema ile tespitine de ehemmiyet verilmiştir. Karadeniz horonları ile Erzurum havalisi barları sinema, fonograf ve nota ile tespit edildi. Hususiyet ve neveleri anlaşıldı." (1929a) demektedir. İşte bu kayıtlar, kültürel mirasımızın bilinen en eski sesli ve görüntülü vesikaları, bugün acaba nerededir? Bu kıymetli malzemeler toplanırken harcanan onca emek, gösterilen onca çaba karşılığını bulmuş mudur? En azından muhafaza edilebilmiş ve günümüze uygun şekilde taşınabilmiş midir? Maalesef, hayır! Detaylarını belki başka bir sayıda paylaşmak üzere şimdilik sizleri sadece bu hususu düşünmeye sevk etmekle yetinmeyi yeğliyorum.

Elbette Gazimihal'in bu gazete beyanati bunlarla sınırlı değildir, özetle bu tetkik ve tespitlerin daha önce nerelerde ne şekilde yapıldığını, nasıl sonuçlar alındığını ve neden 4. seyahatin bu bölgede gerçekleştirildiğini, ne amaçlandığını aktarmaya çalışmıştır. Sahadaki ilk gözlem ve tespitlerine ilişkin kısa ama özellikle Türk dünyası ile karşılaştırmalı değerlendirmeler sunduktan sonra toplanan türkülerin yalnız ilmi ve tarihi hizmetler temini ile kalmayacağını, aynı zamanda bunların Türk opera ve senfonilerinin esas usullerini de teşkil edeceğinin altını çizmiştir (1929a). Yazımın başında belirtmiş olduğum gibi ulusal müziğin inşasında halk müziği derleme çalışmalarının temel alındığı gerçeği bizzat Gazimihal'in bu beyanatından da anlaşılacaktır.

Beyanatın son bölümünde Trabzonlulara özel teşekkürlerini ileten ve İstanbul'a döner dönmez burada gerçekleştirdikleri tetkiklerle ilgili olarak bir kitap hazırlayacağını müjdeleyen Gazimihal, bu sözünde durmuş ve aynı yıl içerisinde İstanbul Konservatuvarı Neşriyatının da 2 numaralı yayını olan "Şarkî Anadolu Türküleri ve Oyunları" başlıklı kitabını yayınlamıştır.

6 bölümden oluşan bu kitap bir mukaddime ile başlar. "Bizde Musiki Folkloru" başlıklı ilk bölümden sonra, sırasıyla "Seyahat Nasıl Geçti", "Şarkî Anadolu Türküleri", "Halk Sazları", "Şarkî Anadolu Oyunları" ve "Türk Halk Musikileri Kitabiyatına Yardım" fasllarıyla devam eder. Trabzon ve çevresi müzik ve halk oyunları ile ilgili neşredilen ilk kitap olan bu çalışmada Gazimihal, dönemin siyasi ve sosyal yapısı içinde kültür-sanat yaşamının nasıl şekillendiğinden ve bu dönem öncesinde azınlıkların yaptığı derleme çalışmalarının neler olduğundan bahsederek bu çalışmalara ilişkin düşüncelerini de paylaşmıştır. Sonraki bölümde bilimsel yönden bölge müziklerini, çalgılarını ve halk oyunlarını incelerken günümüze çok önemli bilgileri aktarmıştır.

Bugün kendi yöremizde adını bile bilmediğimiz çalgıların o dönemde çalındığını, ismini ya da melodisini hiç duymadığımız türkü ve oyun havalarının mevcudiyetini bize göstermektedir. Örneğin, o dönemde Of'ta tulumun çokça çalındığı bildirilirken, günümüzde tulum çalgısı o civarlarda çalınmamaktadır. Kitap, bunun gibi mevcut sığ bilgileri bizlere sorgulatabilecek çok değerli bilgi ve belgeleri içermektedir. Ayrıca derlenmiş olan türkü ve oyun havalarına ait olan ve Gazimihal'in o dönem yalnızca konservatuvar müzesinde bulunduğunu not ederek sunduğu plak listesi içerisinde türkülerin yeri, ismi, okuyucunun ismi ve memleketi ve kayıtların alındıkları yer gibi çok önemli bilgileri de aktarmaktadır. Örneğin, genel olarak bilinenin aksine en eski kolbastı oyun havası kaydı bu listede tespit edilebilmektedir (1929b: 40) ki bu kayıt o dönemde 27 yaşında olan Abdurrahman oğlu Haydar'dan 1929 yılında Trabzon Türk Ocağı'nda alınmıştır. İcracı ezgiyi cura ile çalmıştır.

Trabzonda Çalışırken: Sazcı Vehbi Dayı

Gazimihal'in 28 Ocak 1930 tarihli Vakit Gazetesi'nde konservatuvar heyetinin seyahatinden çıkan neticeleri paylaştığı kısa yazısında ise onun dönemin karşılaştırmalı müzikoloji çalışmalarına paralel şekilde analitik bir düşünce pratiği içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Çeşitli açılardan başta halk çalgılarımız ve halk oyunlarımız olmak üzere elde edilen bulguların hem doğu hem de batı ekseninde karşılaştırılarak ele alındığı görülmektedir. Konunun ve ilgili bilim alanının günümüzdeki geldiği nokta açısından tartışmalı tespit ve ifadeler içerse de dönemin bilim dünyası için çok önemli çıkarımları barındırmaktadır.

Sonuç olarak ülkemizde Dârü'l-Elhân ile başlayan ilk resmi derleme çalışmaları ardında önemli izler ve büyük bir kültürel miras bırakmıştır. Trabzon ve çevresini kapsayan dördüncü tetkik seyahati, bu seyahat kapsamında toplanan bilgi ve belgeler ve elbette sonrasında yayınlanan çalışmalar ile bu yöre özelinde bilinen en eski yazılı, işitsel ve görsel kaynaklar olma özelliğini taşımaktadır. Dolayısıyla Trabzonlulara düşen geçmişini tanımak, derlenmiş kültürel mirasını ortaya çıkarmak ve iyi anlamak, yakın geçmişini ve bugününü gelecek kuşaklara aktaracak çalışmalara destek olmak, bu alanda çalışan kurum ve kuruluşlarına sahip çıkmaktır.

Referanslar

Gazimihal, Mahmut Rağıp (1929a). "Konservatuvar Heyetinin Tetkik Seyahati / Heyet Azasından Rağıp Beyin Gazetemize Beyanati", Yeni Yol Gazetesi, Trabzon, 17 Eylül 1929 Salı, No. 1325.

----- (1929b). Şarki Anadolu Türküleri ve Oyunları, İstanbul: Evkaf Matbaası.

----- (1930). "Konservatuvarın 4üncü Seyahatinden Çıkan Neticeler: Trabzonlular Kemeşeyi Nereden Buldular?", Vakit Gazetesi, 28 Ocak 1930.

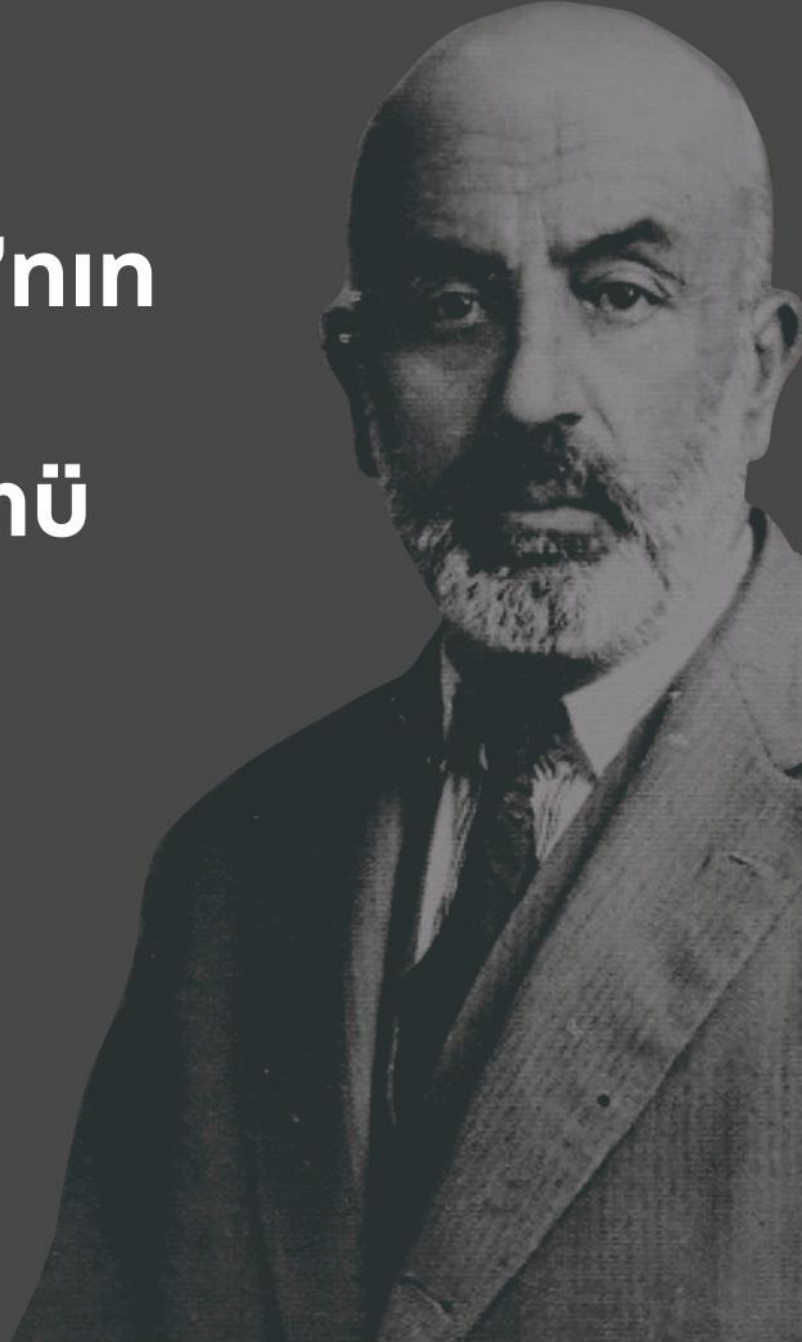
Şenel, Süleyman (1999). "Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Halk Müziği Araştırmaları", Folklor Edebiyat Dergisi, 1 (17) s. 99-128.

Korkma!

Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak

12 MART

**İstiklal Marşı'nın
kabulünün
102. yıl dönümü
kutlu olsun.**

SAĞLIK

14 MART
TIP BAYRAMI
Kutlu Olsun

KANSER RİSK FAKTÖRLERİ

Fazıl Aydın*

1.Sigara

Sigara (tütün) tüm kanserlerin %30-35'inden sorumludur. Meme kanserlerinden sonra dünyada en sık görülen akciğer kanserlerinin %95'inden sigara sorumludur. Sigara ne kadar erken yaşlarda başlanırsa ve günde içilen sayısı ne kadar fazla ise doğru orantılı olarak kanser oluşturma riski artar. Sigara bırakıldıktan sonra oluşturduğu kanserojen etki giderek azalır, en fazla 10 yıl içinde hiç sigara içmemiş kişideki düzeye iner. O nedenle sigara içen kişi hangi yaşta olursa olsun sigaranın bırakılması önerilmeli ve sağlanmalıdır.

2.Çevresel ve Kimyasal Faktörler

Tüm kanserlerin %15-20'sinden sorumludur. Birçok kimyasal madde gerek direkt olarak gerek çevresel kirlilik üzerinden kansere neden olabilmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi için önem arz eden aflatoksin ve nitrozaminlerden bahsetmek gerekir.

Aflatoksin: tahıl, buğday, arpa, mısır, fındık gibi ürünlerin rutubetli ve nemli ortamlarda saklanması sonucu oluşan kanserojen bir maddedir. Özellikle karaciğer kanserlerinde önemli bir risk faktörüdür. O nedenle saklanması gereken ürünlerin mutlaka çok havadar ve sağlıklı koşullarda saklanması gerekir. Rutubetli ve havasız ortamlardan sakınılmalıdır. Nitrozaminler: Doğu Karadeniz Bölgesinde en sık görülen kanserlerden biri de mide kanseridir. Mide kanserleri için önemli risk faktörlerinden biri nitrozaminlerdir. Muhafaza ve olgunlaştırma amacı ile nitrat katılan et, balık, peynir, süt tozu gibi maddelerde bakteri ve sıcaklık etkisi ile oluşan kimyasal reaksiyonlar sonucu nitrozaminler oluşur. Nitrozaminler midede asidik koşullarda amin bileşikleriyle birleşerek önemli bir kanserojen madde haline dönüşür. Et, balık, peynir, diğer süt ürünleri gibi maddelerin sağlıklı koşullarda saklanması özellikle sıcak ve nemli ortamlarda saklanmamaları gerekir. **Asbest:** Yalıtım, izolasyon, fren balata sanayi gibi birçok sanayi kolunda kullanılmaktadır. Ayrıca Anadolu'da Urfa, Nevşehir, Kırşehir civarında badana olarak kullanılan önemli bir kanserojendir. Solunum yolu ile alınır. Malin Plevral Mezotelyoma gibi çok tehlikeli akciğer zarı kanserine neden olur.

3.Fiziksel Faktörler

Tüm kanserlerin %5-10'undan fiziksel faktörler sorumlu olabilir.

İyonize Radyasyon: Nükleer santral kazaları ve atom bombaları bu açıdan en tehlikelidir. Dünya bu acı örnekleri 2. Dünya Savaşında Japonya'ya atılan nükleer bombalarla ve 1986 Çernobil Nükleer Santral Kazası ve de yine Japonya'da deprem nedeniyle oluşan nükleer santral sızıntıları ile yaşamıştır. İyonize radyasyon en fazla tiroid kanserlerine neden olmaktadır. İkinci olarak da kemik iliği ile ilişkili lösemi ve lenfoma gibi kanserlere neden olmaktadır. Ayrıca üçüncü olarak da çocukluk çağı kanserlerine neden olmaktadır. Herhangi bir nükleer sızıntı durumunda radyasyon riski altında kalacak olan insanlara mutlaka iyot tabletleri dağıtılmalıdır. Günümüzde hala Ukrayna'da, Ermenistan'da, Bulgaristan'da, Rusya'da eski Sovyet teknolojisiyle çalışan nükleer santraller insanlık ve bölgemiz için risk faktörü oluşturmaktadır. Nitekim şu an bile devam eden Rusya-Ukrayna Savaşında Ukrayna'da bulunan Zaporijya Nükleer Santrali saldırılar nedeni ile nükleer sızıntı tehlikesi oluşturmaktadır. Ancak bu ana kadar Dünya Atom Enerjisi Kurumu'nun açıklamalarına göre herhangi bir nükleer sızıntı olmadığı belirtilmektedir.

* Prof. Dr. Tibbi Onkoloji Uzmanı

Radon Gazı: İyonize radyasyonu açısından özellikle bölgemizi ilgilendiren diğer risk faktörü radon gazıdır. Radon gazı inşaatı tamamlanmamış, boya badanaları yapılmamış, yarı inşaat halinde olan binalarda, özellikle de zemin katlarda, zemin yalıtımı ve havalandırma koşulları sağlanmamış binalarda önemli risk faktörüdür. Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Onkoloji Bölümü olarak bizlerin de yaptığı çalışmalarda radon gazının yukarıda belirtilen koşullarda yaşayan kişilerde akciğer kanserlerini artırdığı gösterildi. Bu çalışmalar Kanada'da, Dünya Akciğer Kanseri Kongresi'nde sunuldu.

Ultraviyole Işınlari (Güneş Işınlari): Bölgemiz bu açıdan güneşi az olduğu için Akdeniz ve Ege Bölgelerine göre daha az risk taşımaktadır. Güneş ışınları deri kanserleri ve deri kanserleri içerisinde en tehlikelisi olan Malin Melanom açısından önemli risk faktörüdür. Güneşin dik geldiği öğle saatlerinde güneş banyosu yapılmamalı ve güneş altında kalınmamalıdır. Eğer güneşlenmek amacıyla veya iş nedeniyle güneş ışınlarına aşırı maruz kalınacaksa mutlaka koruma faktörü yüksek güneşten koruyucu ürünler (krem, sprey vs) kullanılmalıdır

Radyofrekans Dalgalar: Cep telefonları ve baz istasyonları. Cep telefonlarının kanser yaptığına dair: Cep telefonlarının yeni kullanıma girdiği yıllarda yapılan çalışmalarda birkaç çalışmada özellikle beyin kanserlerini artırdığı gösterildi. Ancak daha sonra yapılan birçok çalışmada bunu destekler bulgular elde edilmedi. Yine de tedbirli olmak gerekir. Yapılması gerekenler: cep telefonları çocuklardan uzak tutulmalı, konuşurken kulaklık kullanılmalı, kulağa dayayarak uzun süreli telefon görüşmeleri yapılmamalı, düşük şarjlarda kullanılmamalı. Baz istasyonları açısından dikkat edilmesi gereken: Baz istasyonlarının direkt olarak evlerin karşısında olması önlenmelidir. Modemler evde en tenha (balkon vs) yerlere konulmalı. Hele de yatak odası ve oturma odalarından uzak tutulmalı.

4. Enfeksiyonlar

Tüm kanserlerin %15-20'si enfeksiyonlara bağlı oluşabilmektedir. Bu açıdan ülkemiz ve bölgemiz için en önemlileri karaciğer kanserine neden olabilen Hepatit B ve Hepatit C virüs enfeksiyonlarıdır. Diğer kanser nedeni olabilen viral enfeksiyonlar: HTLV, EBV (epstein barr), HPV (human papilloma virüs: kadınlarda rahim ağzı kanserinin en önemli nedenidir), HIV virüsü (aids hastalığına neden olan virüstür, ayrıca Kaposi Sarkomu, lenfoma ve lösemilere neden olabilmektedir.) Bakteri enfeksiyonu olarak da kanser nedeni olarak gösterilen bakteri Helikobakter piloridir. Bölgemizde çok sık görülmektedir. Mideye yerleşen ve mide lenfoması ile mide kanserine neden olabilen bir bakteridir. Mutlaka tedavi edilmesi gerekir.

Parazit olarak da Şistozomia mesane kanserine neden olmaktadır.

Hepatit B virüsü ve Human papilloma virüsü (HPV) aşıları vardır. Risk altında olan bayanların HPV aşısı yaptırmaları önerilmelidir. Tüm toplumun da Hepatit B aşısını yaptırmaları gerekmektedir.

5. Beslenme

Tüm kanserlerin yaklaşık %15-20'si beslenmeye bağlı oluşabilmektedir. Günlük hayatımızda sıkça kullandığımız tuz, çay, yeşil çay, kahve, kalsiyum (süt ürünleri) kanseri artırdığına dair hiçbir veri yoktur. Kahve ile ilgili 80'li yıllarda pankreas kanserini artırdığına dair münferit yayınlar olmuştur. Ancak daha sonra bunları destekler herhangi bir bulgu elde edilmemiştir. Kalsiyumun (süt ve süt ürünleri) erkeklerde prostat kanseri riskini artırdığına dair yayınlar vardır. Kolon kanserini azalttığına dair de yayınlar vardır. Şekerin direkt olarak kanserle ilişkisi yoktur. Ancak dolaylı olarak kalori alımını artırması ve obeziteyi artırması sebebi ile kanser hastalarına şeker tüketimi önerilmemektedir. Ayrıca kanser hücreleri insan beyin hücreleri gibi şekeri en fazla kullanan hücrelerdir.

Vitaminler: E, C, A vitaminlerinin kanseri önlediğine dair yayınlar vardır. Sebzeler, meyveler ve lifli gıdalar kanseri önleme açısından faydalıdır. Genetiği değiştirilmiş ürünler (GDO) ve katkı maddeleri kullanılmış ürünler kanser açısından riskli görülmektedir.

Organik Gıdalar: Böcek öldürücüler (pestisid, herbisid) kullanılmayan; üretilirken hormon, antibiyotik kullanılmayan; radyasyona maruz kalmayan; genetik olarak modifiye edilmeyen gıdalara organik gıdalar denir. Günümüzde bu koşulları sağlayan organik gıda temin etmek oldukça zordur. Organik gıdaların kanser açısından herhangi bir riski bulunmamaktadır.

Genetik Olarak Modifiye Edilmiş Gıdalar (GDO'lu Ürünler): Diğer bitkilerden genler aktarmak suretiyle bitkilerin: görünümünü güzelleştirmek, büyümesini hızlandırmak, besin değerini artırmak, böcek ve çevresel etkenlere karşı direnci artırmak ve aşırı sıcak ve soğuk etkisini azaltmak için bitkilere yönelik uygulanan yöntemdir. Soya, mısır, patates, havuç, buğday, arpa, domates vs. çoğunlukla genetik olarak modifiye edilmiş tohumlardan üretilmektedir. Maalesef bugün dünyada kullanılan ürünlerin yarısından fazlası GDO'lu ürünlerdir.

GDO'lu ürünlerin kanser riskini artırdığına dair şu anda kesin veriler yoktur. Ancak uzun süreli etkilerinin ne olacağı bilinmemektedir. Genel kanı kanser riskini artırabileceği yönündedir.

Sağlıklı beslenmek için: Endüstriyel maddelerden uzak durun. Katı yağları az tüketin. İşlenmiş rafine gıdaları az kullanın. Tuzlanmış, saklanmış gıdaları az tüketin.

6.Fiziksel Aktivite ve Egzersiz

Son yıllarda fiziksel aktivite ve egzersizin (günde yarım saat aktif egzersiz veya yürüyüş yapmak) kadınlarda meme kanserini, rahim kanserini ve kalın bağırsak kanserini azalttığına dair birçok epidemiyolojik çalışma yayınlanmıştır.

7.Enerji Kaynakları.

İnsanlığın beslenmek kadar enerji kullanımına da ihtiyacı kesindir. Dünyada kullanılan enerji kaynakları:

Yenilenebilir enerji kaynakları: Güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, dalga enerjisi, hidrotermal enerji. Bunlar insan sağlığı ve kanser açısından hiçbir risk oluşturmamaktadır. Ülkemiz bu enerji kaynakları açısından çok uygun durumda olmasına rağmen maalesef Avrupa ve diğer gelişmiş ülkelere göre bu alanda çok daha az yatırım yapılmaktadır. Dünya hızla bu yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmekte ve bu amaçla yatırımlar yapılmaktadır.

Yenilenemeyen enerji kaynakları: Kömür, petrol, doğal gaz. Bunlar gerek direkt olarak gerek dolaylı olarak toplum, çevre ve insan sağlığı açısından risk oluşturmaktadırlar. Dünya bu enerji kaynaklarından kurtulabilmenin yollarını aramaktadır. Maalesef ülkemiz özellikle petrol ve doğal gazı ithal etmek durumundadır ve en büyük ithalat ödemelerini bu enerji kaynaklarına yapmaktadır.

Kanserden korunmak için:

1. Sigara içmeyin, içirmeyin.
2. Alkol kullanmayın veya çok az kullanın.
3. Endüstriyel maddelerden uzak durun. Katı yağları az tüketin. İşlenmiş rafine gıdaları az kullanın. Tuzlanmış, saklanmış gıdaları az tüketin.
4. Güneş ışınlarından özellikle güneşin dik geldiği saatlerde uzak durun.
5. Radyasyondan korunun.
6. Kilo almayın. Kilo aldırıcı maddelerden (katı yağlar, tatlılar, hamur işi) uzak durun.
7. Günde en az yarım saat aktif egzersiz yapın.
8. Hepatit B ve HPV aşılarınızı yaptırın.

SPOR

AHMET SUAT
ÖZYAZICI
1936 - 2023

KUPALARIN EFENDİSİ

Ahmet Suat ÖZYAZICI,

“İbadetin kazası olur, futbolun olmaz” diyen...

Türk futbol tarihinin en başarılı yerel kahramanı o...

Oyuncularıyla bütünleşen, aile ortamı yaratan, çaresizlikten çare üreten bir lider...

Güler yüzü, samimiyeti ve düşündürülen sohbetiyle unutulmaz bir teknik adam...

Bir Anadolu kentinde futbol ihtilali yaparken bir halk adamı naifliği içinde herkesle kucaklaşmayı başarmış bir efsane...

Öz kaynaklarından, yerlinin yerlisinden şampiyonluklar kazanan, kupalar kaldıran bir futbol dâhisi...

Muhteşem yenilmez armadanın, kupaların efendisi...

Ahmet Suat Özyazıcı'yı anlatmak öyle sanıldığı kadar kolay değil.

Onca başarısının yanında daima mütevazı ve dost canlısı...

“Beni, Kemeraltı'nda No 6'da bulursunuz” dediği adres, bir nalburiye dükkânıydı.

Açık kapıdan bakıldığında, yanına gidildiğinde o tebessüm eksik olmayan yüzüyle karşılardı herkesi.

Eski dostlarını, konuklarını üst kattaki küçük odasında ağırlar, fikir alışverişinde bulunurdu.

“Böyle bir futbol adamının kıymetini bilebildik mi, ona göstermemiz gereken vefayı gösterebildik mi?

Hayır. Bunun utancı bize yeter mi? Yeter de artar bile.”

Öcal ULUÇ

“Trabzonspor, Özyazıcı ile Trabzonsporlulaşmaya başladı.”

Özkan SÜMER

“Mütevazı, kendini kasmayan bir halk adamı... Trabzonspor'un mihenk taşlarından biri...”

Sadri ŞENER

Ahmet Suat ÖZYAZICI, Trabzon Yolspor'da (1953) futbola başladı.

Sırasıyla Trabzon İdmanocağı, Ankara Havagücü ve asker dönüşü tekrar Trabzon İdmanocağı'nda oynadıktan sonra Trabzonspor'a transfer oldu (1967).

Heybesinde kupalar, şampiyonluklar...

Trabzon Şampiyonluğu (9 kez)...

Türkiye Amatör Futbol Şampiyonluğu (3 kez)...

2. Lig Şampiyonluğu...

Türkiye Ligi Şampiyonluğu (4 kez)...

Türkiye Kupası (3 kez)...

Cumhurbaşkanlığı Kupası (4 kez)...

Başbakanlık Kupası (2 kez)...

Balkan Kupası ve Kıbrıs Barış Kupası'nı da ekleyelim.

Seni unutmak mümkün mü?

Futbol tarihine adını altın harflerle yazdıran efsane...

Bizlere kasketi sevdiren ve kasketiyle devleşen güzel adam...

“Kupaların Efendisi” kitabıyla seni bir kez daha ölümsüzleştiren İhsan Öksüz'e teşekkür ediyor,

Büyük Usta'nın manevi huzurunda saygıyla eğiliyor; minnetle, şükranla, rahmetle selamlıyoruz.

BİZİM BİR HAYALİMİZ VARDI - Biraz da Gerçekler

Galip DEĞERLİ*

Trabzonspor marka değeri güçlü, halk desteği yüksek bir takımdır. Ayrıca büyük sermaye gruplarının yönettiği İstanbul takımlarının futbol ligleri üzerindeki hegemonyasını yıkmış, devrimci bir kulüptür. Bu özelliğini tamamen öz gücüne dayanarak Trabzon sokaklarında, mahalle aralarında yetişmiş yoksul halk çocuklarıyla elde etmiştir.

Bu gençlerin başarısı Trabzon ile Anadolu halkının önemli çoğunluğunu Trabzonspor etrafında birleştirmiş, siyaset üstü bir kimliğe ve karaktere kavuşturmuştur.

Ne yazık ki 80'li yılların ortasından itibaren Trabzonspor bu kimliğini kaybetmiş, serbest piyasa-kapitalizm ve siyasetin yozlaşmış kültürüne teslim olmuştur. Uzun yıllar içerisinde borçlanmaya, ranta dayalı transfer politikaları ve siyasetçilerin kendilerini Trabzonspor üzerinden var etme çabaları ise yıkıma neden olmuştur.

Oysa Trabzonspor Süper Lig'deki ikinci yılında, Şampiyonlar Ligi'ndeki daha ilk yılında (1976) tarihi Liverpool galibiyeti ile tüm dünyada büyük yankı uyandırmış, İngilizlere büyük bir şok yaşatmıştı. İngilizler bu mağlubiyeti kabullenemeyip, Trabzonspor'u araştırmaya başladılar. Daily News gazetesinin yaptığı araştırma sonucunda ise Trabzonspor'un bu büyük futbol devrimini tamamen kendi mahalle ve sokaklarında futbol oynayan gençlerden sağladığını öğrenirler. Ve **"bu bizim en büyük hayalimizdi bunu biz bile başaramadık"** diyerek, önünde saygıyla eğilirler, büyük bir futbol devrimini Trabzonspor'un gerçekleştirdiğini tüm dünyaya ilan ederler.

Ama nedense!? ilerleyen yıllarda, bu doğru sistemden vazgeçilerek ihtiyaçlar(!) astronomik ücretlerle dışarıdan karşılanmaya başlandı.

O SENE BU SENE

38 yıldır düşe kalka bugünlere geldik.

Yıllarca haksızlıklara uğradık ama yılmadık, yıkılmadık.

1984-2022 arasında özlenen bir sevdanın ateşi ile yanıp tutuşan, haksızlıklara uğrayan...

1995-96, 2004-05, 2010-11, 2019-20 sezonlarında şampiyonlukları gasp edilen bir şehir ve taraftarın unutulmayacak hikayesidir bu 38 yıl. Hele ki bunların içinde bir 2010-2011 sezonu var ki ne siz sorun ne de ben anlatayım.

Fenerbahçe Futbol Kulübü şike yaptığı gerçeğiyle UEFA tarafından Şampiyonlar Ligi'nden men edilir ve Trabzonspor ise hak ettiği Şampiyonlar Ligi'ne katılır. Lakin Türkiye Ligi şampiyonluğu kupamız nedense bir türlü verilmez!?

Ve o kupa halen Fenerbahçe Kulübü'nde emanet olarak duruyor. Neden?

Ama hak yerini bulacak ve o kupa bir gün tarihi bir törenle Trabzonspor müzesine mutlaka gelecek.

Kısaca; 38 yıldır "o sene bu sene" diye diye, **o sene bu sene** oldu ve sonunda şampiyon olduk.

* Trabzonsporlu Eski Milli Futbolcu

1984 yılında doğan bir bebek bugün 38 yaşında ve bizim yaşadığımız şampiyonlukları, yaşattığımız coşkuyu sadece tarih sayfalarından okuyor. Tarihi başarıları okumak insanlarda büyük bir haz duygusu yaratsa da esas olan tarihin bir parçası olmaktır. Bugün o da oldu. Tarihe tanıklık edecekler.

Şampiyonluk ve kupalara olan sevdamız nasıl bir hasrete dönüşmüş ki trafik ışıklarına bile **“o sene bu sene”** diye yazdık.

Ahmed ARİF'in **“Bir de kuşlar var hakim bey, her şeyin başı onlar. Onlar özgürlüğü koyuyor insanların kafasına”** dediği gibi...

“Bir de trafik lambaları var Trabzon'da dostlar, -o sene bu sene- diye yazan. Onlar şampiyonluğu koyuyor Trabzonsporluların kafasına...”

Ve 38 yıllık bir hasretin bittiğini müjdeliyor insanlara.

Karadeniz insanının nüktedan yapısı ve parlak zekasının tezahürü...

Tabii ki bu muhteşem buluşa imza koyan düşünceye kentimiz adına sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Sayelerinde trafik ışıkları her yandığında Trabzon halkı ve Trabzonspor olarak büyük mutluluklar yaşadık.

Maradonalı Napoli İtalya'da şampiyon olduğunda (1986-87) taraftarlar mezarlığın duvarına **“neler kaçırdığınızın farkında mısınız?”** diye yazdılar.

Mutluluk ve başarıyı paylaşmak böyle bir şey! Saf ve temiz.

Nazım HİKMET “Saman Sarısı” adlı şiirinde yakın dostu **Abidin DİNO'ya** sorar. **“Sen, mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin?”** Abidin DİNO belki mutluluğun resmini yapamadı ama bugünleri yaşamış olsaydı Trabzon'da mutluluğun resmini yapacak muhteşem bir atmosfer bulacaktı.

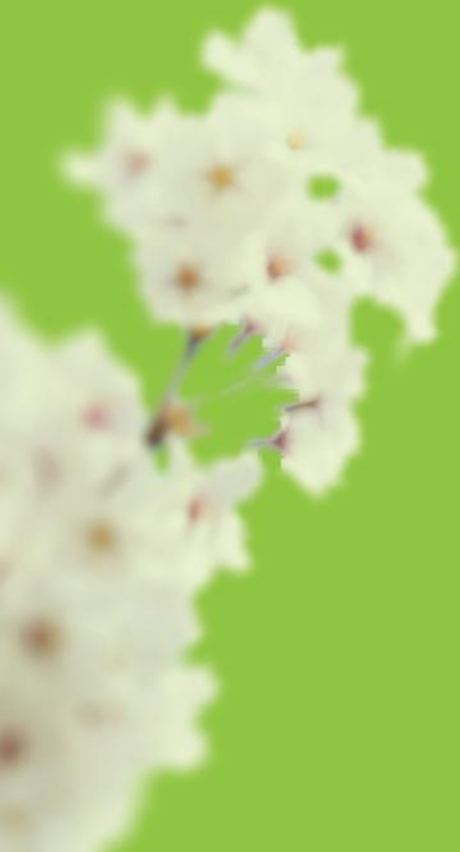

21 MART

Sevgiyle, bereketle, huzurla

NEVRUZ BAYRAMI

Kutlu Olsun

21 MART
DOWN SENDROMLULAR GÜNÜ
Kutlu Olsun

DEPREM

1 - 7 MART DEPREM HAFTASI

Ülkemizde yaşanan depremlerde hayatını kaybeden vatandaşlarımıza
Allah'tan rahmet, yaralılara acil şifa,
milletimize sabır diliyoruz.

DEPREM FELAKETİ İÇİN ULUSLARARASI DAYANIŞMA

Musa ALİOĞLU*

Ülkemizin tarihinde artık silinmez bir iz bırakan deprem bize bir şeyleri yeniden hatırlattı. Türk halkını yüceltmek ve de korumak, başkalarına önem vermemek adına öteden beri dile getirilen "Türk'ün, Türk'ten başka dostu yoktur" sözünün insani konularda geçerliliğini yitirdiğini bu depremde de yaşanan olaylarla çok net bir şekilde gördük, görmeye de devam ediyoruz.

Öncelikle, Türkiye'de bu feci depremin acı yaralarını sarmak için gece gündüz çalışan yerli (resmi ve özel) ve yabancı arama ve kurtarma ekipleri ile insani yardım kuruluşlarına teşekkür ediyorum.

İçişleri Bakanlığı deprem bölgesi için dördüncü seviye yardım alarmı verince Dünya Sağlık Örgütü'nün acil çağrısıyla dünya devletlerinin ve çeşitli ülkelerde yaşayan milyonlarca insanın deprem konusunda bize uzattığı yardım elleri, o bilinen sözü "Türk'ün, Türk'ten başka da dostu vardır" şekline dönüştürdü. Herkesi düşman görmesek bile, dost görememek anlayışından kurtulmamıza sebep olan deprem dayanışmasında, birbirlerine dost olmayan ülkelerin de Türkiye'ye destek konusunda ortak noktada buluşması bize bir şeyler anlatsa gerek. Afetin ilk saatlerinde geniş bir heyetle deprem yaramızı sarmak için gelen dost Azerbaycan ekibinin yanı sıra 1988 yılında Ermenistan'da meydana gelen depreme yardım götürmek için açtığımız İğdir- Alican Sınır Kapısı 35 yıl sonra Ermeni halkının gönderdiği yardım ekibi için açıldı. Ermenistan Dışişleri Bakanı Ararat Mirzoyan da Ankara'ya geldi.

Yeşilköylü Ermeni asıllı bir arkadaşımın bu kapı için söylediği "Bir daha kapanmaması dileğiyle" sözüne ben de aynen katıldığımı belirtmeliyim. Dostluk için verilebilecek bir başka örnek daha.

Türkiye'ye tam 10 bin kilometre uzakta, Sibirya'nın en ücra köşesinde bulunan Yakutistan Özerk Cumhuriyeti'ndeki Saka Türklerinden gelen yardım TIR'ları dostluğun ne demek olduğunu gösterdi.

Ve öteden beri dost göremediğimiz, çok yakın bir zamanda da "Bir sabah ansızın gelebiliriz" diye korkutup, tehdit ettiğimiz, komşu Yunan halkının "Bir sabah ansızın" bize yardım için geldiklerini, Dışişleri Bakanları Nikos Dendias'ın da geçmiş olsun demek için bizzat kalkıp Adana'ya gelmesini nasıl izah edeceğiz? Diyebilirsiniz ki biz de onlara her zaman yardım ettik. İşte dostluk ve önemli olan iyilikte buluşmak.

Politik amaçla düşmanlıkla suçladığımız ama deprem enkazı altında kalanları kurtarmak için ilk gelenler arasında İngilizlerin de bulunduğu gerçeğini nasıl inkar edebiliriz ki? Demek bu da dostluk.

Yine daha düne kadar ağır bir dille itham edip suçladığımız İsrail Devleti, 'Zeytin Dalları' adlı geniş ekiple depremde can kurtarmak için gelenlerin arasındaydı.

Demek ki dostluk böyle günlerde daha iyi belli oluyor, dostlarımızı da tanıyoruz.

Türk halkına büyük sempati besleyen Küba Hükümeti, depremde yaralanan insanların tedavisinde görev alacak olan 32 doktoru Kahramanmaraş'a gönderdi.

76 kişiden oluşan Vietnamlı askeri grup Türk halkına yardım için seferber oldu.

Meksika'dan, Singapur'dan gelen arama kurtarma ekiplerine ve enkaz altındaki insanları bulup çıkaran o hassas burunlu canlara ne kadar teşekkür etsek azdır.

* Gazeteci - Yazar

Doğru mu bilmiyorum ama Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği'ne giden dost bir Pakistanlı deprem yardımı olarak tam 30 milyon dolar bağışta bulunmuş.

Politik olarak Türkiye'ye iyi bakmayan Sınır Tanımayan Doktorlar rgt de bir kampanyayla depremedeler için 5.1 milyon dolar yardım toplayıp gönderdi.

Yardımları bizim için çok anlamlı olan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Duhok'tan sağlanan 23 TIR'lık yardım malzemesini bizzat liderleriyle Türkiye'ye getirdiler.

Birleşmiş Milletler İnsani Yardımdan Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Martin Griffiths, deprem bölgesinde "İnsani ihtiyaçların karşılanması için acil uluslararası yardım çağrısında" bulduklarını ve 130'dan fazla ülkenin ilk yardım, arama kurtarma ekiplerini bölgeye gönderdiğini kaydederek "Arama ve kurtarma ekipleri yerlerini, yardım kuruluşlarına bırakacak" dedi.

n yargılarımızdan arınıp, insanlık ailesinin birer ferdi olduğumuzu hiç unutmadan bugün bize yardım için gelen arama ve kurtarma ekiplerine, sağlık görevlilerine ve onların hkmetlerine teşekkür etmek boynumuzun borcu.

Birleşmiş Milletler ve bağlı Dünya Sağlık rgt'nün yaptığı acil durum çağrısıyla Türkiye'ye ve Türk halkına yardımda tam bir yarış sergileyen tüm devletlerin halklarının da bizim kardeşimiz olduğu gerçeğini hiç aklımızdan çıkarmadan, onların da başlarına gelecek felakette bizim de aynı şekilde yardıma koşmamız gerektiği gerçeğini asla unutmayalım.

Başın sağ olsun, geçmiş ola Türkiye'm..

AKADEMİK | ARAŞTIRMA

DOĞANIN YIKICI GÜCÜ: DEPREMLER

Sadettin KORKMAZ*

Ülkemizde son üç ay içinde önce Düzce’de sonra Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan’da üç büyük ve çok sayıda küçük ölçekli depremler meydana geldi.

Uzun yıllardır suskun olan Doğu Anadolu Fayı 200 km boyunca kırılarak büyük bir şiddet ve yıkımla uyandı.

6 Şubat 2023 Pazartesi sabah saat 04.17, Kahramanmaraş-Pazarcık 7.7; öğleden sonra saat 13.24 Kahramanmaraş-Elbistan 7.6 büyüklüğündeki depremlerle derinden sarsıldı.

Bu depremler başta Kahramanmaraş, Hatay ve Adıyaman olmak üzere Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Malatya, Osmaniye, Kilis ve Diyarbakır illerinde yıkım, hasar ve binlerce insanımızın can kayıplarına neden oldu. Bu deprem etkilediği alan ve can kaybı bakımından 1939 Erzincan ve 1999 Marmara (Gölcük ve Düzce) depremlerinden çok daha büyük bir deprem olarak tarihe geçmiştir.

23 Kasım 2022 Çarşamba sabah saat 04.08’de Düzce’de meydana gelen 5.9 büyüklüğündeki deprem, başta İstanbul olmak üzere Ankara, Bolu, Sakarya ve Zonguldak gibi çevre illerden de hissedildi. 1999 Düzce depreminden sonra bölgedeki yapıların yenilenmesi sonucu bu depremde hiç can kaybı olmadığı gibi binalarda da yıkıcı hasarlar meydana gelmedi. Bu deprem bize sağlam zeminler üzerinde kurallara uygun dayanıklı binaların yapılması sonucu can kaybının olmayacağını göstermiştir. Dünyanın en aktif deprem kuşağı üzerinde bulunan Japonya’da 7 büyüklüğündeki depremlerin bile yüksek binalar dahil, şehirlerde çok fazla yıkım yapmaması ve can kaybına neden olmaması tamamen zemin ve bina teknolojisi ile ilgili bir durumdur.

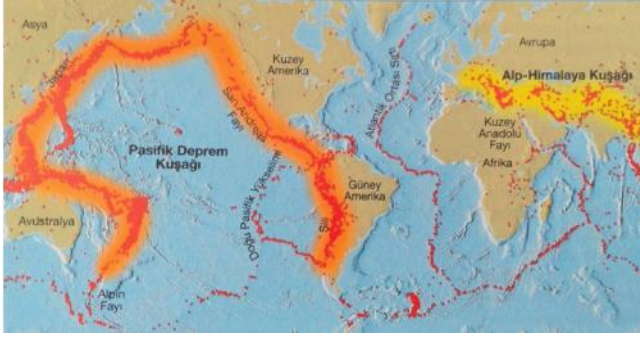
Doğal Afetler ve Deprem Oluşumu

Üzerinde yaşadığımız dünya canlı olup, her gün değişmekte ve sarsılmaktadır. Depremler, yanardağlar, heyelanlar, buzul hareketleri, akarsuların ve rüzgarların aşındırması, kasırgalar, seller ve taşkınlar bunun en önemli kanıtlarıdır. Yeryüzü sürekli olarak hareket halindedir. Ancak bizler, yavaş olan hareketleri her zaman hissedemeyiz, buna karşın çok ani ve hızlı olan deprem dalgalarını ise şiddetli bir şekilde hissederiz. Doğada en ölümcül ve yıkıcı tahribatı yapan olay depremlerdir.

Yeryüzünde duyulan ve insanlar tarafından hissedilen yer sarsıntılarını “deprem” veya “zelzele” adı verilir. Bu hareketler, basınç ve gerilmelerle oluşan tektonik hareketlere bağlı yer içinde ve yer kabuğunda meydana gelen ani kırılmalar sonucu açığa çıkan deformasyon enerjisinin sismik dalgalar şeklinde hissedilmesidir. Yer altındaki ilk kırılma noktası depremin odağını oluşturur. Buradan her yöne deprem dalgaları yayılır. Odak noktasının yer yüzünde rastladığı yere de dış merkez denir. Depremin en şiddetli etkisi burada ve çevresinde görülür.

Dünyamızı tıpkı bir portakal kabuğu gibi saran ve sert kayalardan oluşan ve ortalama 40 km. kalınlığa ulaşan yerkabuğu bütün olmayıp, yap-boza benzer kıta parçalarından meydana gelmiştir. Kıta kenarları göreceli olarak hareket eder. Bu sınırlar dünyadaki aktif volkanların ve büyük depremlerin oluştuğu yerlerdir (Şekil-1). Büyük depremler sonucu yeryüzünde kilometrelerce uzunlukta faylar, kırıklar ve çatlak sitemleri gelişir. Deniz tabanında meydana gelen depremler de tsunami adı verilen ve kıyı kesimleri yıkan dev dalgaları oluşturur.

* Prof.Dr. KTÜ Emekli Öğretim Üyesi

Şekil-1 Dünyanın aktif volkanları ve büyük deprem kuşakları (ABD Jeoloji Kurumu)

Depremler sonucu üç değişik tipte deprem dalgası yayılır. Bu dalgalar sismogramların olduğu kayıt merkezlerine belirli aralıklarla ulaşırlar. Kayıt merkezlerine gelen ilk dalgalara P (birincil) dalgaları denir. Bunlarda titreşim hareketi yayılma doğrultusundadır. Bu dalgalar çok fazla hasar yapmazlar. Kayıt merkezine daha geç gelen dalgalara S (ikincil) dalgaları denir. Bunların titreşim hareketi yayılma doğrultusuna dik düzlem üzerinde aşağı-yukarı doğrudur. Kayıt merkezlerine en son gelen dalgalara da L (yüzey veya uzun) dalgalar denir. Depremlerde esas yıkımı bu dalgalar yapar.

Depremlerde boşalan enerjinin şiddeti ölçülerek depremlerin büyüklükleri (magnitüt) belirlenmektedir. Bunun için 1930'lu yıllarda enerji şiddetini ölçen bilim insanı Richter'in adına ithafen depremlerde Richter ölçeği kullanılmaktadır. Bugüne kadar meydana gelen depremler istatistiki olarak incelendiğinde kaydedilen en büyük magnitüt değerinin 9.1 ile 2004 Sumatra, 9.2 ile 1964 Alaska ve 9.5 ile 1960 Güney Şili depremlerinin olduğu görülür. Deprem dalgalarının oluşturduğu yıkım ve hasara göre de deprem şiddeti ölçeği kullanılır.

Bugüne kadar yapılan bilimsel araştırmalara göre, depremlerin hangi bölgede ve ne zaman olacağı konusunda tahmin yapmanın çok zor olduğu görülmüştür. Buna karşılık dünyanın nerelerinin deprem bölgesi olduğu yapılan jeolojik ve jeofizik araştırmalarla kesin olarak bilinmektedir. Yapılan istatistik çalışmalara göre yılda yaklaşık 800 bin civarında depremin olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu depremlerin büyük çoğunluğu insanlar tarafından hissedilmeyip, sadece sismogramlar tarafından kaydedilmektedir.

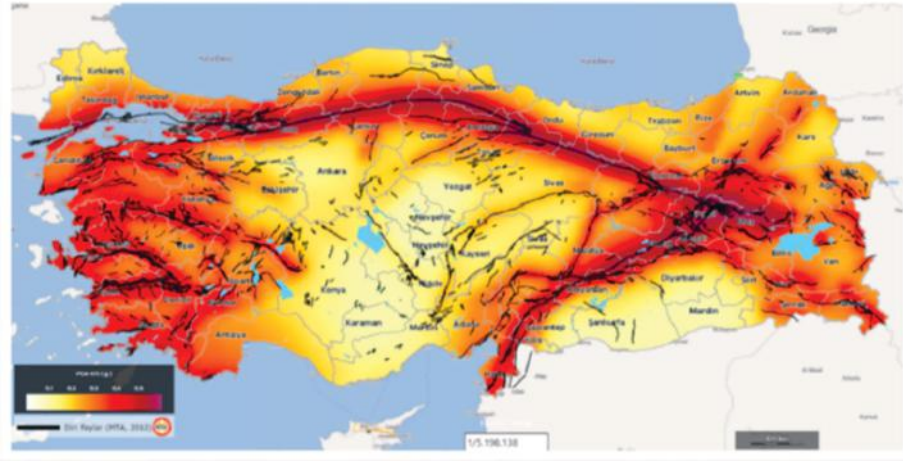
Türkiye'nin Depremselliği ve Ana Fay Hatları

Ülkemiz Alp-Himalaya dağ kuşağında yer almakta olup, bu kuşak tektonik yönden çok aktif bir bölgedir. MTA tarafından hazırlanan ülkemizin aktif fay haritası incelendiğinde başta Kuzey Anadolu olmak üzere, Doğu Anadolu ve Batı Anadolu bölgelerinde çok sayıda, Orta Anadolu bölgesinde daha az sayıda fay ve kırık sistemlerinin olduğu görülmektedir (Şekil-2).

Şekil-2 Türkiye Aktif Fay Haritası (MTA, 2022)

MTA ve AFAD tarafından renkli hazırlanan Türkiye Deprem Tehlike Haritasında koyu kırmızı alanlar deprem riskinin en fazla olduğu bölgeleri gösterirken, açık renkler daha az riskli bölgeleri göstermektedir (Şekil-3). Bu bölgelerde meydana gelebilecek 7 büyüklüğünde bir deprem çok geniş alanlarda hissedilebilir ve önemli yıkımlar yapabilir.

Şekil-3 Türkiye Deprem Tehlike Haritası (MTA ve AFAD, 2019)

Ülkemizde, geçmişten günümüze önemli depremlerin meydana geldiği büyük ölçekli aktif fay hatları şunlardır :

Kuzey Anadolu Fay Hattı: Çanakkale-Saros körfezinden başlayarak Erzincan'a kadar uzanan 1500 km. uzunlukta bir faydır. 1999'da 7.4 büyüklüğünde Gölcük depremi bu fayın kırılmasıyla oluşmuştur. En aktif ve en tehlikeli faydır. Saros Körfezi'nden başlayan KAF, Marmara Denizi, Sapanca Gölü, Adapazarı, Tosya ve Erzincan üzerinden Van Gölü kuzeyine kadar uzanır. Fay her yıl 1-1,5 cm hareket etmektedir. Bu fay hattı üzerinde meydana gelen başlıca büyük depremler şunlardır: 1912'de 7,3 büyüklüğünde Mürefte; 1939'da 7,9 büyüklüğünde Erzincan; 1942'de 7 büyüklüğünde Erbaa-Niksar; 1943'te 7,2 büyüklüğünde Ladik; 1944'te 7,5 büyüklüğünde Bolu-Gerede; 1951'de 6,9 büyüklüğünde Çankırı-Kurşunlu; 1957'de 7,1 büyüklüğünde Bolu-Abant; 1967'de 7,2 büyüklüğünde Mudurnu; 1992'de 6,6 büyüklüğünde Erzincan; 1999'da 7,4 büyüklüğünde Gölcük ve 1999'da 7,2 büyüklüğünde Düzce depremleridir.

Doğu Anadolu Fay Hattı: Hatay'dan başlayarak Bingöl'e kadar uzanan bir faydır. Karlıova'da Kuzey Anadolu Fayı ile kesişir. Bu bölgede meydana gelen başlıca büyük depremler şunlardır : 1930'da 7,6 büyüklüğünde Hakkari; 1949'da 6,7 büyüklüğünde Bingöl Karlıova; 1966'da 6,9 büyüklüğünde Muş- Varto; 1976'da 7,5 büyüklüğünde Van-Çaldıran; 2003'te 6,4 büyüklüğünde Bingöl; 2011'de 7,2 büyüklüğünde Van-Tabanlı ve 2020'de 6,8 büyüklüğünde Elazığ depremleridir. Son olarak 7.7 büyüklüğündeki Kahramanmaraş-Pazarlık ve 7.6 büyüklüğündeki Kahramanmaraş-Elbistan depremleri de bu fay hattı üzerinde meydana gelmiştir (Şekil 4).

Şekil-4 Deprem bölgesindeki tren raylarında meydana gelen fay atımı

Batı Anadolu Fay Hattı: Batı Anadolu'da yaklaşık doğu batı uzantılı, kuzeyden güneye doğru 9 büyük fay sıralanır. Bu faylar daha çok graben (çöküntü) ve horst (yüksekti) adı verilen ve gerilmelere bağlı olarak gelişen faylardır. Bu bölgede meydana gelen en büyük deprem 1970'te 7,2 büyüklüğündeki Gediz ve 2020'de 6,6 büyüklüğündeki İzmir-Seferihisar depremleridir.

AFAD verilerine göre, Türkiye'de aletsel ölçümlerle deprem kaydı yapılmaya başlanan 1900'den bugüne kadar yaklaşık 17 bin deprem kaydedilmiş olup, bunlardan 230 deprem 6 ve üzeri büyüklüğündedir.

Son yüzyılda ülkemizde meydana gelmiş ve ölü sayısı en az binin üzerinde olan başlıca depremler şunlardır :1939 Erzincan depremi 7.9 büyüklüğünde ve ölü sayısı 33 bin; 1942 Erbaa depremi 7 büyüklüğünde ve ölü sayısı 3 bin; 1943 Ladik depremi 7.2 büyüklüğünde ve ölü sayısı 4 bin; 1944 Gerede-Çerkeş depremi 7.2 büyüklüğünde ve ölü sayısı 4 bin; 1966 Varto depremi 6.9 büyüklüğünde ve ölü sayısı 2400; 1970 Gediz depremi 7.2 büyüklüğünde ve ölü sayısı 1000; 1975 Lice depremi 6.6 büyüklüğünde ve ölü sayısı 2300; 1976 Muradiye depremi 7.5 büyüklüğünde ve ölü sayısı 3800; 1983 Erzurum-Kars depremi 7.8 büyüklüğünde ve ölü sayısı 1100; 1999 Marmara depremi 7.4 büyüklüğünde ve ölü sayısı 17 bin beşyüzdür. 2023 Kahramanmaraş-Pazarcık depremi 7.7 ve Elbistan depremi 7.6 büyüklüğünde olup ölü sayısı 21 Mart 2023 tarihi itibarıyla 50 bini geçmiştir.

Dünyadaki Yıkıcı Depremler

Dünyanın değişik ülkelerinde meydana gelen depremlerde de binlerce insan ölmüş ve şehirler yıkılmıştır. Amerikan Jeoloji Kurumu'nun verilerine göre büyüklükleri 6,5 ile 9,5 arasında değişen ve yüzbinlerce insanın ölmesine neden olan büyük depremler şunlardır : Çin'de 1290 yılında 100 bin kişi, 1566 yılında 830 bin kişi ve 1976 yılında 255 bin kişi; Portekiz'de 1755 yılında 70 bin kişi; İtalya'da 1908 yılında 120 bin kişi; Japonya'da 1923 yılında 143 bin kişi; Peru'da 1970 yılında 70 bin kişi; Ermenistan'da 1988 yılında 25 bin kişi; İran'da 1990 yılında 50 bin kişi ve 2003 yılında 41 bin kişi; Hindistan'da 2001 yılında 25 bin kişi; Sumatra adasında 2004 yılında 230 bin kişi; Pakistan'da 2005 yılında 86 bin kişi ve Haiti'de 2010 yılında 230 bin kişi ölmüştür.

Son Sözümüz

Gelecekte hem ülkemizde ve hem de dünyanın değişik bölgelerinde depremler ve benzeri doğal afetler meydana gelmeye devam edecektir. Çünkü bunlar kaçınılması ve engellenmesi mümkün olmayan doğal olaylardır. Günümüzde insanoğlu depremlerin hangi bölgede ve zaman olacağını önceden tahmin etme ve bilme imkanına sahip değildir. Buna karşılık dünyada nerelerin deprem bölgesi olduğunu çok iyi bilmektedir. Dolayısıyla şehir yerleşim alanları ile binalar için sağlam zeminleri olan bölgeler seçilebileceği gibi, her türlü afete ve depreme dayanıklı binalar da yapılabilir. Böylece doğanın neden olduğu büyük felaketler önlenemez ama en aza indirilir.

Son sözümüz;

Depremler doğanın değiştirilemez bir kanunudur ve olmaya devam edeceklerdir.

İnsanları depremler değil, kendi yaptıkları binalar öldürmektedir.

Bu nedenle, bilimin ve bilim insanlarının uyarılarını lütfen dikkate alalım.

LİYAKAT SORUNU NASIL ÇÖZÜLÜR?

Mustafa ÖZDEMİR*

Liyakat, ülkemizin en derin sorunlarından birisi olduğu için hemen herkes bu konudan haberdardır. Buna rağmen kısa bir tanımını vermek ve dinimizin bu konuya nasıl baktığını kısaca belirtmek yararlı olur.

Liyakatin en özlü tanımı şudur: **“Liyakate göre icraat yapmak, elimizdeki iş ve görevleri en iyi şekilde yapabilecek yetenekteki kişilere vermektir”**. Kur’an-ı Kerim’de bu konuyu işleyen çok ayet var. Ancak bir ayet var ki onu uygulayan toplumlar hem kısa sürede refaha, demokrasiye ve zenginliğe ulaşırlar. Hem de çağdaş rakiplerle yarışmayı başarırlar. Nisa Suresi 58: **İşi ehline veriniz, insanlara arasında adaletli davranınız.**

Bu ayet bizim dinimizin temel kaynağında var. İnsanın aklına şu gelir: “Acaba bu muhteşem kuralı Müslümanlar uyguluyor mu?” Anlamını bilsek de bilmesek de bu ayetleri hatimlerde okuyoruz. On binlerce din görevlimiz bunları okuyor. Hatta önemli bir kısmımız da anlamını biliyor. Ama ne yazık ki Türkiye dâhil bu muhteşem ayeti halkı Müslüman olan ülkeler uygulamıyor. Peki, hangi milletler uyguluyor? Tabii ki demokrasinin işlediği ülkeler uyguluyor. Belki onların elinde böyle bir temel kaynak yoktur. Ama zaten **“iş ehline vermek ve insanlar arasında adaletli davranmak”** insan hakları arasında en temel haklardan birisidir. Bunu uyguluyorlar.

Ülkemiz bu konuda şöyle davranıyor: KPSS gibi sınavlar yapıyor. İlke olarak bu sınav liyakat belirlemek için yapılıyor. Ama buna hemen rezervler konuyor. Örneğin deniyor ki taban puan 70’dir. Bundan yukarı yeterli sayılacaktır. Burada liyakat ihlali başlıyor. Yöneticilerin keyfine bırakılan bu aralık hemen sadece din ihlali değil, insan hakkı ihlali olarak kullanılıyor. Sınavda 100 alan atanamıyor, 70 alan atanıyor. Ne olur ne olmaz bu hile tutmaz düşüncesi ile bir de bunun arkasına mülakat ekleniyor. Mülakat uygar ve demokratik ülkelerde bir yetenek belirleme yöntemidir. Bazı ülkeler bu eylemi kayıt altına alır. Bazıları da sınavı yapan personeline öylesine güvenir ki kayıt altına almayı düşünmez. Oysa mülakat sınavı bizim gibi ahlaken çökmüş ülkelerde liyakati ne olursa olsun kendi adamını almak için, yani hileyi katlamak için yapılmaktadır. Bu hile öyle açıktan yapılıyor ki mülakatı yapanlar kayıt altına almıyor, hile bu insanlar için normal davranış olarak yansıyor. Dürüstlük ve gerçek Müslümanlık sahte bir yüz kazanıyor.

Demokrasi ahlakına karar veren ülkeler din, ırk, akrabalık gibi kimliklere bakmadan “bu işi kim iyi yapar” ona bakıyor. Sonuçta demokratik ülkeleri her işe özel olarak uyan liyakatli kimseler yönetiyor. **Bizim gibi ülkeleri de orta zekânın altındaki kimseler yönetiyor.**

Bu kez Uzak Doğu’dan bir örnekle durumu belirleyelim: **SİNGAPUR**, bu ülke **liyakatokratik** bir demokrasi ile yönetiliyor. Fazla ayrıntıya gerek yok. Bu ülkede yaşayan insanların sadece %12’si Müslümandır. Ama halkın tamamı demokrattır. Bu nedenle liyakatinin yüksek olduğuna inandıkları bir Müslüman kadını cumhurbaşkanı seçiyorlar: Başörtülü **Halime Yakob**.

İşte Singapur’da huzur, zenginlik, insan hakları gibi tüm insani değerler tepelerde. **Kişi başı ortalama gelir 80 bin dolar**. Singapur bütün insani liglerde listenin ilk beşinde olan bir ülkedir. İslam ülkeleri dediğimiz ülkeler insani liglerde yoktur. Ya böyle bir sıralamaya girmekten korkarlar ya da girince rezil olurlar. Özgürlükte Kuzey Kore ile yarışırız. Müslümanlıkta sözde Müslümanlar olarak (iman ve ibadet dışında) ilk 100’e hiç giremeyiz. O zaman iman ve ibadet gerçek olabilir mi, çok küçük bir azınlığın olabilir. **Yani kısaca İslam Ülkeleri Müslüman değildir**. Ayrıca orta zekânın altında hilekâr insanlar tarafından yönetiliyorlar. Aksi ise istisnadır. Bu çok sert oldu demeyin. İçeriğe bakın lütfen!

* Prof.Dr. KTÜ Emekli Öğr. Üyesi

Peki, üstün zekâlı ve işin ehli kimseleri değerlendirdik, diğerlerini ne yapacağız? Onları da değerlendireceğiz. Einstein'ın güzel bir sözü var. **"Tüm canlılar dâhidir, İnsanlar da öyledir. Bir balığı ağaca çıkarmaya çalışırsanız o aptaldır. Ama onu suya bırakırsanız dahi bir yüzücüdür"** diyor. Tanrı, tüm insanlara bazı alanlarda üstün yetenek vermiştir. Eğitim o yetenekleri keşfetmek üzere yeniden düzenlenmelidir. Herkesin en az bir alanda yeteneği vardır, ama üstün zekâlıların çoğunlukla çok alanda yeteneği vardır. Elbette bazı orta zekâlılar arasında iyi yönetme yeteneği olabilir. Buna çok örnek yok. Ama bir örnek var: İngiliz devlet adamı **Winston Churchill** orta zekâlı bir kişiliktir. Ancak bizi Çanakkale'de yenemese de büyük devlet adamıdır. Sanat alanında daha çok örnek vardır. Bizim bir piyano sanatçımız vardır, alanında bir dehadir. Ama orta zekanın altındadır.

Tüm bunlar demokratik ortamda başarılıdır. Türkiye tam demokrasiye geçmedikçe asla ve kat'a gelişmeyi ve zenginliği başaramaz.

Liyakat sorunu demokrasiyi tam uygulamakla çözülür. Zaten insanlığın en büyük öğretileri olan bütün dinler böyle emrediyor. Demokrasiler ise bu büyük öğretilere en uygun yönetim biçimidir. İslam dinine de en uygun yönetim biçimi demokrasidir.

Mehmet Akif Ersoy'un bir Avrupa gezisinden sonra kendisine sorulan bir soruya verdiği cevapla yazımı özetlemek istiyorum:

"Avrupa'da gördüklerinizi özetler misiniz?"

"İŞLERİ DİNİMİZ GİBİ, DİNLERİ İŞİMİZ GİBİ."

Benzer bir yaklaşımı Pakistanlı düşünür Muhammed İkbâl de şöyle anlatıyor:

"BATIYA GİTTİM İSLAMI GÖRDÜM AMA ORADA MÜSLÜMAN YOKTU. DOĞUYA DÖNDÜM, BURADA MÜSLÜMAN VARDI, İSLAM YOKTU."

ROBOTLAR VE İNSANLAR

Ömer DEMİR*

* Prof. Dr. Ankara Sosyal Bilimler Ün. Siyasal Bilgiler Fak. Ekonomi Böl. Bşk.

Gün Gelir Robotlar ve İnsanlar Karşı Karşıya Gelir mi?

Günümüzdeki yeniliklerin olası sonuçlarının tartışılmasında, işgücünün robotlarla ikame edilmesi nedeniyle gelecekte insanların işsiz kalacağına dair bir kaygı çoğu zaman örtük, zaman zaman da açık biçimde gündeme gelmektedir. Özellikle yapay zekâ ile çalışan ve yeni bilgileri bir sonraki aşamada kullanabilen bu özelliği ile de düşünüyor izlenimi veren makinelerin hayatımıza daha çok girmesi bu tartışmaları daha da hararetlendirmektedir. Aslında robotların insanların işlerini ellerinden alacağı yaklaşımı, insanlık için çok yeni bir düşünce değil. İnsanların işlerini kolaylaştıran bütün makinelerin bir ölçüde işgücünü ikame etmesi nedeniyle her yeni icat, sadece emeği ile hayatını kazananlar tarafından sürekli gündemde tutulur.

Makine Düşmanlığının Tarihi Eski

İngiltere’de 1811-16 yılları arasında makinelere savaş açan Ned Ludd adlı İngiliz işçinin başlattığı Luddizm (makine düşmanlığı) benzeri tepkiler, özellikle kitlesel istihdam azalmasına yol açan yeniliklerde, yeni Luddizm olarak zaman zaman teknolojik yenilik gerçekleşen yerlerde görülür. Bugün uzun vadede yararlı hale geldiği konusunda neredeyse tam bir görüş birliği olan ve maliyetleri düşüren ama işgücüne olan talebi azaltan tüm makineleşme ve otomasyon uygulamalarına geçmişte gösterilen aşırı tepkileri tümüyle geçmişe ait bir tutum olarak göremeyiz. İşgücüne olan ihtiyacı azaltan tüm yenilikler, her dönemde o sektörlerde çalışan ve işini kaybetme riskiyle karşılaşanlar tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştır. Teknolojik yenilik yüzünden işsiz kalan hiç kimsenin “ben işsiz kaldım ama üretim maliyetleri düştü, sonuçta mal veya hizmetlerin piyasa fiyatı azaldı, ülkem için veya insanlık için daha iyi oldu” demesini beklememeliyiz. Açıkça makinelere saldırmasa da işini kaybedenler, işsiz kalmalarına yol açan yenilikleri dolaylı yollardan mahkum eden yaklaşımlara meyleder. Bunun en yumuşak tezahürü, çoğu zaman, makineler insanlardan daha kusursuz iş yapmalarına rağmen, onların yaptığı işin insaninkiyile aynı kalitede olamayacağı ileri sürmektir. “El yapımı” olanı değerli görmenin arkasında biraz az üretilmesi varsa biraz da makinelere karşı bu tepki var.

İşsizlik yaratan teknolojik gelişmeler, işlerinden olanların sadece gelirlerini değil, sosyal statülerini de büyük ölçüde aşındırır. İnsan emeği ile yapıldığı için övgüler alan birçok ürün (dokuma, mobilya, el sanatları vb.) makineler ile daha kısa sürede, daha kusursuz ve daha bol miktarda ve üstelik de daha düşük maliyetle üretildiğinde, bir nevi onu önceden üreten emeğin sahibini de değersizleştirir. Her sayfayı kusursuz biçimde çoğalttığını düşünen bir müstensihin yerine geçen matbaa makinelerine, o müstensihin duyduğu tepkiyi tahayyül edin. Örneğin yirmi yılda her gün çok çalışarak edindiğiniz kusursuz sayfa çoğaltma becerisi ile yaptığınız işi sizden daha az hata ile ve çok kısa sürede binlerce nüsha çoğaltarak yapan bir alet, olsa olsa “şeytan işi” olabilir! Bu durum, emeği ile geçinen kişilerde sosyal alınganlık ve teknoloji karşıtlığı gelişmesini anlamamızı kolaylaştırır.

Bu ve benzer gerekçelerle (sendikal gücün kaybolması gibi) işçi sendikalarının ve meslek birliklerinin insan gücüne olan ihtiyacı azaltan yeniliklere karşı daha çok korumacı bir tutum takınmalarına şaşmamak gerekir.

Bugün de gelecekteki tam otomasyon öngören yapay zeka ile desteklenen akıllı sistemlerin insanları işsiz bırakacağına dair ciddi bir kaygının varlığından söz edilebilir. Bu yaklaşımları net biçimde ortaya koymak için teknolojinin geleceği ve bunun sosyal sonuçları konusunda iyimser ve kötümser olmak üzere iki ayrı ideal tip yaklaşım tarzından bahsedebiliriz. Teknolojinin geleceği konusundaki kötümser yaklaşım, teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin insanın yapabildiği her şeyi yapacak kadar gelişmeyeceğini savunur. Bunun doğal sonucu sosyal-iyimserliktir. Çünkü eğer robotlar insan emeğini tümüyle ikame edemeyeceklerse her zaman insana ihtiyaç olacaktır, makineler tümüyle insanların yerine geçemeyecektir.

Tersine teknolojinin geleceği konusunda iyimser yaklaşım ise, gelecekte yüksek beceri gerektiren işler konusunda da makinelerin işgücünün yerine ikame edileceğini savunur. Eğer bir gün teknolojinin gelişmesiyle robotlar şu an insanların yaptığı her şeyi yapar hale gelecekse, bu insanların üretim sürecindeki rolleri konusunda sosyal karamsarlık getirir. Yani tekno-iyimserlik sosyo-kötümserlikle sonuçlanır. Bu iki uç yaklaşıma biraz yakından bakalım.

Tamamlayıcı ve İkame Edici Teknolojiler

İnsanların işlerini aletlere yaptırmalarının tarihi eskidir. Teknolojiyi bir işi yapmanın yol ve yordamı ile onu yapmayı kolaylaştıran her şey olarak tanımlarsak, üretimde insana yardımcı olan tüm alet ve makineler, bugün bize çok ilkel özelliklerde görünseler de birer teknoloji ürünü olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda insanlık tarihini dönüştürücü etkileri bakımından en büyük yeniliklerden biri, toprağın belirli bir derinlik içinde alt üst edilmesini sağlayan sabanın icadıdır. Yerleşik tarıma geçişte sabanın rolü, sanayileşmede buhar makinesinin veya dijitalleşmede mikroçiplerin rolüne eşdeğerdir.

İnsan ile alet-makine ilişkilerinde tamamlayıcı ve ikame edici olmak üzere iki temel etkiden bahsedebiliriz. Tamamlayıcı etki, geliştirilen alet veya makinelerin insanın bir kısım işlerini üstlenerek ona yardımcı olması ve işini kolaylaştırmasıdır. Bıçaktan mutfak robotuna; süpürgeci elektrikli süpürgeye; sabandan traktöre kadar, aradakilerle birlikte birçok alet veya makineyi bu kapsamda sayabiliriz. Bu tür alet ve teknolojik ürünler, kendiniz veya sizin için ücretli çalışan birisinin yapacağı işleri daha kısa sürede, daha az zahmetle, hatta daha kusursuz ve iyi yapmanıza yardımcı olurlar. İnsan emeği bu aletlerle birlikte çok daha verimli hale gelir. Aletler ne kadar iyi olursa olsun ancak insan emeği ile birleştiğinde işe yarayacağı için bu ilişki bir tamamlayıcılık ilişkisi olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar, örneğin bir traktör onlarca işçinin yapacağı işi onlardan daha kısa sürede, hızlı ve iyi yapmak suretiyle insan emeğine yönelik bir ikame işlevi görse de son tahlilde çalışmak ve iş görmek için bir insana ihtiyaç duyduğundan yine de tamamlayıcılığı ağır basan bir özellik taşır.

Ancak robot süpürge, sürücüsüz traktör gibi makineler işin rengini bayağı değiştirir. Bu "akıllı" denen makineler, insanın gözetim ve müdahalesi olmadan, önceden tanımlanan sınırlar çerçevesinde kalmak şartıyla, kendilerine verilen işleri baştan sona bir insan gibi yapabildikleri için diğerlerinden temelde farklılaşmaktadır. Bu şekilde insan yerine aynı işin baştan sona makine tarafından yapılması ve işgücünün tamamen devre dışı kalması durumundaki makine-insan ilişkisine de ikame etkisi diyelim. Her tamamlayıcı etkisi olan alet veya makinenin son tahlilde sağladığı avantaj durumuna göre (örneğin bir saatlik işi 10 dakikada yapmak gibi) birim işgücü bağlamında bir kısmi ikame etkisi olsa da tümüyle ikame ile sonuçlanan yeniliklere göre sosyal sonuçları bakımından önemli farklılıklar taşıdığı gayet açıktır. Bu farklılık, insan gücünün tümüyle üretim dışına itilmesidir. Üretim dışında kalan insan gücünün üretimden pay alma iddiası da ortadan kalkacağı için bu durumun ima ettiği ekonomik, siyasal ve sosyal sonuçlar çok farklı olacaktır. Bu nedenle insanlar için ürkütücü ve korkutucu olan teknolojinin tamamlayıcı değil bu ikame etkisidir.

Yapay zekanın yoğun kullanıldığı robot teknolojilerinde insana özgü özelliklerden olan muhakeme etme, uygun sonuçlar çıkarma ve karar verme özelliklerini de içeren yeteneklerle donatılmış robotların tamamen insanların yerine geçebileceğine dair senaryolar genel bir sosyal karamsarlık yaymakta, geleceğe dair tedirginlik meydana getirmektedir. Olası bazı senaryolara bakalım.

Tekno-iyimser yaklaşıma göre gelecekte robotlar bugün alet ve makinelerden destek alsalar da sonuçta bugün insanlar tarafından yapılan ve yüksek beceri gerektirdiği için makinelere devredilemeyeceği düşünülen pek çok işi kendi başlarına üstlenebileceklerdir. Bu bağlamda akla gelebilecek farklı örnekler üzerinden konuyu netleştirmeye çalışalım.

Bugün toplam dünya üretimi 150 trilyon dolar dolayında hesaplanmaktadır. Ortalama olarak hizmetler sektörünün payı yüzde 68, sanayinin yüzde 28 tarımın ise yüzde 4 civarındadır. Bu üretimin gerçekleşmesinde çalışan işgücünün ise yüzde 23'ü sanayide, yüzde 27'si tarımda ve geri kalan yüzde 50'si de hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Ortalama işsizlik oranı yüzde 5.5 tir. Gelişmiş ülkelerde hem üretimin hem de çalışanların hizmetler sektöründeki payı daha da artmaktadır. Tarım ve sanayide makineleşme oldukça hızlıdır ve dev makineler hızlıca insan işgücünün yerini almaktadır. Nerdeyse insan eli değmeden robotların ürettiği araba, mobilya, ev ve mutfak eşyası, giyim sektörüne ait robotlar her geçen gün artmaktadır. Tamamen insansız araçlar henüz sınırlı olmakla birlikte yapay zeka çalışmaları ilerledikçe bugün insanların yaptığı bir çok denetim işi bilgisayarlar yoluyla yavaş yavaş makinelere geçmektedir.

Asıl Tehdit Hizmet Sektöründeki Robotlar

Şu anda ekonomilerde istihdamın en büyük kısmı hizmetler sektöründedir. Hizmet sektörünün robotlaşması sonuçları bakımından çok sarsıcı olabilecektir. Asıl kaygı yaratan da budur. Zira tarım ve sanayide oransal olarak daha fazla işgücü istihdamı, hiçbir ülkenin ulusal hedefleri arasında yer almamaktadır. Hatta bu alanlarda daha az insan istihdamı ekonomiler için bir gelişmişlik göstergesidir. Tehlikeli olduğu düşünülen giderek hizmet sektörünün makineleşmesidir. Biraz neler olabileceğine dair tahminler yapalım.

Şoförsüz trafik araçları. Sık sık numunelerini gördüğümüz şoförsüz arabaları düşünelim. Bütün yolların sensörlerle düzenlendiği bir ortamda bu otopilotlu ya da otonom araçlar, trafik kurallarına insanlardan daha çok uyacağı, sonuçta en çok kazalara yol açan hız limitlerinin aşılması, uykusuz veya alkollü araç kullanımı, araçların birbirine yaklaşma mesafelerine uyulmaması gibi kural ihlallerinin yok denecek düzeye ineceği bir ortamda, bu araçların büyük ilgi göreceği ve benimseneceği söylenebilir. Özellikle nakliye işi yapan veya piyasadan araç kiralama ihtiyacı olan firmaların, insan-şoförlü araçlar piyasada olsa bile onlar yerine bu otopilotlu araçlara daha fazla talepte bulunacakları kolayca tahmin edilebilir. Çünkü bu araçlarda şoför maaşı ödenmeyeceği için, buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal güvenlik ödemeleri de olmayacaktır. Bu araçlar, kaza risklerinin daha kolay minimize edilmesi, yolların boş olma duruma göre ayarlanabilen günün her saatinde daha etkin yol kullanımı, hız limitlerine harfiyen uyma, "dur-kalk"ın az olması sebebiyle yakıt tasarrufu gibi çok yönlü avantajlar sağlayacaktır. Burada otopilot araçların bakımı için yeni teknolojiler ve bunları kullanan araç bakım istasyonları oluşacak, geleneksel araç bakım servisleri aşamalı olarak tarihe karışacaktır. Düzenli bakımı yapılan şoförsüz ulaşım araçlarının trafiğe çıkması, hayatını şoförlük ile kazananların ve onlara destek hizmeti sunan (sürücü kursları, araba bakım ve tamir işleriyle uğraşanlar, şoför aksesuarları üreten ve onların dinlenme alanlarında çalışanlar vb.) birçok iş alanlarının kapanması anlamına gelecektir. Bu şüphesiz at arabasından motorlu arabalara geçiştekinden daha büyük ve yaygın etkisi olan bir dönüşüm olacaktır.

Robot Hizmetçiler. Bugün insan eliyle yürütülen çocuk, hasta veya yaşlı bakımı konusunda ihtisaslı robot hizmetçilerin hayatımıza girdiğini düşünelim. Çocuğunuzun yaşına göre ihtiyaç duyduğu her işi, hiç kızmadan, sıkılmadan ve yorulmadan yerine getiren robot hizmetçiler, muhtemelen bugünün insan bakıcılarından birçok nedenle daha fazla talep görecektir. Çünkü bu robot hizmetçiler, ne eksik ne fazla sadece onlara önceden tanımlanan işleri ve öngörülen zamanda yapacak, işleri bittiğinde kendiliğinden ayakaltından çekileceklerdir. Gidiş-geliş saat sorunu olmayan, evde yatılı kişilere göre istismar, hırsızlık, görünmeyen alanlarda kötü muamele, kültür farkı gibi hiçbir negatif tutum riski de taşımayan bu robotlar maliyetleri uygun olduğunda ev ve iş yerlerinde hızla insanların yerini alacaklardır.

İlgili tuşa bastığınızda hemen sizi sıraya alacak ve önceden kıvamını belirlediğiniz kahvenizi yanınıza getirecek bir robot-çaycı muhtemelen geçmişteki insan çaycıları hiç aratmayacağı gibi yine insan çaycı çalıştırmanın birçok maliyetini (ücret ve ilişkili diğer maliyetler yanında mesai düzeni, zamanlılık, kıskançlık, hastalık, yorgunluk, dikkat dağınıklığı vb. yol açtığı maliyetler) ortadan kaldıracaktır.

Ortalıkta dedikodu olmaması da işin cabası. Burada da maaş pazarlığı, sigorta primi, kayıtlı veya kayıt dışı çalışma farkı maliyetleri de tümüyle ortadan kalkacaktır.

Robot Hemşire ve Hasta Bakıcıları. Aynı durum robot yaşlı bakımı hemşireleri için de geçerlidir. Günün herhangi bir saatinde yapılacak ölçümleri (ateş, kan, şeker, tansiyon vb.) hiç aksatmayan, uzaktan hareket algılayıcı ve ateş ölçerlerle donatılmış, uyku dışı hareket azalmalarını yakından takip eden sensörleri yoluyla beklenmedik durumlarda ani müdahaleleri yapan, ölçüm sonuçlarını objektif biçimde ve zaman kaybetmeden gün içinde hemen değerlendiren, gerekli iğne, pansuman, her türlü ilaç ve bakım işini kusursuz yapan ve gece gündüz hiç yorulmadan görev başında bulunan bu robot hemşirelerin hastanelerin vazgeçilmez demirbaşları arasına gireceği kesin gibi. Kim aynı işi yaptığı halde naz ve kapris yapan ve daha pahalı olan seçenekleri tercih eder ki!

Robot Doktorlar. Ateş, kan, tansiyon ve diğer tahlil sonuçlarını, hastanın kendi ve yakınlarının o güne kadarki hayat boyu hikayesiyle birleştiren, o ana kadar benzer hastaların tedavilere verdiği tepkilerin sonuçlarıyla karşılaştıran, en son çıkan bilimsel yayınlarla da güncellenen bir yaklaşımla değerlendiren online-robot doktorlar tahayyül edin. Nazınızı çekecek, her sorduğunuz soruya bıkmadan, usanmadan ve kızmadan tekrar tekrar aynı ama sizi üzmeyecek cevap verecek, her aşamada sizin rızanızı alarak bir sonrakine geçecek, yorulma bilmeden her saat aynı dinçlikte ve moralle hizmet eden sağlık çalışanı robotlar düşünün. Ne kadar deneyimli ve birikimli olursa olsun son tahlilde doktorun dikkat ve hafızasına duyarlı muhakemelere göre verilen tedaviler, hızla yerlerini, tümüyle nesnel ve veriye dayalı analizler sonucu ve bireyselleştirilmiş tedaviye doğru evrilen, randevu sorunu olmayan robot-doktorların gözetimine bırakacaktır. Muhtemelen hiçbir hasta, güncelliğini kaybetmiş bilgilerle muayene olma ve tedavi görme riskini almayacaktır. Kendilerine yüklenen güncel tedavi sürümleriyle hayat boyu öğrenmeyi bu robotlar çok daha zamanlı yapacaklardır. Sadece hizmet kalitesinde standart ve güncellik bakımından değil, doktora erişimde de şimdikine göre çok büyük bir kolaylık ve görece eşitlik sağlanacaktır. Bu sağlık robotları sayesinde sağlık hizmet arzı şimdiye kadar hiç olmadığı kadar genişleyecek, gittikçe şimdilik teoride kalan her hastanın özgül koşullarını da dikkate alan kişiye özgü modüllerle bireyselleştirilmiş tedaviye geçilecektir. Tedavi için gerekli ilaçlar da insansız hava aracı tabir edilen drone kurye yolu ile en kısa sürede ikamet edilen veya belirtilen saat aralığında bulunulan yere, depolardan ulaştırılacağı için, bugünkü anlamda eczanelere de gerek kalmayacak, eczacılık mesleği ilaç üretme şeklindeki eski haline geri dönecektir. Tıp mesleği, robotlara yüklenecek bilgilerin üretimi ve güncellenmesi yoluyla şimdikine göre çok daha araştırma odaklı hale gelecektir.

Robot Mali Danışman ve Muhasebeciler. Tüm mali kayıtları hassas biçimde inceleyen ve her türlü riski matematiksel kesinlikle hesaplayıp en uygun seçenekleri önünüze koyan veya sizin için tercihlerde bulunan mali müşavir ve muhasebeci veya yatırım danışmanı robotlar düşünün. Her türlü menkul ve gayrimenkul varlığınızın riskleri ile beraber yatırım seçeneklerini hesaplayan, ödemelerinizi tam gününde ve hiç cezaya düşürmeden banka hesabınızdan ödeyen, hesap bakiye durumunuzu günü gününe takip eden ve hiçbir kaynağınızı atıl ve verimsiz bir şekilde tutmayan bu makinler aynı zamanda sizin dışınızda kimseye de sırlarınızı vermeyen güvenilir yardımcıları olacaktır. Kritik talimatları biyolojik parmak izinizle yaparak sizin dışınızda birilerinin araya girip yanlış talimat vermesini de önleyebilirsiniz. Piyasada var olan ve sizin erişebileceğiniz her tür bilgiye kolayca ulaşabilen, düzenleyici işlemlerin sonuçlarını tam rasyonel hesaplayan ve zamanlı çalışan bu yardımcıları, mali müşavir, emlak danışmanı, muhasebeci, sigortacı vb. gibi birçok ayrı işi de aynı anda yapabilecektir. Siz sadece onu uygun biçimde talimatlandırıp, zaman zaman güncelleme, bakım ve onarım işlerini aksatmayacaksınız, o kadar. Kim bunlardan vazgeçmek ister!

Robot Yargıçlar. He türlü ulusal ve uluslararası mevzuatı, önceki benzer uygulama ve içtihatları tam ayrıntısı ile değerlendiren, çok karmaşık ifade ve belgeleri çok hızla değerlendirip mevzuatın öngördüğü kararları en ayrıntılı gerekçesine varıncaya kadar saniyeler içinde açıklayabilen robot yargıçlar tahayyül edin. Ceza indirimini yapılacak halleri ve bunların uygulanma koşullarını da titizlikle ve herkese aynı şekilde uygulayacak, işin içine duygusallık, ayrımcılık, rüşvet şüphesi karıştırmadan çok hızlı biçimde karar veren bu robot yargıçlar insan yargıçlara tercih edilecektir. Mahkeme süreçleri şimdikiyle mukayese kabul etmeyecek kadar hızlı olacak ve adalet dakika düzeyinde hiç gecikmeden tecelli edecektir. Yeter ki siz gerekli bilgileri zamanında sisteme yüklemiş olun. Temyiz süreçleri de hiçbir oyalamaya fırsat vermeden hızlıca sonuçlandırılabilir. Bireyler haklarını en iyi şekilde korumak için sadece kendi lehlerine olan delilleri mahkemeye sunma konusunda kaygı taşıyacak, bunun dışında davaya müdahale ve adaletin tecellisine dair en ufak bir şüphe duymayacak, torpil ve kayırcılık şüphesi tamamen tarihe karışacaktır. Fena mı olur?

Robot Sanatçılar. En çok beğenilen senaryoların ortak özelliklerinden yola çıkarak sürükleyici kurgular yapabilen, özgün senaryolar yazabilen, şiir, roman ve hikayeler tasarlayabilen akıllı cihazlar düşünün. Şimdiye kadar yaşamış ve eser vermiş her bir yazarın tüm eserlerindeki kelime hazinesi ezberinde, tarzlarına dair örüntüleri yakalamış, o an okuyucu olanlarla etkileşimli senaryolar oluşturabilecek bu akıllı aletlerin en gelişmiş olanları sadece size özgü ve bir defalığına yazılan öykü ve romanlar bile yazabilecek, filmler oluşturabilecek yetenekte. Öyle herkesin izlediği şeyi izlemenize gerek kalmayacak, sıkıldığınızı anladığında senaryoyu değiştirerek her seferinde başka bir şekilde akıp gidecek öyküleri olan filmler izleyeceksiniz. Netflix'e kim bakar artık. Dön dolaş aynı Kemal Sunal filmi izleme tarihe karışacak. Yaratıcı kurgu sektörü oluşacak.

Video 1: Deepfake adlı yazılım insan yüzünü yapay zeka kullanarak tanımlayıp canlandırabiliyor.

Örneğin beş farklı kültürden gelen en popüler karakterleri, temayı (macera, bilim kurgu, drama, aile, çocuk, vb.) seç, süreyi ayarla ve izlemeye başla. Yapım muhtemelen 50 saniye falan sürer. Duygu ve refleks ölçerlerden giden sinyallere göre senaryoda ufak tefek rötuşlarla herkesin beğenisine uygun kısa, orta ve uzun film ve belgeseller. Kim sabit konulu, can sıkıcı rolleri olan kahramanların başrollerde oynadığı filmler izlemeye devam eder ki! Şimdiki kültür tüketicileri için tam bir lüks olan bu yeni ürünler, zamanla isteyen her bireyin cep telefonundan bir şifre ile ulaşabileceği mesafede olacaklardır. Tabii ki bu filmlerin tasarımlarını birileri yapacaktır ve sanat sektörünün istihdamı büyük ölçüde o yöne kayacaktır.

Benzer şekilde en beğenilen müzik beste ve güftelerinden esinlenerek kişilerin zevklerine göre söz ve müziği ayarlayabilen akıllı müzik aletleri, salondakilerin beğenisine göre konuşma seyrini ayarlayabilen robot hatipler düşünün. Grup etkinliklerinde ortalamanın zevk ve beğenisine göre, bireysel etkinliklerde ise kişiye özgüleştirilmiş bu akıllı makine hatipler istenen kişiye istenen mesajı onun kapasitesine uygun biçimde anında iletebileceklerdir. Şimdiye kadar insanoğlunun tüm birikiminin bir yerde toplandığı ve harmanlandığı bu cihazlar değişen zevklere ve beklentilere anında cevap verebilen duyarlılıkta kültürel ürünler üretebildiklerinde, şimdinin insan mahsülü kültür ürünleri muhtemelen antika muamelesi görmeye başlayacaktır. Tıpkı el dokuma halıları gibi.

Robot Öğreticiler. İş geldi bizim mesleğe. En iyi anlatma tekniklerini tanıştırdığınız, mevcut bilgi birikiminin aşamalı ve ilgiye göre kategorileştirerek yüklediğiniz robot öğreticiler düşünün. Bunlar sadece öğretmeyecek aynı zamanda yetenek avcılığı da yaparak olağan dışı bir zeka ile karşılaştıklarında merkeze sinyal göndererek onun için daha etkili bir sürüm isteyeceklerdir. Hiçbir yetenek, yetenekleri yeterince gelişmemiş öğreticinin elinde heba olmayacak, herkese yeteneğine göre eğitim verilecek ve herkesin ne bildiği ve ne zaman öğrendiğinin ömür boyu izlenebileceği, kanaat notu, mülakat, anlık ölçüm yapan sınav sonuçlarıyla mukayese kabul etmeyecek kadar nesnel ve güvenilir bir öğrenme geçmişi olacak. Hayali bile güzel! Tutum aktarımı için de başka yöntemler bulunur elbet.

Video 2: Robot insana karşı (Masa Tenisi)

İnsanı Robotlara Ezdirmeyeceğiz

Teknolojinin gelişmesinin en yetenekli insanın yaptığı işleri de yapar hale geleceği tezini gerçekçi bulmayan tekno-kararsar yaklaşım, insan ürünü olan teknoloji ne düzeyde gelişirse gelişsin hiçbir zaman insan emeğini ve beyin gücünü tam olarak ikame etmeyeceği, edemeyeceğini ileri sürer. Bunun doğal sonucu da sosyo-iyimserliktir. Sosyo-iyimserlik son tahlilde insanın robotlara yenilmeyeceğini savunur. Gerekçeleri şöylece özetleyebiliriz.

İlk olarak, rutin üretim yapılan, iş tanımı tümüyle belirli olan işlerin robotlara aktarımı mümkün olsa da kuralları tam olarak bilinmeyen, tümüyle yeni bir şey üreten süreçlerin robotlar tarafından makine öğrenmesiyle yapılması mümkün olamaz. Bu yüzden üretim işlemlerinde daima ve sadece insana kalan bir alan mutlaka olacaktır. Çok iddialı oldu, bu cümledeki "daima"yı "bazen"e, "mutlaka"yı da "muhtemelen"e çevirmek daha uygun olabilir.

İkincisi, üretimde kullanılan insan emeği içinde değişik düzeylerde duygusal emek bulunur. Birçok hizmet sektöründe duygusal iletişim ilişkinin ana omurgasını oluşturur. Sizi dinleyen, anlayan, teselli eden birinin kurduğu duygusal iletişim, sadece bilgi kullanımı içermez. Pazarlama, psikoterapi, din adamlığı, doktorluk, terzilik, kuaförlük, tasarımcılık gibi mesleklerin icrasında duygusal emeğin yerini makine bilgisi ikame edemez. Bu yüzden işin büyük çoğunluğunu makineler yapsa da insan emeğinin kullanımına olan ihtiyaç sürecektir.

Üçüncüsü, nasıl edinildiği ve nasıl öğrenildiği çok kesin çizgilerle belirlenemeyen ve özellikle rutin olmayan üretim alanları içinde önemli yeri ve rolü olan örtük bilgi ve örtük beceriler kolay kolay makinelere aktarılamaz. Çünkü bu örtük bilgi ve beceriler, ancak insan ilişki ağı içinde ortaya çıktıkları ve bilincin tam farkındalık oluşturamadığı, bu yüzden algoritmik olarak betimlenemediği için makine diline tam olarak aktarılamaz (şimdilik çok şükür!). Özellikle yüksek beceri gerektiren, ar-ge ve tasarım, laboratuvar, yoğun ve çetrefilli iş ortamlarında ve uzun süre içinde kazanılan örtük bilgi ve becerilerin tamamının insanlara aktarılması bile çok mümkün olamazken robotlara aktarılması söz konusu olamaz.

Dördüncüsü, mübadele ilişkilerinde tarafların karar vermesinin ön şartı tarafların aynı mal ve hizmetlere birbirinden farklı değer atfetmesidir. Sanıldığı gibi mübadele tarafların aynı mala aynı değeri vermeleri halinde değil, birinin diğerine göre daha fazla değer atfetmesi durumunda mümkün olur. Bir evi alan ile satan kişinin aynı değeri atfetmesi halinde o ev satılamaz. Alıcının satıcıya göre daha fazla değer atfetmesi gerekir. Bunu mallar yanı sıra hisse senetleri için de düşünebilirsiniz. Eğer makine öğrenmesi her iki tarafa da aynı verilere bakarak aynı sonucu verirse değişim kararını kim başlatacak. İnsan faktörünün olduğu yerde bireyler gelecek tahminleri konusunda farklı düşündüklerinden mübadele mümkün olurken tümüyle aynı bilginin olduğu taraflarda kararı hangi taraf ve nasıl verecek?

Bu, bireylerin değişim kararlarını verirken kullandıkları tahmin yetenekleri ve risk alma tutumlarının farklı olmasıyla mümkün olmaktadır. Tümüyle aynı olan akıllı makinelerin bu tür kararlar vermeleri mümkün olamayacağı için karar verici konumunda insanlara daima ihtiyaç olacaktır.

Beşincisi, ekonomik, sosyal ve idari süreçlerin örgütlenmesinde bireylere belirli bir aralıkta takdir yetkisi tanınır. Alınacak kararlarda takdir yetkisinin nasıl kullanılacağına dair katı kuralların olmaması, bu yetkinin bireyler tarafından gerektiğinde birbirine zıt ama sonuçta verimli ve işe yarar biçimde kullanılmasını sağlar. Takdir yetkisinin de kurallara bağlanması onun yaratıcı ve sorun çözücü özelliğini ortadan kaldıracığı için ondan yarar beklenen alanlarda bu yetkinin akıllı makinelere aktarılması aslında onun kullanılmayacağı anlamına gelir.

Altıncısı, toplumdaki bazı işler bireylere ve farklı toplumsal gruplara sağlayacağı fayda ve yükleyeceği maliyetler göz önüne alınarak kararlaştırılır. Bu kararlarda değer yargıları önemli rol oynar. Değer yargılarının uygulanmasını gerektiren kararların akıllı makinelerce verilmesi pek kolay ve de mümkün görünmemektedir. Bu durumda siyasi partiler ve tüm idari pozisyonlar standardize edileceği için birbirinden farklı beklentileri ve çıkarları olan insanların pazarlık gücüyle ve ikna ile oluşturdukları kararların tümü ortadan kalkacaktır. Bu da istenen bir durum olmayacaktır. Dolayısıyla robotlar farklı çıkar gruplarını ayrıştırıp her birinin değişen şartlara göre farklılaşan çıkarları formüle edecek siyasi partiler kurup, toplumsal sorunları tespit ederek onlara diğerlerini ikna edecek çözüm önerileri sunarak siyasal süreçleri çalıştıramazlar. Siyasal üretim akıllı makinelere terk edilemez. (Siyasetçilere müjde, sizler devam edeceksiniz).

Yedincisi, üretim faaliyet alanlarından biri de mülkiyet (sahiplik) değişikliği yoluyla fayda yaratılmasıdır. Bu üretim biçiminin robotlar tarafından yapılması mümkün görünmemektedir. Yukarıda sözünü ettiğimiz otomasyon sistemlerinden en yakında hayatımıza girecek olan otopilotlu araçları göz önüne alalım. Bu otomobillerin kazaya karıştığını düşünelim. Sorumlusu kim olacaktır. Ona yol, hız ve mesafe ayarlamalarını yapan, elektronik beyni üreten robot mu, yoksa o robotu da üreten robot mu, montajda kontrolü yapan robot mu, bakımı zamanında yapmayan robot mu, yoksa bakımı zamanında yapmayan robotu üreten robot mu?... Son tahlilde sorumluluk yüklenecek bir merciye ihtiyaç var. Başka türlü zararların tazmini ve yanlışların düzeltilmesi mümkün olamaz. İnsan ilişkilerinde verilen zararların derecesi belirlenirken kasıtlı ya da kasıtsız zararın bile sonuçları farklı farklıdır. Makinelerin zarar vermek için kasıt taşımayacağını varsayacağımıza göre verdikleri zararların sorumluluğunu kim üstlenecek? Burada makinelere sahiplik hakkı verilmeyeceğine göre mülkiyet (sahiplik) değişikliği yoluyla üretim söz konusu olmayacaktır. Bu da her işin robotlar tarafından yapıldığı yerde mübadelenin söz konusu olmayacağı anlamına gelir. Mübadele yoksa ekonomi de yok demektir.

İşsiz kalmamak için, zorlarsak bunlara ek olarak başka nedenler de bulabiliriz!

İnsansız Bir Dünya Tasarımının Anlamı Yok

Bütün bu sebeplerle robotların gelişmesi ve hayatımızdaki yerlerinin ve işlevlerinin artması mutlaka bazı sosyal ve kurumsal değişiklikler oluşturmakla birlikte, insanın yerine robotun tümüyle ikame edildiği bir üretim ortamının söz konusu olamayacağı sonucuna varmak çok anlamsız görünmüyor.

Robotlar her şeyi yapar veya yapamaz münazarası burada sonuçlanamaz. Çünkü gelecekte olacağını düşündüğümüz bazı şeylere dair belirsizlik, kesin olarak nelerin olacağı konusunda söz söylemeyi zorlaştırır. Bugün olmayan şeylerin olduklarında nasıl olacaklarına dair tasvirler yapmanın zorluğu, bu alanda sağlıklı bilgi üretmeyi engeller. Bilinen bilinmeyenler neyse de bilinmeyen bilinmeyenlerin sonuçları hakkında konuşmak fazlaca spekülatif olur.

Konuyu daha kontrollü bir çerçevede ele almak için yeniliklerin hayatımızdaki yeri ve istihdamla ilişkilerine dair bazı tahminler yaparak düşünce deneyi yoluyla neler olabileceğine dair olası senaryo denemeleri yapabiliriz.

İlk gerçekçi tahminimiz, yeniliklerin hız değişirse de gelecekte de var olmaya devam edeceği yönündedir. Buna göre, geleceğin dünyasında da teknolojik yenilikler var olmaya devam edecek, bugün doğrudan insanların yaptığı bazı işleri onlardan daha hızlı, daha az hatalı biçimde ve daha ucuza yapan yeni makinelerin icadı da bu yenilikler arasında önemli bir yer tutacaktır. Bu konuda çok fazla tereddüt söz konusu değildir.

İkinci olarak, geleceğe dair tahminlerde bilinmezlik katsayısı sandığımızdan daha büyük olabilir. Buna göre gelecek tahminlerinin tümü, önemli ölçüde belirsizlikler içerir ve hangi alanlarda ne tür yeniliklerin olacağı ve bu yeniliklerin nasıl sonuçlarının olacağı, yeniliğin dinamizmi ve ivmesi arttıkça daha belirsiz hale gelir. Dolayısıyla yeniliklerin sonuçlarına dair gelecek tahminlerinin yanılma payı görece daha büyüktür. Bu bağlamda en güvenilir gelecek tahmini, geleceğin "şimdikinden daha farklı" olacağını söylemekle yetinmektir. Çünkü nasıl farklı olacağına girildiğinde bilinemezler ve belirsizlikler artmaya başlar, mahcup olma riskiniz artar. Bu tahmin ile yetinilince de aslında sadece bilinmezlik tahmini yapılmış olur ki, bilgi üretmek için bununla yetinmeyip devam etmek daha uygundur.

Yeniliklerin etkilerinin geleceğine dair görece daha güvenilir olan üçüncü tahmin, alıcısı olmayan malın üretilmesine gerek olmayacağı için geleceğin dünyasında yenilikler yoluyla maliyetleri düşürecek makineler yanında mutlaka üretilen mal ve hizmetleri tüketecek kadar gelir sahibi insanların da sistemde bulunacağıdır. Bu son tahmin, yeniliğin mantığına değil, ekonominin işleyişine dair arz-talep kuralına dayanır. Bu tahmin konumuz bakımından son derece önemlidir. Ona dayanarak yenilikler sonucu oluşan otomasyon sistemleri ve maliyet avantajları nedeniyle üretim ne kadar bol olursa, o üretimin yapılmasını sağlamak için gerekli talebi oluşturacak yeterli sayıda insanın da sistemin içinde bulunacağını söyleyebiliriz. İktisatçıların bu bağlamda iyimser olmalarının temel nedeni budur. İktisatçıların genelde kaynakların kıtlığı ve isteklerin çokluğu arasındaki makasın açılmasına işaret ederek karamsar tablolar çizerler. Bu yorum iyimserlik yolundaki nadir istisnalardandır, bunu da not etmiş olalım.

Bu bağlamdaki dördüncü tahminimiz, üçüncü tahminin iyimser sonuçlarını biraz frenler niteliktedir. Buna göre teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, insan emeği tümüyle homojen olmadığı (ki değildir ve olamaz) sürece isteyen herkese (geçimlik düzeyin üzerinde) makul bir ücret karşılığı iş garantisi sunacak bir ekonomi düzeninin oluşacağından bahsedilemez. Çünkü bunu öngören bir ekonomi kuralı söz konusu değildir. Bu da karamsar yönü için. Eşit olmayacağız ama en azından tasfiye edilmeyeceğiz.

Beşinci tahminimiz, insan topluluğunun bir arda yaşarken karşılaştığı sorunları çözüme bulduğu çözüm önerilerinden biri olan demokrasiden kolay kolay vazgeçilemeyeceği ve demokrasinin bir kişi bir oy kuralının toplumun çoğunluğunu memnun etmeyen çözümleri tasfiye edeceğidir. Buradaki güvencemiz, ne kadar bağımsız olursa olsun, ekonominin tüm kuralları, çerçevesini siyasetin belirlediği kurumsal kısıtlar içinde çalışırlar. Dolayısıyla dünyanın gidişine dair kararların ulusal ekonomiler içinde demokrasi temelli olarak verilmesi, robotik üretimin sonunda ortaya çıkacak dağıtım sorununun mutlaka toplum çoğunluğunun kabul edeceği şekilde çözüleceği bir seyir izleyeceğini ima eder. Bunun anlamı üretimde robotların devreye girmesiyle meydana gelen üretim artışının yeni bir dağıtım mekanizmasını gündeme getireceği, bunun da şimdiki dağıtım süreçlerinden büyük ölçüde farklı olabileceğidir.

Mallar Müşterisiz Kalmayacak Ama Eşitlik de Beklemeyelim

Bu beş gelecek tahminini veri kabul edecek olursak, yeniliklerin gelecekteki istihdam durumunu nasıl etkileyeceğine dair ana hatları ile şunları söyleyebiliriz:

1. İşlerin makineler veya insanlar tarafından yapılmasına yol açan yenilikler gelecekte de mutlaka devam edecektir. Bu yeniliğin hangi alanlarda (sektörlerde) ne kadar olacağı konusu da belirsizlikler içerir.

2. Gelecekte insan emeğinin karşılığında ona alım gücü, dolayısıyla ürünlere piyasa oluşturacak bir ücret veya başka bir gelir sistemi mutlaka olacaktır. Böyle bir sistem olmadan yenilik veya başka yollarla ya da gerekçelerle üretimi artırmanın bir anlamı olmayacaktır. İyi haber, ülkede üretilen tüm mallar günlük ortalama iki saat veya ayda iki günlük bir emek ile üretilebilecek bile olsa, sistemin bir şekilde doğuştan gelen veya kazanılmış özelliklerine göre farklılaşan bir yöntemle üretimin yapıldığı ekonomik sistemin üyesi olan bireylere belirli bir tüketim hakkı verecek şekilde tasarlanacak olmasıdır. Bunu sağlayacak olan da yukarıdaki sorunların çözümünde demokrasiden geri gidilmeyeceği beklentisine dayanan "bir kişi bir oy" kuralıdır. Belki "sosyal ücret" "vatandaşlık temel hakkı", "dünya vatandaşlığı hakkı", "doğal varoluş hakkı", "evrensel temel gelir" veya "koşulsuz temel gelir" gibi adlar altında, ama teknolojik verimlilikle oluşan üretim artışının insanlar arasında bir şekilde dağıtılmasının bir yöntemi mutlaka geliştirilecektir. Gelecekteki teknoloji yoğun da olsa ortaya konan üretimin bireyler arasındaki dağılımında sadece ekonomik faktörlerin rol almayacağı, bu yüzden yükselecek politik ve kültürel değerlerin de bu yeni sistemlerin tasarlanmasında önemli rol alacağını söyleyebiliriz.

3. Kötümser olmak isteyenlere müjde: Mal ve hizmetleri satın alacak yeterli talep oluştuğunda, bu talebin herkese makul ücret veya geliri garanti eden bir sistem ortaya koyacağını söylemek için elimizde bir dayanak yok. Muhtemelen kötümser gelişmeler son 100 yılda olduğu gibi yine gelir dağılımının seyrinde olacaktır.

Enseyi karartmayalım, makineleri taşlamayalım ama insani değerlerin yerini hiçbir şeyin tutmayacağını da unutmayalım. Bu konudaki falımız burada sona eriyor, inanıp inanmamak size kalmış.

18 MART

**ÇANAKKALE
ZAFERİ**

VE
ŞEHİTLERİ ANMA GÜNÜ

GEZİ / GEZGİN

BİR VIYANA HAZİNESİ

Okşan SVASTICS*

Dışından belli oluyor zaten; üstünde, mitolojik kahramanlar, sanatları simgeleyen heykeller var. Gökyüzüne uzanan bazıları da Rubens, Raphael, Tiziano gibi sanatçıların heykelleri. Roma, Bizans, Floransa alegorileri de cephenin orasına burasına serpiştirilmiş.

Bu görkemli bina, bir ailenin sanat koleksiyonu için inşa edilmiş. Yapılabı 130 küsur yıl olmuş ve artık içindeki altın çanaklar, fildişi heykelcikler, binlerce tablo, mermer heykeller filan o aileye değil, Avusturya ahalisine ait.

Viyana Sanat Tarihi Müzesi (KHM), saraydan bozma müzelerden biri değil. Değişik sanatların bir araya gelip bütün oluşturduğu bir bina: Sadece mimari değil yani, binanın kendisi resim, heykel gibi sanatları da içeren bir sanat eseri. Salonlardaki süslemeler orada sergilenen eserlere göre tasarlanmış. Bina simgeler ve sürprizlerle dolu. Habsburg ailesinin ihtişamının görünür bir nişanesi!

Giriş kapısı öyle büyük, öyle ağır ki, insan içine girdiği binanın lalettayın bir konak yahut saray olmadığını hemen anlıyor.

Girişteki sahanlıktan hem karşıya hem sağa ve sola gidiliyor merdivenlerle... Sağa doğru tırmananlar, duvarları Eski Mısır hikâyeleri anlatan bir salona giriyor önce. Bu duvar resimleri, 1873 Viyana Sergisi'nden alınıp da kullanılmış. Sadece insan ve hayvan mumyaları da değil tabii bu bölümde sergilenenler... Zengin bir obje koleksiyonu var, Habsburg Ailesi gayet koleksiyonsever bir aile çünkü. Kuşaklar boyu biriktirmişler.

Katın devamında Antik bölüm var. Ağustos ayına adını veren ilk Roma İmparatoru August'un hüküm sürdüğü her yere -halkla ilişkiler çalışmaları gereği- gönderdiği ve yüzünün çöpür değil de kaymak gibi görüldüğü büst burada. Sol dirseğiyle bir ağaç gövdesine yaslanan Afrodit de burada. 2400 yıllık mı, 1900 yıllık mı olduğuna karar verilemeyen heykel, koleksiyon koleksiyon gezip 1923'te Avusturya Macaristan'ın son imparatoru Franz Ferdinand'dan müzenin mülkiyetine geçmiştir.

Sağdaki değil de soldaki merdivenlerden tırmanınca, sanat hazineleri dairesine ulaşıyor. İhlamur ağacından Gotik heykelcikler, şöyle bir bakınca cam zannedilen ama nefes taşından yapılmış sürahiler, zamanında „lüks“ lafının tam karşılığı olan tapiseriler (dokuma resimler), fildişi, altın, gümüş objeler burada. Bir imparatorluk ailesinin prestijini gösteren ne varsa o: Egzotik deniz kabukları mesela; sadece büyük servet sahiplerinin sahip olabildikleri zamanlarda hazine dairelerine girmişler.

Sanat Tarihi Müzesi, Habsburglar'ın sadece müziğe değil resme de düşkün olduklarının -ya da yatırım yaptıklarının- kanıtı. Çok büyük ve önemli bir koleksiyon; burada 15. yüzyıldan 18. yüzyıla İtalyan, 15-16. yüzyıl Hollanda, 17 yüzyıl Flaman, Alman, İspanyol ve azıcık Fransız resim tarihinden eserler var -azıcık, çünkü Fransızlarla yan yana değil, daha ziyade karşı karşıya ilişkileri...

Müzedede, Arşidük Leopold Wilhelm'in kurduğu resim galerisinden, yalnızca onun koleksiyonundan 1400 resim olduğunu ve aralarında Jan Van Eyck, Rubens ve Sir Antony Van Dyck'ler olduğunu belirteyim. Leopold Wilhelm Beysiz pek zayıflarmış bu koleksiyon.

* Kokartlı Avusturya Rehberi

Düklerin, imparatorların, prenslerin resim koleksiyonuna yakışacak şekilde dünya resim tarihine damgasını vurmuş sanatçıların eserleri var bu müzede: Pieter Bruegel'in meşhur Babil Kulesi resmi, Guiseppe Arcimboldo'nun sebze ve meyve figürleriyle yaptığı portreler -Arcimboldo zaten saray ressamı -, Giovanni Bellini, Raphael, Diego Velázquez... Geriye pek az eser bırakmış Vermeer de var, hayat boyu oradan oraya kaçıp durmuş, Barok resimde ışığı, karanlığı kullanmanın temelini atmış Caravaggio da...

Hatta resimler, müzenin boyutlarını da biçimlendirmiş: Yağlıboya tabloların bulunduğu salonun tavanı, Rubens'in devasa altar resimleri nedeniyle bu kadar yüksek!..

Bina inşa edilirken Yeni Rönesans stili seçilmiş. Malum, Rönesans İtalyanca yeniden doğuş anlamına geliyor. „E ama Rönesans 600 yıl önceki dönem, bu bina 150 yıllık bile değil” dersiniz haklısınız. 150 yıl önce, bütün sanat stillerini tekrarladıkları bir dönem. Historismus deniyor bu döneme... O yüzden adı „Yeni” Rönesans. Müzenin sahanlığındaki tavan resimleri o yüzden Rönesans ustalarıyla bezeli. Sütunların arasında, bugün Viyana'nın alameyi farikalarından sayılan Öpücük resmini yapan Gustav Klimt'in, kardeşi Ernst Klimt ve Franz Mauthner'in yaptığı sanat tarihini anlatan resimler var.

O sahanlıktan çıkarken, Anton Canova'nın mitolojik bir hikâye anlatan heykeli süslüyor müzeyi. Çıktıktan sonra mücevher gibi bir kubbenin altında bir pastane-lokanta var. Bu müzenin zenginliğini borçlu olduğu imparatorların fresklerinin olduğu bir kubbenin altında yenilip içiliyor. Mecburen, çünkü görülebilecek, uzun uzun bakılabilecek yüzbinlerce „şey” var Viyana Sanat Tarihi Müzesi'nde. Soluklanmak şart.

Sanat Hazinesi

Sahanlık-Canova

Gustav Klimt

Caravaggio

Antik Bölüm Afrodit Ravaggio

Tablolar

Sanat Hazinesi 2

KITOVA BÜYÜSÜNE YOLCULUK

İmdat YILMAZ*

Kitova, derin vadilerle örülmüş Durana Deresini tepeden seyreden 1200 rakımda ender düzlüklerimizdendir. Tarihe, ismini Rumlara karşı ilk direniş noktası olarak tanıtmıştır. Bir nirengi noktası olmasının yanında flora ve fauna açısından da ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Aynı zamanda tarihi bağlantı yollarının kesiştiği noktada Sula üzerinden Arsin'e geçiş yolu üzerindedir. Geniş bir düzlük içerisinde zifin ve komar çiçeklerinin hakim olduğu guggu otu (salep otu), ligarbanın hası ve gusbida çiçekleri ile bezenmiş, kendinizi parfüm laboratuvarında hissedeceğiniz harika bir mesire alanı.

Yine kampım gelmişti, ertelemek tabiatıma aykırı, emektar sırt çantam melül melül bana bakıp "bırak yakamı artık kendine bir çanta al" modundaydı. İlk günün heyecanıyla Kitova kampı için gerekli olan malzemeyi hazırlamaya başlamıştım. Son zamanlarda her kampa bir kitap alışkanlığımı bu kampta da "Olasılıksız" Adam Fawer'in eserini okumaya karar verdim. Bu kampın en önemli özelliği yıllardır kullandığım sırt çantamın son kampı olmasıydı. Kamp için gerekli olan çadır, uyku tulumu, mat ve ocak setini çantama doldurdum. Diğer gerekli malzeme ve iki günlük gıda ihtiyacımı karşılayacak malzemeyi alarak sırt çantamı hazırladım. Rotamı zaten belirlemiştim. Özdil Merkezden Durançay Mahallesi ve Çakaloğlardan Gamboz'un Düz, Kitova'ya tırmanış ve kamp...

Sisli bir Özdil sabahıydı... Her zamanki gibi kise (alakarga) ve karatavuklar, rahmetli annemin tabiriyle sabah duasına çıkmışlardı. Çantamı sırtıma vurdum. Mahalleden merkeze doğru yürümeye başladım. Komşuların garipseyerek bakışları arasında ilerliyordum. Ayazın Irmak, her zamanki coşkusuyla akıyordu. Özdil Camii'nin yanına yaklaştığımda şadırvanın su sesinden anladım. Kahvenin önünden geçerken Sebahattin Dayım "He deli he ..! Gel de bir çay iç sonra devam edersin" diye bağırdı. Çayımı içip yola devam ettim. Çakaloğlar'a, ardından da ırmaklardan geçerek Gamboz'un düze vardım. Lahana ve şalgamlar çiçek açmış, domuz arışakları (yabani siklamen) canlanmaya başlamıştı. Mezire evlerine doğru yol iyice diklenmiş, sırt çantam ağırlaşmıştı. Etrafı düz, metruk bir binanın yanına geldim. Duvar taşlarının şeklinden ve bölgenin coğrafi dokusundan kilise olabileceğine karar verdim. Ortam, kahve içmeye çok elverişliydi. Kamp ocağım olmasına rağmen açık ateşte kahvemi yaparak hamsi kuşu eşliğinde afiyetle içtim. Artık yola devam edebilirdim. Yaptığım gps verilerine göre bir buçuk saatlik yolum kalmış olmalıydı. Tırmanışa devam ettim. Orman içinden çalılıklardan yükselerek ilerliyordum. Kurban olduğum Allah o ne düzlüktü, dağ başında bir taraf zifin bir taraf komar çiçekleri açmış, etrafı zifin kokusu sarmış, "çadırını buraya kur" der gibiydi. Bir dinlenme molası daha vereyim dedim ama o güzellik terk edilemezdi. Çadırımı kurmaya başladım. Çadırım zifin ve komarların (Rhododendron luteum, Ericaceae familyası) arasına çok yakışmıştı. Gukkunun sesi uzaktan geliyordu.

Gukkunun bağırması

Yazı getirir yazı

On sekizine varan kızlar

Haykırır bazı bazı

Kamp ocağımı çıkarıp kendime bir kahve hazırlamaya başladım. Bir yandan da akşama ne yemek hazırlayacağımı düşünürken ileride gusbidaların yeni yeni topraktan çıkma zamanı olduğunu fark ettim. Tam yemeklik zamanydı, şans diye buna derim ben. Kahvemi içtikten sonra gusbida toplamaya başladım.

* Gezi Yazarı

Kısa bir sürede akşam yemeğine yetecek kadar gusbida toplamıştım. Şimdi sırada su bulmak vardı. Her ne kadar Trabzon'da su sorunu yoksa da burası Kitova, uzun bir arayıştan sonra 2 kilometre uzakta bir sızıntıdan yola çıkarak suyun gözesine ulaştım. Su kaplarımı doldurup çadırımın yanına geldiğimde davetsiz misafirlerimin olduğunu fark ettim. Ceylanlar etrafta dolaşiyor, çadırımı kokluyorlardı. Ürkek olmalarına rağmen paniklemeyip usulünce gözden kayboldular ama içgüdüsel olarak oralarda bir yerlerde olduklarını hissediyordum. Kitova'dan Yomra'nın eski adı Durana Deresi boyunca deniz net görülebiliyordu. Güneş batmaya başlamış Zazana sirtlarını terk ederken dağlara bir hüznün çökmüştü. Artık yemek ve ateş zamanı yaklaşıyor, çalı çırpı toplamak gerekiyordu. Etrafta bolca kuru çalı vardı. Ateşi yakıp tavaya kaymak koydum. Soğanları kaymakla yakarken kahve yaptığım kapta gusbidaları haşlamaya başladım. Gusbidaları ilave ettikten sonra biraz sarımsak ilavesiyle artık akşam yemeğim hazır. Telsizden Rusya frekansı ve TA7KA'nın sesi geliyordu. Yemeği yemiş artık dinlenmeye çekilmiştim. Biraz kitap okuduktan sonra uyuyakaldığımı sabah fark ettim. Bir uğultu sesiyle uyandım etrafı meraklı gözlerle süzerken uğultunun komar çiçeklerinin çok olduğu tarafta olduğunu fark ettim. O tarafa doğru ilerledim. Arılar, komar ağacına üşüşmüş, polen ve bal taşıyor, çıkardıkları ses beni uyandıracak boyuttaydı. Bulunmaz bir ortamdı. Biraz dinledikten sonra toparlanmaya başladım. Hedefimde Sula boğazı ve Seklemin Düz vardı, oradan da Özdil'e inecektim. Sirt çantamı yüklenip yola koyuldum. Sula boğazına yaklaşmışım ki sis aniden bastırdı. Yön tayini yapmak zordu. Arsin tarafına döndüğümü hatta köylerinin başına indiğimi anladığımda çok geç olmuş, hava kararmaya başlamıştı. Eğer o Hafize Nene ile karşılaşsam herhalde Arsin'e varmıştım. Bana, yanlış geldiğimi, dağa çıkıp "habuyana" (ha bu yana) yürümemi söyledi. Dağa çıktığımda artık Seklemin Düz tarafına gitmemem gerektiğini anladım ve rotayı Büyük Düz Hap istikametine çevirdim. Biraz sonra acıktığımi hissettiğimden çay içip, küflü peynir ve karabuğday ekmeği yedim. Sis hâlâ devam ediyor, yürüdüğüm patika yavaş yavaş yok oluyor, yerini sıkı çalılıklara bırakıyordu. Artık bu işin şakası yok, bırakın baltayı, en az yirmi yıldır insan girmemiş üstü büyük ağaçlarla, altı çalılık ve şimşir dolu ormanın içindeydim. Adım atacak kadar yer yok, resmen kilitlenmişim. Yapacak tek şey şimşirlerin üzerine çıkıp yuvarlanmak ve öyle de yaptım. Delilik ve akılsızlık dolu bir hareket olduğunu anladığımda ırmağın kenarında upuzun yatar vaziyette buldum kendimi. Yuvarlandığım yer ürkütücüydü. Yola devam ettim. Yönüm belli ama tam olarak neredeyim, derken... Kurtların yaşadığı, namlı Agirabun Meşe'deydim. Önüme bir anda küçük bir çayırılık ve mezire evi çıktı. Etrafı orman olan bir ev... Çok esrarengiz bir havası vardı. "Ev varsa patikası da vardır" mantığıyla patika aramaya başladım, evin üst kısmında patikayı buldum. Yaklaşık bir saat sonra Büyükdüz'e vardım. Yaşlanmış hatta sakallanmış armut ağaçları, eski evler, yıkık ahırlar ilk görüşte antik bir kenti anımsatıyor. Çatıları yıkılmış ama şömineleri geçmişin izlerini yansıtıyordu. Yola devam ettim. Yaklaşık iki saat sonra Rahmetli Sebahattin Dayımın yanına vardım. Bana "seni köpek mi kovaladı? Ne oldu anlat ha deli" diye serzenişte bulunup çay ikram etti.

Bir kamp da böyle bitti. Yazımı İmam'ın Celal oğlu İmam Hasan'ın rap atmasıyla bitiriyor kendilerine Allahtan rahmet diliyorum.

*Urus geldi tökildi
Kitova'dan aşığı
Aldi gitti suvları
Galdi bize bağları
Yaşasın Kemalpaşa
Kurtardi bu vatani
Oniki mal yerine
Bir danayı bağladuk
Akşam üstü oturduk
Gümbür gümbür ağladuk*

27 MART
DÜNYA TİYATRO GÜNÜ

Kutlu Olsun.

“Tiyatro; insanı, insana, insanla, insanca
anlatma sanatıdır.”

Turgut ÖZAKMAN

27 MART - 2 NİSAN KÜTÜPHANE HAFTASI

Dünyada dünyanın ne anlama geldiğinden habersiz yaşamak,
bir kütüphanede kitaplara dokunmaksızın yaşamak gibidir.

(Dan Brown)

DUTPINAR®

ÇİFTLİĞİ

Çiftlikten
Sofralarınıza...
Dutpınar Çiftliğinden...

**Dutpınar'dan Alın,
Sağlıklı Kalın!**

DUTPINAR
ÇİFTLİĞİ

2. Organize Sanayi Bölgesi 11. Cad.
No : 6 Yeşilyurt / MALATYA

www.dutpinarciftligi.com
info@dutpinar.com

[f](https://www.facebook.com/dutpinarciftligi) [@](https://www.instagram.com/dutpinarciftligi) /dutpinarciftligi

parktrabzon@dedeman.com www.dedeman.com

Doğu Karadeniz'in incisiyle tanışın!

PARK DEDEMAN Trabzon'un uluslararası standartları ve deniz manzaralı sitleriyle rahat bir konaklamanın tadını çıkartın.

 **PARK
DEDEMAN**
TRABZON

IMMOSERVICE

Firmamız, İsviçre ve Türkiye'de
gayrimenkul yatırım ortaklığı,
inşaat, tadilat- tamirat ve restorasyon
hizmeti vermektedir.

AR IMMOSERVICE GMBH

ATASOY RAHMAN

CEO

M +41(0)79 823 96 75
info@ar-immoservice.ch
ar-immoservice.ch

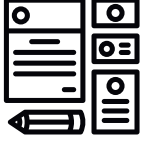

Weblife Adworks Reklam Ajansı / Advertising Agency

Çok yönlü, konusunda uzman ve güçlü bir ekibiz. Takım çalışmasında müşterimizi iyi dinler, ihtiyaçlarına en uygun cevabı verebilecek çözümler sunarız. Markayı ve reklam kampanyalarını istenilen hedef kitleye ulaştırır, başarımızı müşterimizle birlikte kutlarız. Bu başarımızın altında, iyi fikirler ve özgün tasarımlar yer alır.

Bize göre iyi fikir ve tasarım:

Tasarım düşünceyi aydınlatmak, açıklığa kavuşturmadır. Kitleleri ikna etmektir, değiştirmektir. Bir bakıma dramatize etmektir, hatta eğlendirmektir. Göze güzel görünen ifadelerin bütünüdür, fikre değer ve anlam verir. İletişimin yapısı olan fikri kuvvetlendirir. Elbette iyi bir fikir kötü tasarlanabilir, ama kötü bir fikir tasarımla kurtarılamaz.

LOGO ve KURUMSAL KİMLİK

Fark yaratan kurumsal kimlik tasarımlarına imza atıyor, firmanız ve markanız için en iyisini tasarlıyoruz.

AMBALAJ TASARIMI

Ambalaj ürününüzün kıyafetidir. Ona yakışacak tasarımlar bizden çıkar

KATALOG, BROŞÜR TASARIMI

Firmanızın ve ürününüzün doğru ve tam anlatımını, yenilikçi tasarımlarımızla ortaya koyuyoruz.

WEB TASARIM

Etkileyici ve çarpıcı arayüzleri ile müşteri beklentilerini karşılayan, tüm mobil cihazlara uyumluluk sağlayan bir web siteniz olsun.

SEO ÇALIŞMALARI

Web sitesinde yaptığımız SEO çalışmalarıyla, arama motorları sonuçlarında, işletme ve marka bilinirliğinizi arttırıyoruz.

SOSYAL MEDYA YÖNETİMİ

Yarattığımız veya teslim aldığımız markaları inceliyor, rakip analizini yapıyoruz. Güven duygusunu oluşturup, stratejik süreci yönetiyoruz.

DRONE ÇEKİMLERİ

Web sitesinde yaptığımız SEO çalışmalarıyla, arama motorları sonuçlarında, işletme ve marka bilinirliğinizi arttırıyoruz.

TANITIM FİLMİ

Bir işletmeyi, ürünü veya projeyi anlatmanın en etkili yolu, kreatif içerikli tanıtım filmine sahip olmaktan geçiyor. Profesyonel ekipmanlarımızla çekime hazırız

WEBLIFE REKLAM ORG.HİZ.İTH.İHR.VE TİC.SAN.LTD.ŞTİ.

TRABZON OFİS: Kaşüstü Mh. Devlet Karayolu Cd.
Sabırlar İş Merkezi B Blok Kat:1/4 Yomra - TRABZON

MERSİN OFİS: Limonluk Mh. 24104 Sk.
Moda Park Butik Kat:6/27 Yenişehir - MERSİN

www.weblife.com.tr
info@weblife.com.tr

+90 532 442 33 61

2023

OCAK - ŞUBAT - MART

SAYI
02

KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

www.sanataka.com - info@sanataka.com

[f](https://www.facebook.com/ruhungemisisanataka) [@](https://www.instagram.com/ruhungemisisanataka) [t](https://www.twitter.com/ruhungemisisanataka) /ruhungemisisanataka